Publicaţie gratuită

2 | 2019

Valea Crişurilor

www.korosoknaturpark.hu

...Mai mult decât revistă

- NATURE CORNER
- AŞEZĂRI DE PARC NATURAL
- GALERIE DE FOTOGRAFII
- VALORI VERZI ÎN VALEA CRIŞURILOR
- PEISAJ ŞI CULTURĂ
- EXPERIENŢE DE-ALUNGUL EXCURSIILOR
- VALOARE ÎN REGIUNE
- PERSPECTIVĂ ŞI BUNE PRACTICI
- COMUNITĂŢI
- POVEŞTILE LUI LÍVIUSZ
- GUSTURI CARACTERISTICE DINVALEA CRIŞURILOR

Valea Crișurilor ca regiune geografică

● Localitățile Parcului Natural Valea Crișurilor

Introducere

Ne continuăm călătoria noastră de descoperire pe aceste peisaje misterioase, diversificate. Ca lider de echipă al Asociației Parcul Natural Valea Crișurilor privesc cu bucurie și mândrie procesele de creare de valori ale regiunii noastre, ce servesc relația durabilă dintre om și mediul înconjurător.

Valorile naturale, patrimoniul cultural, diversitatea turistică și atitudinile conștiente oferă oportunități nenumărate, dar și sarcini multe pentru a întări relațiile sociale în favoarea utilizării raționale și îngrijirii comorilor parcurilor naturale comune.

În numărul al doilea găsim nenumerate exemple referitoare la acestea, care demonstrează legitimitatea acestora. Fie vorba despre comunități, organizații civile, administrații locale sau furnizorii de servicii, este evident că în activitatea fiecărui participant este importantă exploatarea într-o oarecare măsură a potențialului oferit de unitatea geografică a văii Crișurilor, precum și valoarea de brand ce apare în acesta, îndemnând la o cooperare eficientă.

Programul transfrontalier româno-maghiar cu numele „The Nature Corner" – Dezvoltarea și protejarea valorilor naturale și de pe lângă granița Nagyszalonta-Békéscsaba - parte integrantă a acestuia este prezenta revistă –, este exemplul remarcabil al acestora. Astfel de procese de realizare, precum și procesele de volumen asemănător pot genera ateliere de lucru organizaționale proactive în urma cărora pilonii parcurilor naturale (natură, cultură, turism, educare) se pot înmulți cu valorilor adăugate.

Apariția continuă a acestor factori crescătoare de valori este criteriul indispensabil al relației durabile om-natură.

Valea Crișurilor este o regiune extrem de unică. Unește într-un mod special zonele biogeografice, două țări și mai multe naționalități. Ceea ce privește oportunitățile turistice și rezultatele viitoare accesibile în materie de dezvoltare este o destinație tânără, ușor de format a Europei. Considerăm că înțelegerea acestei idei este o importantă misiune împreună cu prezervarea valorilor, iar următorul număr al revistei va evidenția acest lucru într-un mod unic.

Cunoștințele enumerate mai sus nu pot da o imagine completă despre lucrurile ce merită menționate ale acestei regiuni uriașe. Însă ele reflectă fiabil teritoriul divers de activitate ce stă la dispoziția aspirațiilor de formare ale mediului înconjurător.

Are o deosebită semnificație prezentarea proceselor de acțiuni care sunt la baza relațiilor sociale și profesionale extinse. Pe paginile următoare vom prezenta niște priorități cum ar fi Piața din Arboret, programul Traseul natural de la țară sau turul de studiu româno-maghiar de protejare a dropiei organizat în Anglia, toate poartă în ele aceste lucruri.

În final aș dori să mulțumesc tuturor oamenilor din Valea Crișurilor care recunoscând importanța acestuia, căutând un parteneriat unul cu celălalt, se străduiesc să susțină valorile durabile ale regiunii noastre.

Ádám Baran
liderul de echipă al Asociației Parcului Natural Valea Crișurilor

Înmânarea diplomei la ceremonia de deschidere a Programului de rețea pentru fermieri Ferme în jurul Crișurilor organizat la Centrul de Vizitatori Valea Crișurilor din Békéscsaba

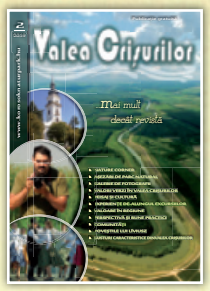

Cuprins

Fotografie de pe copertă:
Crișul Negru în împrejurimea localității Sarkad
Fotografie: György Tószögi

Pe verso:
Atmosferă de toamnă
Fotografie: Ferenc Simon

NATURE CORNER

6-11 / Infrastructurii verzi
12-16 / Valorile ascunse și recunoscute ale peisajului
17-19 / Dropia a murit, trăiască dropia!
20-23 / Efectele „înverzirii" în folosința peisajului

„Ocrotirea caracterului peisagistic tradițional, precum și ocrotirea coordonată a peisajului la nivel regional în cazul teritoriilor dintre localități și terenurile aluvionare este o prioritate pe peisajele culturale." *(Zsolt Szilvácsku)*

AȘEZĂRI DE PARC NATURAL

24-26 / Békés – orașul tradițiilor
27-29 / Mezőberény – În unitatea naționalităților

EXPERIENȚE DE-ALUNGUL EXCURSIILOR

30-33 / Asociația Turistică Valea Crișurilor
34-38 / Un milion de pași în Valea Crișurilor

PEISAJ ȘI CULTURĂ

39-41 / A fost odată un om…

GALERIE DE FOTOGRAFII

42-51 / Se prezintă: dr. Gusztáv Jakab

VALORI VERZI ÎN VALEA CRIȘURILOR

52-55 / Bihar, comoara cea mai verde a Văii Crișurilor

PORTRET DE PARC NATURAL

56-58 / Parcul Natural Szigetköz
59-61 / Parcul Natural Tápió

RECREAȚIE

62-67 / Cu undița în Valea Crișurilor

VALOARE ÎN REGIUNE

68-74 / Ferme în Împrejurimile Crişurilor

COMUNITĂŢI

75-77 / Muzică populară fără hotare!

78-81 / Înălţarea Vulturilor din Oradea

PERSPECTIVĂ ŞI BUNE PRACTICI

82-84 / Autonomie clădită pe ordinea naturii

„În viața actuală accelerată nu există acele încercări care au fost părțile naturale ale vieții în trecut și au asigurat supraviețuirea familiei.”

(Mara Tamásné Tóth)

POVEȘTILE LUI LÍVIUSZ

85-89 / Emil şi Lenke 2. – Dar unde au dispărut rândunelele?.

GUSTURI CARACTERISTICE DIN VALEA CRIŞURILOR

90-91 / Croasantul la cuptor şi plăcinta din Endrőd

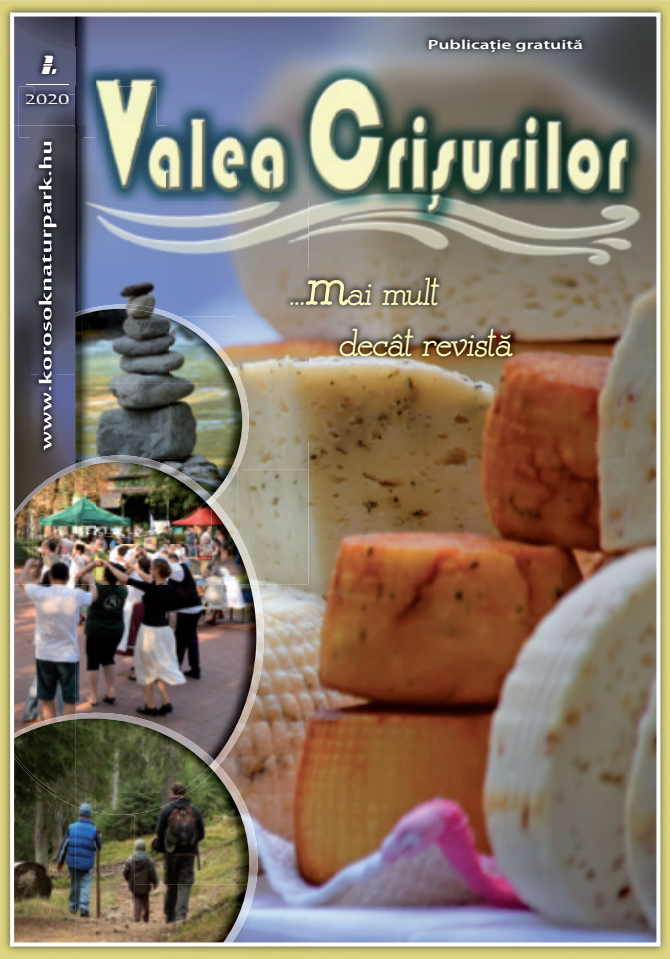

Din numărul următor al revistei:

NATURE CORNER

– Efectele „înverzirii” în folosinţa peisajului 2.

GALERIE DE FOTOGRAFII

– Se prezintă: Gusztáv Boldog

AŞEZĂRI DE PARC NATURAL

– Szarvas ca localitate de parc natural

PEISAJ ŞI CULTURĂ

– Fortificaţii, mănăstiri, abaţii

PERSPECTIVĂ ŞI BUNE PRACTICI

– Biogaz natural din natură: energia dispare sau se transformă?

VALOARE ÎN REGIUNE

– Funcţia economică, comunitară şi de mediu a produselor locale

COMUNITĂŢI

– Festivalul Bioritm

Interreg România-Ungaria
Fondul European de Dezvoltare Regională
Parteneriat pentru un viitor mai bun
www.interreg-rohu.eu

Editor: Organizaţia Parcul Natural Valea Crişurilor (adresa: Piaţa Szent István, numărul 7., localitatea Békéscsaba, cod postal: 5600, nr.tel.: +36 66/445-885), preşedinte: Gyula Vantara) • Redacţia: Organizaţia Parcul Natural Valea Crişurilor (Centrul pentru Vizitatori Valea Crişurilor, adresa: Arboretul Széchenyi, numărul 810, localitatea Békéscsaba, cod postal: 5600, nr.tel.: +36 66/445-885, adresa e-mail: info@korosoknaturpark.hu) • Redactor şef: György Tószögi– Redactori: Gabriella Pócsi, Liviusz Gurbán – Tehnoredactor, corector: Katalin Széll • Grafică şi lucrări de imprimare: Kolorprint Nyomdaipari Kft. (Kolorprint Srl.) (adresa: strada Teleki, numărul 6, localitatea Békéscsaba, cod postal: 5600, nr. tel.: +36 66/446-209) Manager: János Knyihár– ISSN:2063-7233 • Apariţie: în judeţele de pe lângă graniţă din Ungaria şi România, de 6 ori, gratis – Număr de exemplare: 1500 în limba maghiară şi 500 în limba română • Fotografia de pe copertă: Crişul Negru în împrejurimea localităţii Sarkad – Autor: György Tószögi; Pe verso: Atmosferă de toamnă – Autor: Ferenc Simon • Întregul conţinut al revistei este protejat prin dreptul de autor. Editorul revistei are dreptul exclusiv de a exercita drepturile referitoare la acesta. © Organizaţia Parcul Natural Valea Crişurilor • Revista Valea Crişurilor apare în cadrul proiectului The Nature Corner – Dezvoltarea şi ocrotirea valorilor naturale ale regiunii de pe lângă graniţa dintre Salonta – Békéscsaba, programul Interreg V-A România–Ungaria, număr de identificare ROHU-14. Proiectul se va realiza cu ajutorul Uniunii Europene, prin cofinanţarea guvernului Ungariei şi României, precum şi a Fondului European de Dezvoltare Regională. • Conţinutul publicaţiei prezente nu reflectă în mod neapărat punctul de vedere oficial al Uniunii Europene.

Autor: dr. Balázs Duray

„The Nature Corner"

Peisajul cultural şi agricultural al sistemului de infrastructură verde din Valea Crişurilor

În cadrul proiectul *The Nature Corner* Asociația Parcul Natural Valea Crișurilor și-a asumat o sarcină de cercetare nouă în raport cu o cooperare antecedentă de pe lângă graniță ce are ca scop ocrotirea naturii. Scopul principal al subactivității este dezvoltarea unui Plan Regional de Rețea de Infrastructură Verde *(Regional Green Infrastructure Network Plan, ReGrIN)*, ce se realizează la scara regiunii pentru o dezvoltare durabilă și pentru cunoașterea mai bună a sistemului natural din valea Crișurilor. În primul număr am prezentat pe scurt subsistemele naturale ale ReGrIN, acum dorim să dăm un rezumat despre subsistemele culturale și agriculturale.

Nature Corner
ROHU-14
dropia.eu

Peisajele culturale sunt elementele cheie ale turismului rural: regiuni istorice, site-uri de patrimoniu, peisaje pitorești, regiuni rurale, în primul rând este o categorie patrimonială. (vezi: *Tratatul privind patrimoniul mondial* UNESCO din anul 2001 LXIV. § 38., *Tratatul de la Granada, Tratatul peisaj european*).

Istoria peisajului cultural

Regiunea Crișurilor a fost populată încă din 6000 î. Hr. Populația neolitică care s-a stabilit aici (de exemplu: poporul culturii Crișurilor) pe lângă râuri – pe regiuni mai înalte –, în comunități ce constau din doar câteva familii, trăiau în case cu împletituri de nuiele, cu pereți tencuiți cu noroi. S-au ocupat în principal cu creșterea animalelor, cu pescuit, cu vânat, datorită sensului meșteșugăresc dezvoltat au lăsat posterității diverse obiecte de folosință – obiecte din piatră și din oase, vase ceramice. Populația și unitățile culturale ale neoliticului au fost urmate de multe altele în epoca cuprului și epoca bronzului (de exemplu cultura din Tiszapolgár, cultura Gáva, etc.), iar începând cu epoca de fier în regiunea Crișurilor s-au stabilit mai multe grupuri etnice, celți, sarmați, avari. Aceștia din urmă probabil au trăit să vadă descălecatul maghiar.

Reconstrucția casei tencuită cu noroi și construită cu nuiele pe teritoriul Sitului Istoric Vésztő-Mágor

Săpături arheologice în zona Vésztő–Szeghalom

După stabilirea maghiarilor în bazinul Carpatic chiar și în regiunea Crișurilor s-a format o rețea de aglomerări rurale tot mai dezvoltate ce s-a adaptat mediului direct al populației în mod conștient. În regiunile afectate de inundații a devenit caracteristică managementul luncilor inundabile cu ajutorul căruia inundațiile provocate de râuri au fost folosite în mod pozitiv. Strămoșii noștrii au folosit de-alungul secolelor ținutul mlăștinos al Crișurilor și al Barcăului înainte ca acestea să fie drenate în secolul XIX. Managementul luncilor inundabile a luat sfârșit cu apariția turcilor în zonă, astfel regiunea s-a depopulat treptat, iar natura a recâștigat peisajul. Epoca de aur a regiunii Sárrét plină de râuri a luat sfârșit și nu a mai reapărut în forma ei veche.

Peisajul a renăscut după ocupația turcească. Regiunile inundate au fost repopulate foarte repede de către noii proprietari, dar supremația apei n-a putut fi întreruptă. În secolul XVIII. distrugerile cauzate de inundații și nevoile tot mai puternice din partea moșiilor de a elibera pământurile din robia apei au dus la regulamentul timpuriu al apei, dar fără rezultate semnificative. Eforturile au fost formulate în mod uniform în prima parte a secolului XIX în spiritul lui István Széchenyi.

În poiana din Komádi cătunul unui pescar de pe vremuri (Ottó Herman: Cartea pescăitului maghiar I–II., Budapesta, 1887)

Pregătit pentru a merge la pescuit în lunca din Cirkó, Csökmő 1885 – Sursă: Revista Valea Crișurilor volumul II. numărul 3.

Condiția din prezent a peisajului a fost influențată în mare parte de către regulamentul apelor din secolul XIX. Din punct de vedere strategic pe vremea invaziei turcești regiunea mlăștinoasă greu de traversat a fost extrem de favorabilă și a servit ca adăpost celor care trăiau acolo, formarea peisajului, drenajul, reglarea apelor și problema operării moarelor de apă a devenit din ce în ce mai importantă pentru locuitori și moșieri începând cu secolul XVIII. Explorarea hidrografică a peisajului se leagă de numele lui Mátyás Huszár și colegii acestuia (Sámuel Tessedik fiul și tânărul Pál Vásárhelyi) în anii 1820.

Albiile de odinioară ale regiunii Crișurilor se regăsesc în multe părți ale peisajului

József Beszédes a avut un rol important în muncile de reglementare a apelor, în 1843 a construit pe partea mijlocie a Crișului Alb canalul moara Nádor lungă de 90 km cu scopul operării moarei și protecției împotriva inundațiilor. Tot în această perioadă a început István Széchenyi muncile de pregătire a reglementării Tisei. Mihály și Károly Bodoki (tatăl și fiu) au dobândit merite semnificative în planificarea muncilor și executarea acestora. Muncile de reglementare a apelor au început încet în anii 1840, dar s-au accelerat începând cu anul 1855, s-au desfășurat de-alungul aproape unui jumătate de secol, până la sfârșitul secolului. Problema inundabilității a aproape jumătate de milion de hectar de pământ arabil a dispărut în urma regmenetării apelor ce a fost simnificativă și pe plan european.

Muzeul de Apă Károly Bodoki se află la Mezőberény-Hosszúfok și prezintă relicvele și istoria regulamentului apelor din secolul XIX.

Pe Crișul Negru a cărui reglementare a început în 1844 s-au făcut 71 de intersectări, de la estuarul din Szanazug lăsând în urmă localitatea Békés (până la Colțul Krisztina) pe o secțiune de 20 km apa Crișului curge într-o albie artificială. Albia părăsită a Crișului Alb curgând de-alungul traseului Gyula-Sikony-Békés a devenit un canal interior și totodată unul irigabil, deoarece pe vremuri Crișul Alb și cel Negru s-au unit la Békés. Odată cu reglementarea apelor s-au construit digurile pe cele două părți ale albiei pe o lărgime de 300-600 m. Întreținerea acestor diguri este continuă, astfel în ultimul secol și jumătate nenumărate inundații au avut un sfârșit reușit.

În muncile de reglementare ale apelor Crișurilor ce s-au desfășurat de-alungul unei periode de jumătate de secol au luat parte aproape o sută de ingineri. Sub controlul lor membrii ai miilor de generații de muncitori, mișcând milioane de metrii cubi de pământ au săpat noile albii, canale, și au construit sistemul de diguri de sute de kilometrii de-alungul deceniilor. Până la sfârșitul secolului mlaștinile s-au uscat, iar apa în urma inundațiilor a curs fără probleme în albiile scurtate, cu diguri, iar câmpiile nu au fost așa de des inundate. În lipsa apei unele teritorii au devenit sărate, ca niște deșerturi. Mediul natural de odinioară s-a deteriorat, peisajul stră-

Pe teritoriile joase ale Câmpiei Ungare apele zonei Crișurilor sunt însoțite de baraje în zilele noastre

Confluența Crișului Ngru și Alb s-a format în urma regulamentului apelor

vechi s-a transformat, flora și fauna bogată au dispărut, viața oamenilor s-a schimbat în mod radical. Marea de trestie cu secretele, superstițiile și poveștile fascinante împreună cu tradițiile din Sárrét au dispărut în trecut.

Zona de conservare a peisajului

Teritoriul dintre orașele Békéscsaba–Békés–Gyula este cel mai mare teritoriu coerent al zonei de conservare a peisajului de importanță națională, regiunea cea mai împădurită a județului ce cuprinde teritoriul de la confluența dintre Crișul Alb și cel Negru, periferia orașului Doboz și localitatea Szanazug. Scopul relevant în cazul peisajelor culturale este prezervarea caracterului natural tradițional, precum și ocrotirea imaginii peisajului regional al teritoriului ce se află între zona ocrotită inundabilă.

Pădurile de galerie de pe lângă râuri sunt teritoriile semnificative ale regiunii și petele rămase intacte ale vegetației de pajiște a câmpiei panonice caracteristice peisajului din județului Békés. Personalitatea peisajului poate fi accentuată prin mărirea pajiștilor caracteristice peisajului Câmpiei Ungare, prin împăduriri și plantarea unor alei de pomi. Teritoriile semnificative din punct de vedere al imaginii peisajului rămas se află în zona de est, de pe lângă hotar a țării.

Cele mai semnificative elemente ale teritoriilor de protejare a imaginii peisajului din Câmpia Ungară sunt râurile și malul acestora, teritoriile împădurite, precum și pășunile.

Peisajul cultural este teritoriul format datorită schimbării, interacțiunii activității umane, plin de caracteristici estetice ce merită protejate, de importanță deosebită din punct de vedere al peisajului, al caracteristicilor naturale și al sistemelor, precum și ansamblul elementelor naturale și antropogene ce pot fi considerate coerente din punct de vedere vizual ce se regăsesc în peisaj.

Valori de peisaj

Valorile de peisaj unice sunt componentele importante ale caracterului peisajului. În concordanță cu paragraful (3) (4) és (5) din § 6. al Legii LIII. din anul 1996 despre protejarea naturii valoare de peisaj unic este acea valoare de peisaj, formațiune caracteristică acelui peisaj și elementul creat prin activitate umană care din punct de vedere natural, istoric, cultural, științific sau estetic este important pentru societate. Peisajele culturale sunt determinate pe bază de categorie culturală-istorică, luând în considerare următoarele:

Valori cultural-istorice

- Valoare culturală unică referitoare la localitate
- Valoare de peisaj unică referitoare la transport
- Valoare de peisaj unică referitoare la producție
- Valoare de peisaj unică referitoare la alte activități umane, evenimente

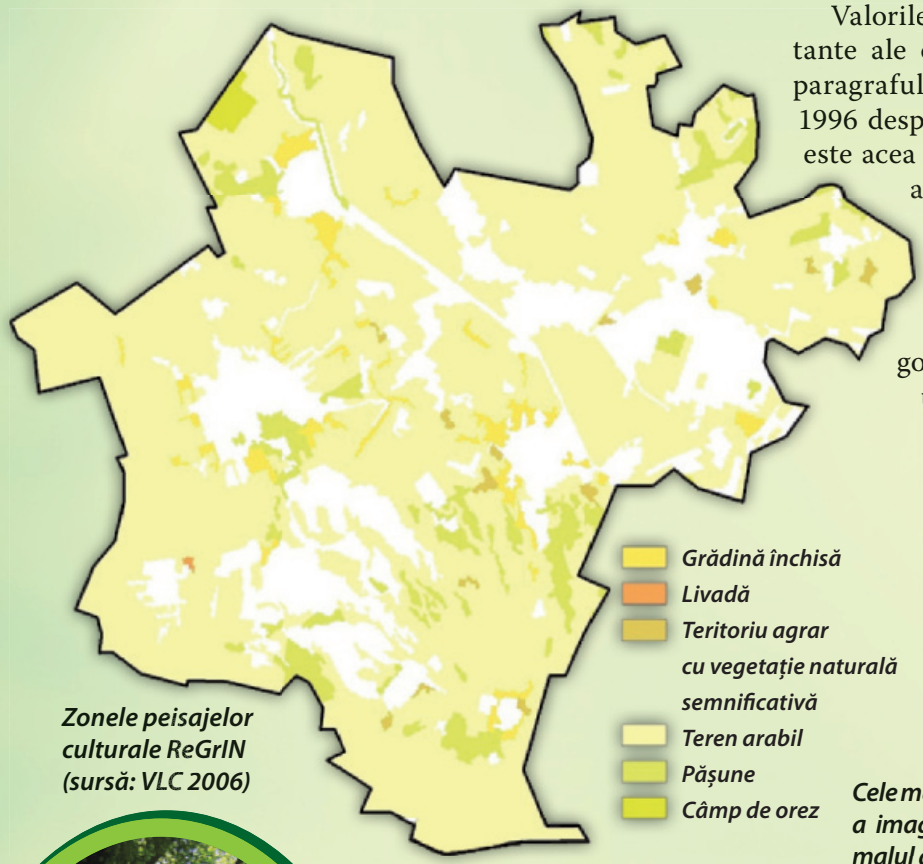

Zonele peisajelor culturale ReGrIN (sursă: VLC 2006)

Cele mai semnificative elemente ale teritoriilor de protejare a imaginii peisajului din Câmpia Ungară sunt râurile și malul acestora, teritoriile împădurite, precum și pășunile

1. Cumpănă în pusta din Kígyós
2. Monumentul ridicat în memoria ruperii terasamentului pe Crișul Dublu în anul 1980
3. Capela Sfânta Ana din Szabadkígyós și cripta Wenckheim

În teritoriul de proiect se află 777 valori culturale-istorice registrate (TÉKA 2013; anexa nr. 3.). În ceea ce privește caracterul lor acestea sunt în majoritate clădiri legate de viața de zi cu zi, opere de artă (de exemplu:121 de monumente, statui) sau construcții, creații cultice, sacrale, precum și crucifixuri și construcții, creații artistice în legătură cu înmormântări, morminte. Printre valorile de peisaj unice semnificative sunt cumpenele din Câmpia Ungară (156 buc.) ce se regăsesc în număr mare și în zilele noastre, precum și cele 35 de biserici ce constituie valori cultural-istorice.

Majoritatea valorilor de peisaj unice din regiune (44%) se află la Gyula, iar aproape o treime se află la Békéscsaba și Békés, iar mai mult de trei sferturi din valorile de peisaj unice (71%) se concentrează în Centrul din zona centrală a județului Békés ce constituie regiunea agriculturală semnificativă a județului precum și punctul central al regiunii ReGrIN. În regiunea Gyula este semnificativă numărul bisericilor și a fermelor.

Peisaje agrare

Fermele, livezile și pădurile – aceste teritorii au contribuit la dezvoltarea economică și regională prin agroturism și productivitate.

Structura teritoriilor agrare se situează în mod mozaic, constă din sistemele de culturi agricole constante și terenuri arabile mici, ce sunt conectate prin rețele de coridoare verzi. Teritoriile agrare s-au format de-alungul a mai multor secole, treptat și încet, în timp ce elementele culturale, biotice și abiotice s-au integrat armonic. Aceste teritorii sunt foarte diversificate din punct de vedere na-

Urmele albiilor Crișului Negru în zona localității Gyula, pe teritoriile ocrotite de inundații, teritorii ce au fost transformate în teritorii agrare

tural și cultural, reprezintă valori estetice extraordinare și sunt mai acceptabile din punct de vedere social. Prin alegerea formei de folosire a pământului și managementul peisajului rolul omului în formarea acestor teritorii este determinantă.

Din punctul de vedere al ierarhiei nivelul peisajului se află deasupra nivelului agricultural, e coerent, sunt peisaje aproximativ uniforme, funcționează ca componente ale regiunii naturale. Structura peisajului poate fi descrisă cu compoziția și configurația acestuia. Acestea pot fi determinate cu aranjamentul teritorial structural și cantitativ al elementelor peisajului. La nivel agricultural alegerea modului de cultivare al pământului, modelarea structurii, ocrotirea elementelor peisajului sau tocmai eliminarea acestora este doar o decizie individuală (de producător). Formarea agriculturii de scară naturală nu se poate întâmpla doar prin armonizarea activităților dintre ferme, deoarece hotarul fizic al acestora nu este același cu structura peisajelor. În formarea peisajului are un rol important fiecare fermă.

Teritoriul de proiect implică regiunea agrară județul Békés, precum și partea cea mai estică, ce se află în vecinătatea graniței a Parcului Natural Valea Crișurilor.

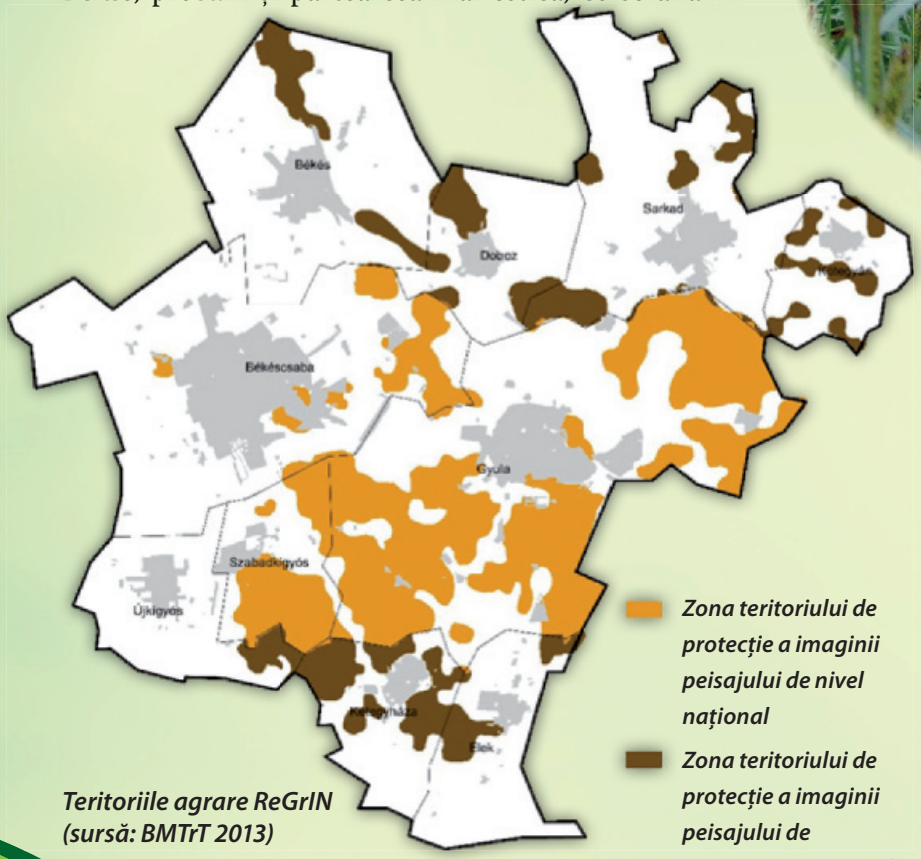

Teritoriile agrare ReGrIN (sursă: BMTrT 2013)

Pe baza Legii L. din anul 2008. – 80% a județului Békés este teren arabil, restul este pășune (5,1%), precum și teritorii agrare (2,1%). 4,9% din regiune este zonă populată, și se regăsesc aici păduri, tufișuri sau vegetație erbacee. (3, adică 3,6%). Doar pe 1% din teritoriul județului se află râuri și alte suprafețe de apă. Mai mult de trei sferturi din regiune (77,18%) este teren agricol. Majoritatea acesteia (87%) este teren arabil, restul 7% este pășune, 3% este o grădină închisă (teritoriu arabil complex).

Din punctul de vedere al dezvoltării durabile a valorilor peisajului din Valea Crișurilor are o importanță semnificativă managementul peisajului

Concluzie

Promovarea funcțiilor culturale, sociale referitoare la pământ și peisaj, ceea ce înseamnă bunuri publice cum ar fi siguranța alimentară, ocrotirea peisajului cultural, prezervarea spațiului social și biologic, menținerea infrastructurii ecologice și tehnice, stabilitatea ecologică, retenția populației, compensarea forței de muncă, crearea bazei ospitalității și a turismului, ocrotirea valorilor țărănești. Acestea nu pot fi controlate cu unelte tradiționale sau prin reglarea prețurilor, dar au un rol important în susținerea echilibrului social și cel al mediului înconjurător.

Unul dintre segmentele fundamentale ale perspectivelor de dezvoltare economică ale Parcului Natural Valea Crișurilor are ca scop promovarea fabricării și comercializării produsului local de calitate, ce s-a format pe tradiții istorice. Peisajele culturale ale regiunii oferă o bază excelentă pentru realizarea acestei promovări.

Fotografii: György Tószögi

Autor: Szilvácsku Zsolt

Valorile ascunse și recunoscute ale peisajului

Registre de valori, turism, adică cum să fim stăpânii valorilor legate de peisaj, proprietarii valorilor peisajului

„Însă, pentru ca toți cetățenii să fie înclinați să participe la viața diferitelor grupuri care alcătuiesc corpul social, trebuie ca ei să găsească în aceste grupuri valori care să-i atragă și să-i dispună la slujirea celorlalți. Pe drept cuvânt putem considera că soarta omenirii viitoare se află în mâinile acelora care sunt în stare să transmită generațiilor de mâine rațiuni de a trăi și de a spera."

(„Gaudium et spes" Conciliul al II-lea din Vatican)

E uimitoare bogăția Parcului Natural Valea Crișurilor. Comorile naturale și culturale ale acestui peisaj diversificat și minunat nu sunt ostentative, nu ies în evidență vizitatorilor sau celora care trăiesc aici. Pentru a le vedea e nevoie de contemplare, de timp, de cunoaștere, dar dacă aceste valori se arată, atunci se dezvăluie în fața noastră o lume fascinant de misterioasă și frumoasă. Locurile din parcul natural, locuitorii acestui peisaj observă unicitatea și valoarea comorilor lor când se îndepărtează de mult iubitul peisaj, de locurile natale, iar imaginile, gusturile, sunetele (de exemplu un cântec ce răsună de la o fermă la alta) și mirosurile peisajului lăsat în urmă evocă vremurile trecute în amintirile și gândurile lor. În caracteristicile și valorile peisajului se regăsesc evenimentele, dificultățile și momentele speciale de zi cu zi, printre acestea se enumeră amintirile și urmele sărbătorilor. Caracteristicile, valorile formate în strânsă legătură cu peisaj transmit bucuria descoperirii, posibilitatea cunoașterii active și observatoare, formează o oarecare legătură între peisaj și locuitorii acestuia, și între membrii comunităților, întăresc identitatea oamenilor, dezvoltă o responsabilitate față de faptele trecutului și viitorului. Valorile peisajului – semnele patrimoniului natural și ale culturii naturale ce trăiește în localnici – se formează și dispar și în zilele noastre.

Într-un parc natural peisajul este un spațiu de locuit. Peisajul, natura sunt spațiul vieții, unde omul și diferitele organisme vii își caută condițiile naturale, sistemele de relații necesare susținerii, evoluției vieții lor.

Dacă privim cu ochii unui om: să luăm exemplul unei familii cu gândul de a se stabili s-au de a se muta, se uită din jur împrejur, evaluând regiunea, mediul înconjurător natural și așezarea, evaluează locul din punct de vedere al locuințelor, al locurilor de muncă, al calității mediului și al serviciilor, al oportunităților culturale, și după acestea ia decizia de a rămâne sau de a se muta, de a-și întemeia o familie aici sau de a-și găsi un alt loc unde își poate găsi fericirea, căminul, locul de muncă. De-alungul dezvoltărilor ce influențează așezarea și imaginea peisajului este necesară abordarea unei arhitecturi cuprinzătoare a peisajului pentru respectarea acestor puncte de vedere. Nenumerate cercetări interne și externe au dovedit că unele caracteristici, elemente ale peisajului, ale locurilor natale, poate fi această doar un copac sau mirosul și priveliștea câmpiei, poate fi aceasta atmosfera sau priveliștea unui sătuc sau cartier, sau câteva relații umane, amintiri pot forma atașamente, legături incredibil de puternice ce țin o viață întreagă și poate trezi un dor imens în acei oameni care se mută, s-au pleacă și las în urmă locul natal.

Dacă ne gândim la exemple din natură: să luăm exemplul barzei albi sau a dropiei. Ambele specii asemănător cu multe ale specii de păsări își caută locul, teritoriul potrivit pentru reproducere, nutriție, creștere, odihnă pe baza unor modele deja formate de-alungul unei perioade lungi de timp. În peisajul format de om trebuie să luăm în considerare nevoile, condițiile de viață ale diferitelor specii ce trăiesc aici, deoarece prezența lor îmbogățește viața noastră și mediul nostru înconjurător.

Organismele vii, precum și activitatea umană, pe lângă și împreună cu forțele naturale ce au un impact asupra peisajului formează caracteristicile și caracterul peisajului. De-alungul formării, modificării peisajului mediul natural, impactul de formare și schimbare al organismelor vii și al omului asupra locului își lasă urma în peisaj. Urmele ce se regăsesc între elementele peisajului, în imaginea peisajului și în structura acestuia arată ce schimbări pozitive sau negative au avut activitățile generațiilor anterioare sau procesele ce au dus la aceste schimbări, ce valori au adăugat sau au furat de la omenire, de la comunitățile locale ce trăiesc în acel peisaj, în parcul natural.

Peisajul reprezintă cadrul material și financiar - caracteristic pe acel teritoriu – al omului și al diferitelor organisme, iar pe de altă parte reprezintă acel sistem dinamic de relații, caracteristic acelui teritoriu, care există între organismele vii și factorii materiali și financiari – ce includ comunitățile umane și persoanele fizice. În cazul în care cadrul material sau financiar, sau sistemul de relații dintre acele ființe ce trăiesc în acest peisaj se schimbă drastic, atunci avem de-a face cu un alt peisaj. Valorile peisagistice arată relația dintre cei care trăiesc aici, cei care folosesc acest cadru natural și peisaj, mediul înconjurător. În ceea ce privește Ungaria și parcurile naturale putem conclude că deținem un patrimoniu natural semnificativ și bogat chiar și pe plan european. Valorile legate de peisaj, valorile ce determină peisajul pot fi foarte diversificate, multe sectoare, ramuri, precum și nenumărate legislagii se ocupă cu valorile legate de peisaj. În primul rând nivelul local și natural este scara unde se poate realiza cunoștința, ocrotirea și valorificarea potențialului acestori valori peisagistice. În conexiune cu valorile legate de peisaj s-au format următoarele grupuri de valori și registre de valori:

- valori unice peisagistice,
- patrimoniu natural (regiuni, specii și alte fenomene naturale protejate ce constituie valori),
- patrimoniul cultural material și imaterial,
- valori naționale și valorile registrelor de valori.

Noțiunea valorilor legate de peisaj este un termen generic printre definițiile de protejare a valorilor (de ocrotire a naturii, a patrimoniului cultural, etc.). Valorile legate de peisaj pot fi valori materiale ce apar în peisaj și valori imateriale ce se leagă de peisaj în cazul în care ele reflectă relația dintre peisajul respectiv, comunitatea umană și evenimentele de acolo, precum și determină unicitatea, caracteristicile locului respectiv care pot fi:

- **VALORI LEGATE DE MANAGEMENTUL PEISAJULUI**
  (structură tradițională de peisaj, utilizarea tradițională a terenului, elementele creșterii animalelor, plante cultivate, practici speciale de cultivare, plante pentru margine, adăpătoare, marcatori de limită de hotar, cunoștințe tradiționale despre peisaj și despre managementul peisajului, etc.),
- **VALORI NATURALE**
  (relicve naturale neînsuflețite, de exemplu relicve geologice, specii și habitate ocrotite, spații verzi valoroase și din punct de vedere ecologic, arbori memoriali, dumbrave memoriale, etc.),
- **MEMORIALE CONSTRUITE ȘI ARTEFACTE**
  (elementele patrimoniului construit, cum sunt conacurile, hanurile, școlile, locuințele, sau structurile legate de utilizarea tradițională a teritoriilor, cum sunt gospodăriile, grajdurile, sau construcțiile, structurile, memorialele industriale și economice legate de apă sau managementul apei, de exemplu mori, construcții sacrale, facilități de apărare, construcții sau valori arheologice, istorice, precum și situri memoriale ce se referă la evenimente legate de transport, înmormântări sau la evenimente istorice),
- **VALORILE REFERITOARE LA PATRIMONIUL IMATERIAL AL PEISAJULUI**
  (legende locale, povestiri, nume de cărări, denumirea populară a habitatelor, cunoștințe ecologice tradiționale, cunoștințe profesionale locale, cunoștințe de management și peisaj, ritualuri, produse locale, lucrări de artă, cântece, jocuri, muzici, tradiții religioase și comunitare, sărbători).

Peisajul are un rol important în ceea ce privește domeniul cultural, ecologic, de mediu și social, și funcționează ca resurse ce ajută activitățile economice (de exemplu produsul ce se bazează pe cunoștințe locale, produse fabricate în peisaj, precum și marca comercială a acestuia, sau poate fi factorul economic ce determină vindecarea, recrearea, turismul, formarea, toate ce se bazează pe calitățile naturale și culturale ale peisajului, ale regiunii). Aici trebuie evidențiată valoarea economică și socială a regiunii ce asigură resursele naturale de bază (solul, apa, microclima adecvată, diversitatea biologică, structura adecvată de plante) și le folosește în mod responsabil, precum și aprecierea poziției de securitate a vieții umane a acesteia.

Ocrotirea peisajului se referă la protecția și prezervarea caracteristicilor semnificative sau specifice ale peisajului ce asigură condițiile de viață. Valoarea patrimonială a peisajului este determinată de compoziția elementelor caracteristice formate prin activitate umană și/sau prin caracteristicile naturale ale peisajului. Astfel, de multe ori protejarea peisajului respectiv este realizabilă doar prin susținerea formelor de activitate ale comunității, oamenilor ce trăiesc în acea zonă, prin utilizarea responsabilă a experiențelor bazate pe cunoștințe locale, precum și prin utilizarea integrantă a factorilor ce au un impact asupra peisajului și sunt în coerență cu respectivul peisaj.

IDENTIFICAREA ȘI COLECTAREA VALORILOR PEISAGISTICE

Este interesul întregii societăți, atât la nivel individual cât și la cel comunitar, să adune și să conserve valorile referitoare la peisaj care sunt relicvele, amprentele istoriei peisajului, precum și a formării societății, și a economiei. Explorarea valorilor, precum și utilizarea ce dezvoltă prin prezervare ajută ca imaginea unică a parcurilor naturale, a peisajului, precum și viața rurală să devină mai atractivă, mai locuibilă.

Explorarea, conservarea, administrarea, dezvoltarea valorilor legate de peisaj poate fi reușită doar dacă comunitățile locale primesc un rol și sprijin important, precum și dacă întărirea, reînvierea cunoștințelor locale poate ajuta atașamentul locuitorilor așezărilor față de natură, respectul față de locuință ca spațiu natural și cultural. Toate acestea pot ține în viață tradițiile, memoria comună, cunoștințele vechi, și totodată poate duce mai aproape localnicii și plaiurile natale, astfel întărind sentimentul de apartenență a comunității.

MODUL PROPUS AL COLECTĂRII ȘI URMĂRIRII, PRECUM ȘI AL ADMINISTRĂRII VALORILOR PEISAGISTICE

Atenția acordată valorilor este o activitate împărțită în patru unități:

1. MUNCĂ PREPARATOARE:

elementele: selecția și delimitarea teritoriului ce urmează a fi explorat (așezare sau regiune), descoperirea registrelor de valori existente și colectărilor, achiziția documentațiilor, materialelor profesionale, cunoașterea istoriei teritoriului, căutarea pozelor și hartelor din arhivă, procurarea hartelor, prepararea hartelor de bază, planificarea participării comunitare, includerea organizațiilor de prezervare a valorilor, includerea administrațiilor locale, a școlilor și a organizațiilor civile;

2. MUNCĂ DE TEREN:

vizite preliminare de teren, pregătirea rutelor ce urmează a fi vizitate, interviuri, conversații cu persoanele ce posedă cunoștințe locale, vizitarea teritoriului, plimbări comunitare în zonele extra- și intravilane ale așezării, verificarea, evaluarea pe teren a listelor de valori, precum și documentarea valorilor la fața locului;

3. PRELUCRAREA DATELOR, EVALUAREA:

sistematizarea datelor, evaluarea, sistematizarea fișelor, descrierilor, pozelor, înregistrărilor video, înregistrarea valorilor pe hartele de bază, pregătirea bazelor de date cartografice, transferarea valorilor exploarate în bazele de date, asigurarea accesului comunitar, prezentarea registrelor de valori la nivel local și regional, pregătirea utilizării și aplicării;

4. UTILIZARE, ÎNGRIJIRE PRIN PREZERVAREA VALORILOR:

organizarea cooperărilor ce ajută utilizarea valorilor prin prezervare, pregătirea planurilor, pregătirea modurilor practice de prezervare și utilizare la nivel comunitar al valorilor, prevenirea factorilor riscanți, explorarea oportunităților de prezentare a valorilor, precum și punerea lor în practică.

Parcul Natural Valea Crișurilor ca fiecare parc natural din țară are ca scop primar să sprijine cooperarea dintre oameni și comunități. Un astfel de teritoriu de cooperare este explorarea valorilor legate de peisaj, precum și utilizarea acestora prin prezervarea valorilor. În Parcul Natural Valea Crișurilor așezările au registrul lor de valori, pe teritoriul parcului natural se regăsesc exemple și inițiative foarte bune, dar lipsește registrul de valori regional de parc natural ce adună valorile legate de peisaj, care ar însemna un teritoriu important de cooperare pentru locuitorii, administrațiile locale, și întreprinzătorii, agricultorii acestor așezări. Ca o inițiativă bună s-a înființat registrul de valori a regiunii Körös-szög, care merită dezvoltată cu mai multe valori legate de peisaj.

Un număr semnificativ al valorilor peisagistice din cele 14 așezări ale parcului natural aflate în baza de date TÉKA (*www.tajertektar.hu*) se află la Gyula, Szarvas, Gyomaendrőd și Békéscsaba. În aceste localități este foarte mare numărul relicvelor culturale, precum și numărul șirurilor de arbori, grupuri de copaci ce constituie zonele urbane verzi, precum și zonele verzi de pe lângă malurile apelor

VALORILE PARCULUI NATURAL VALEA CRIȘURILOR ÎN DATA DE BAZE A REGISTRULUI DE VALORI PEISAGISTICE TÉKA

- **Szarvas (327)**
- **Sarkad (89)**
- **Öcsöd (24)**
- **Mezőtúr (70)**
- **Mezőberény (74)**
- **Kunszentmárton (60)**
- **Köröstarcsa (68)**
- **Gyula (415)**
- **Gyomaendrőd (248)**
- **Doboz (17)**
- **Csárdaszállás (30)**
- **Békésszentandrás (108)**
- **Békéscsaba (185)**
- **Békés (97)**

Descoperirea, prezervarea valorilor legate de peisaj ce se află pe teritoriul parcului natural, precum și monitorizarea stării acestora este o sarcină individuală și colectivă. La nivelul comunității, a așezării, a regiunii și a țării există din ce în ce mai multe soluții creative și practice și tehnologice aplicabile cu scopul înregistrării valorilor. Una dintre cadastrele naționale este registrul de valori peisagistice TÉKA în care pot fi făcute înregistrări și pot fi date opinii despre acesta în mod liber, este o bază de date ce poate fi modificată, corectată, este accesibilă de orice comunitate, poate fi adaptată să ajute procese educaționale, turistice, de dezvoltare și de planificare la nivel municipal și regional.

Din punctul de vedere al dezvoltării și aplicării registrelor de valori merită să evaluăm așteptările față de valorile legate de peisaj:

- elemente naturale, artificiale sau proprietăți intelectuale ce se leagă de un anumit loc, peisaj,
- valori cu o semnificație socială, etnografică, națională,
- elemente de formare a identității ce sunt parte integrantă a identității unei comunități, unui grup sau unei persoane,
- exprimă relația dintre om și peisaj, sunt amprentele, indicatoarele proceselor ce se întâmplă în peisaj,
- determină și fac accesibile și vizibile caracterul peisajului, imaginea așezării (elemente de caracter și elemente, locuri ce asigură o viziune, o perspectivă și o percepție mai clară,),
- au o relevanță istorică, de istorie a peisajului, precum și un rol de prezervare a tradițiilor,
- au o semnificație ecologică, estetică și peisagistică,
- sunt caracterizate de autenticitate, naturalețe, sunt strâns legate de peisaj,
- elemente rare/unice/speciale caracteristice unui anumit peisaj.

Chiar și în zilele noastre putem găsi pe teritoriul parcului natural activități de dezvoltare și menținere nereușite, efectuate într-un mod inadecvat, ce pot duce la dispariția unor valori legate de peisaj sau cel puțin nu îmbogățesc peisajul cu mai multe valori.

Garanția reușitei oportunității ce se află în colaborarea de parc natural este pe de o parte ideea că participanții (persoane fizice, administrații locale, comunități, întreprinderi, agricultori) prin activitatea lor, cu instrumentele proprii prezervând valorile legate de peisaj contribuie la utilizarea acestora, dacă este necesar la ocrotirea acestora, în mod armonizat, coordonat. Pe de altă parte, este extrem de important ca informațiile referitoare la procesele din peisaj, la starea valorilor să fie actuale, autentice. Este o idee bună formarea unui sistem de informații geografice de parc natural și regional prin formarea căruia se poate asigura pe lângă rigurozitatea profesională, interesul public, precum și cooperarea comunitară și accesul comunitar.

Fotografii: Zsolt Szilvácsku, György Tószögi

Autor: Laura Turdean

Dropia a murit, trăiască dropia!

4-6 februarie 2019. – Anglia, Județul Wiltshire

Colaj cu fotografii mai vechi, arătându-i pe voluntarii Grupului Dropia muncind

Nature Corner
ROHU-14
dropia.eu

Vizitând Stonehenge

– Înregistrări din jurnale de călătorie –

Cum ar suna povestea în care dropia, Stonehenge, Sting, Înaltul Sheriff din Wiltshire, David Attenborough, Prințul Charles și un grup de voluntari sunt țesuți laolaltă cu un fir epic?

***

Da, suntem pe tărâm britanic, în comitatul Wiltshire, în zona numită Câmpia Salisbury, în apropiere de Stonehenge. La aproape 200 de ani după ce ultima dropie a fost omorâtă și specia declarată oficial ca fiind dispărută din Marea Britanie, proiectul Grupului Dropia (The Great Bustard Group) de reintroducere a speciei în țară dă, în sfârșit, roade. Noi, echipa româno-maghiară a proiectului Nature Corner, am realizat o vizită de studiu în Marea Britanie pentru a ne familiariza cu proiectul de repopulare de dropii, dar și pentru a cunoaște echipa de voluntari, care activează de peste 21 de ani.

Ploaia și ceața au făcut parte din comitetul de primire, dar nu ne-am supărat. Am avut norocul să ajungem la Stonehenge și, pe deasupra, în compania unui domn eminamente englez. Era îmbrăcat în costum de stofă, palton și purta o șapcă englezească plată. Mai târziu aveam să observ și cravata de mătase cu motivul dropiei. A ajuns la ora promisă, pe care a și verificat-o pe ceasul de buzunar, pentru că, tipic pentru noi, încă nu era toată lumea prezentă. Așa l-am cunoscut pe David Waters, cel care a pus bazele Grupului Dropia în 1998.

***

Davis Waters prezintă steagul Comitatului Wiltshire

În drum spre Stonehenge, ne-a povestit cum a început totul. Auzise de un proiect de creștere de dropii în captivitate în Saratov, Rusia. Ouăle a căror incubație naturală fusese compromisă în urma diferitelor activități agricole erau incubate prin metode artificiale. "Dacă poți obține ouă pentru a crește în captivitate, de ce să nu primești pentru a repopula?", se gândea atunci David. "Era doar o idee, dar apoi a devenit viața mea. Nu era în plan, pur și simplu, s-a întâmplat.", ne mărturisea cu modestie.

Colegul Nagy Attila, prezintă situația dropiei în România

Începând cu 2004, grupul a adus sute de ouă și pui din Rusia și Spania, pe care i-a crescut sub reguli stricte, pentru evitarea fenomenului numit imprinting (adică atașarea puilor de persoana care-i hrănește și îngrijește). Puii astfel crescuți au fost apoi eliberați în sălbăticie. Pe Câmpia Salisbury, dropiile au la dispoziție întinse teritorii aflate în proprietatea armatei. Aici nu există linii de tensiune care să le pună viața în pericol sau să aibă efect de barieră asupra lor. Habitatul lor constă atât în pajiști, cât și în terenuri agricole. David ne arată o casă și ne spune: "Aici locuiește cântărețul Sting". Se aude un murmur repetat de "Wow!" în mașină, apoi adaugă: „Au ajuns dropii și pe terenurile artistului".

Ajungem și noi la Stonehenge. Aici auzim o nouă poveste incredibilă. În ultimii doi ani, o dropie a fost văzută, de regulă, primăvara în apropierea megaliților. Nu părea să fie deranjată de turiști care o și pozau, ceea ce e cu totul neobișnuit, căci dropiile nu tolerează prezența omului la o distanță mai mică de 200 metri. Femela, care primise numele de Gertrude, a devenit astfel o vedetă locală.

***

Părăsim Stonehenge și ne îndreptăm înspre Enford, unde urma să întâlnim mai mulți voluntari și Înaltul Sheriff al Comitatului Wiltshire. Nicky Alberry este persoana care deține această funcție înființată în 1066. Este a zecea femeie care a ocupat această poziție de-a lungul istoriei și, timp de un an, este reprezentanta Reginei în Comitatul Wiltshire.

Colega Andra Berce împreună cu Nicky Alberry, Înaltul Sheriff al Comitatul Wiltshire (de la stânga la dreapta)

Doamna Sheriff a venit să cunoască delegația noastră și ajută cu plăcere Grupul Dropia promovând proiectul la diferite evenimente publice sau de strângere de fonduri. În pauză, mi-a povestit cu multă naturalețe și mândrie, că pe pălăria ceremonială poartă pene de dropie ce au fost găsite pe un teren din apropiere. Nu e întâmplătoare asocierea, căci dropia e chiar figura centrală de pe steagul comitatului.

Ruth Manvell, un fost doctor veterinar, este directoarea grupului și ne împărtășește cu largă inimă despre experiența creșterii puilor de dropie. Îmbracă un costum care să-i atenueze trăsăturile omenești, hrănește puii individual, curăță și dezinfectează fiecare spațiu ocupat de ei. "E important să ai oamenii potriviți pentru munca asta. Nu sunt mulți tineri în grupul nostru. În schimb, oamenii mai în vârstă se pot dedica pentru 5-6 ani."

Costumul de atenuare a trăsăturilor omenești, pe care le îmbracă îngrijitorii

Ruth Manvell ne arată țarcurile pentru dropii

Aflăm că se organizează ședințe lunare pentru ca toți membrii să fie la curent cu noutățile și zile cu porțile deschise pentru publicul larg. Au fost peste 1.500 de vizitatori anul trecut, iar fondurile sunt strânse pentru creșterea puilor și pentru a le crea condiții prielnice. Populația de dropii, compusă din circa 70 de exemplare – 35 masculi și 35 de femele, se află pe făgașul auto-susținerii, căci 66% dintre femele sunt dropii tinere, care, într-un an, doi, vor fi capabile de reproducere.

Centrul de vizitare: insigne, căni, statuete

Centrul de vizitare: obiecte artizanale din lemn realizate de meșteri locali

***

Următorul punct din itinerar este centrul de creștere a puilor. Biroul e mic, dar foarte bine organizat. Am văzut camerele care oferă o panoramă de 360 de grade și un zoom foarte clar, simpaticul costum de atenuare a trăsăturilor omenești, adăposturile și țarcurile pentru păsări. Centrul de vizitare pare modest, dar e foarte primitor. Niște dropii împăiate domină spațiul prin al cărui exponate te poți rătăci ușor: cărți poștale, afișe, fețe de masă, tricouri, bluze, șepci, steaguri, calendare, insigne, căni, statuete, cravate, genți, obiecte artizanale din lemn și produse locale, cum ar fi: apă minerală sau bere artizanală. Lângă intrare, e un panou cu informații pentru turiști și fragmente tăiate din ziare. Unul dintre ele îl arată pe Prințul de Wales și e intitulat "Prințul și dropiile". Observ un colaj cu fotografii arătându-i pe voluntari muncind: ridicând garduri din lemn, verificând plase, vopsind adăposturile, bătând țăruși, măsurând dropii. Locul emană căldura acestor oameni.

David ne invită într-o încăpere mai mică, unde ne proiectează un scurtmetraj despre proiect și colaborarea cu partenerii din Saratov, Rusia. Nu mică ne-a fost mirarea când în vocea naratorului l-am recunoscut pe David Attenborough.

Venise momentul să vedem dropii. Ploua mărunt și era ceață, dar le-am deslușit siluetele pe o parcelă de rapiță.

Căutând dropiile pe ceață și ploaie măruntă

Am observat dropii pe o parcelă de rapiță

***

E o adevărată bucurie și un mare privilegiu să fii alături de acest grup de voluntari. Sunt printre ei: fermieri, foști polițiști, foști veterinari sau persoane care au lucrat în diferite proiecte de conservare în Anglia și în străinătate. În mare parte, au vârsta între 54 și 70+ de ani, mulți sunt pensionari și cred cu tărie că e bine să fii activ și să te dedici unei misiuni. Experiența de viață îi îndeamnă să lase ceva valoros generațiilor viitoare și ne face să ne întrebăm dacă ar putea cineva contrazice o asemenea echipă?

Oradea, 04 aprilie 2019

Fotografii: Nature Corner group

Delegația noastră româno-maghiară împreună cu gazdele, Grupul Dropia – Foto: Grupul Dropia

Autor: dr. Attila Rákóczi

EFECTELE „ÎNVERZIRII" ÎN FOLOSINȚA PEISAJULUI

Valori peisagistice pe teritoriul la sud de Crișuri în sistemul legislației agricole 1.

Caracteristicile agricole ale Ungariei

Printre țările europene Ungaria are un rol accentuat ceea ce privește caracteristicile naturale și de mediu. Datorită acestui fapt producția agricolă în Ungaria a avut un rol important încă de la începuturi. Există în țară terenuri agricole extinse în ceea ce privește agricultura, gestionarea pășunilor, pomicultura, viticultura și silvicultura. Totodată chiar și piscicultura are un rol semnificativ.

Structurile agricole au avut caracteristici aparte în epocile precedente. Aderarea Ungariei la Uniunea Europeană a adus schimbări uriașe. Prevederile și regimul ajutoarelor al politicii agrare comune (PAC) au adus un nou capitol în strategia agrară națională. Elementul cel mai semnificativ și cel mai determinant al celui din urmă este sistemul de sprijin pentru dezvoltarea rurală și agrară.

Fondul European de Garantare Agricolă (FEGA) este sursa sprijinului direct, iar Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală (FEADR) este sursa sprijinului pentru dezvoltarea rurală. Pe lângă acestea PAC oferă oportunitatea sprijinelor de nivel național. Aceste resurse contribuie la succesele agricultorilor maghiari. O parte significantă a bugetului UE – deși într-o măsură din ce în ce mai scăzută – servește finanțarea sprijinului pentru dezvoltare rurală, astfel există în multe cazuri discuții despre acesta în comunitate.

În ceea ce privește distribuția sprijinelor FEGA primește aproximativ 2/3, iar FEADR primește 1/3. Cei mai mulți agricultori primesc sprijine de tip normativ (FEGA), și din acestea cele mai multe cerințe se formulează în legătură cu plățile unice pe suprafață (SAPS). În același timp subvențiile de tip „normativ" al FEADR ce se leagă de anumite teritorii, precum și de numărul de animale contribuie la sporirea ocrotirii mediului și a naturii. Cele din urmă sunt ajutoare compensatorii agrare și de management de mediu, de agricultură ecologică sau Natura2000. În Ungaria mai mult de 177 mii de agricultori solicită subvenții în fiecare an în cadrul sistemului de sprijin SAPS ce se referă la teritorii de mai mult de 5 milioane de hectare. De-alungul anilor sumele s-au integrat în planurile financiare ale agricultorilor și în zilele noastre ele au devenit părțile integrante ale gestionării eficiente și al succesului. Subvențiile pe unitate de suprafață s-au triplat în anul trecut în comparație cu începuturi.

Tabelul 1. arată cum s-a schimbat suma subvențiilor SAPS pe unitate de suprafață de la aderarea la UE.

Movilă cunică în peisajul din Békés lângă ferme

anul	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
suma (HUF)	25 311	38 046	36 825	37 123	42 085	42 172	46 536	56 911	59 744	69 033	69 578	71 563	71 605	70 120

Tabelul 1. Sumele unitare ale plății unice pe suprafață de la începuturi până în zilele noastre

Politica agrară comună (PAC)

Uniunea Europeană urmărește o serie de politici comune. Administrația unică contribuie la punerea în aplicare a politicilor comune. PAC este una dintre cele mai semnificative politici. E importantă deoarece 50% din totalul resurselor bugetare comunitare se cheltuie pe PAC. Înființarea și obiectivele acestuia sunt determinate de tratatul de la Roma din 1957. Cauza principală a înființării este faptul că membrii de atunci ai comunității au urmat o politică agrară unică, și au dorit ca această politică să fie comună, standardizată. Această standardizare a început în 1962 când prin concretizarea scopurilor au dorit să mărească productivitatea și competitivitatea agricolă, astfel mărind venitul acelora care trăiesc din agricultură. La început, reglementările de piață au reprezentat funcționarea sistemului comun. Astfel a trecut prin reforme sistematice. De-alungul ciclurile bugetare de șapte ani resursele subvenționale și resursele financiare atribuite acestora sunt determinate de-alungul scopurilor reformei definite. La început s-a bazat pe o parte semnificativă a bugetului UE. De-alungul deceniilor trecute PAC a formulat mai multe scopuri. Pe lângă altele, consideră că o sarcină importantă o constituie ocrotirea mediului și naturii, prezervarea peisajului natural. Primele semne ale acesteia s-au observat în 2000 în timpul reformei PAC. Apoi începând cu 2009 acordă prioritate ocrotirii componentelor, elementelor caracteristice peisajului, fie acestea formațiuni naturale sau antropogene.

* * *

Sistemul de eco-condiționalitate

Înainte de reforma din 2003 a politicii agrare comune subvențiile agricole indirecte au ajuns la agricultori pe bază de producție. O condiție a fost producția produselor agricole. Producătorii în luarea deciziilor au fost motivați de accesarea fondurilor și nu de cerințele pieții, astfel a fost determinat ce produse și ce cantități merită produse. Regulamentul 1782/2003/CE al Consiliului în cadrul reformei din 2003 a transformat complet sistemul subvențiilor. Sistemul așa-numit standard aplicat în vechile state membre a fost schimbat cu regimul de plată unică (RPU), iar în cazul statelor membre noi plățile unice pe suprafață (SAPS) înseamnă sistemul de distribuție a plăților directe. Un alt element important al reformei este că agricultorii în activitatea lor trebuie să respecte reglementările referitoare la siguranța alimentelor și ocrotirea naturii – în schimbul subvențiilor primite. O altă condiție a sprijinului este respectarea deplină a reglementărilor referitoare la ocrotirea mediului, a peisajului, sănătatea animală, bunăstarea animalelor și igiena alimentară. Astfel sistemul de eco-condiționalitate e o filosofie nouă de sprijin deoarece arată beneficii demonstrabile pentru întreaga societate (chiar și pentru acei oameni care nu trăiesc din agricultură) cu ajutorul beneficiarilor subvențiilor agricole.

* * *

Codul pentru bune condiții agricole și de mediu (GAEC)

Reforma PAC din 2003 și regulamentul consiliului ce se leagă de acesta au introdus GAEC. Cerințele minime referitoare la elementele tehnice din acest cod au existat în trecut, dar au avut numele de bunele practici agricole și la nivel național regulamentele acestea sunt reglementate de Regulamentul MADR 4/2004. (I 13). O parte din aceste măsuri sunt în vigoare și în zilele noastre. Prin verificarea din 2008 de către PAC GAEC este parte a eco-condiționalității, este elementul de bază autonom al acestuia. Conține regulamente referitoare la producția agricolă, iar aceste regulamente împreună ajută pe termen lung formarea mediului agricol durabil din punct de vedere ecologic.

Graniță pe marginea drumului

* * *

Perioada bugetară 2014–2020

Începând cu anii 2000 în PAC a primit o importanță deosebită ocrotirea mediului și a naturii, precum și dezvoltarea rurală. De-alungul consultărilor comunitare referitoare la resursele financiare ale perioadei bugatere 2014–2020 PAC s-au format multe dispute între statele membre și alți operatorii economici dacă există un grad de justificare a cadrului financiar propus al PAC. În această perioadă a avut loc evaluarea EUROBAROMETER (2016), din care reiese faptul că mai mult de 90% a populației UE sprijină obiectivele PAC care stabilesc ca condiție a subvențiilor agricole ocrotirea mediului și a naturii. Din evaluare se poate citi că 73% din respondenții maghiari – în comunitate în cea mai mare rată – cred că dezvoltarea teritoriilor rurale este posibilă doar împreună cu prezervarea peisajului. Ca rezultat al consultărilor a fost implementat un nou pachet standard de mediu numit în engleză „greening”, înverzire. Cea mai semnificativă schimbare poate fi măsurată prin faptul că subvenția per unitate s-a împărțit în două de la primul an al perioadei bugetare 2014–2020, adică din 2015. Prima parte a rămas SAPS ca plată de bază (aproximativ 2/3 din suma subvenției), cealaltă este așa numitul component verde (1/3 din sumă). Pachetul standard de înverzire introdus va ridica la un nivel mai înalt ocrotirea mediului și a naturii în ecosistemul agricol. Înverzirea pe baza așa-numitei ordonanțe de înverzire, adică pe baza regulamentului FM 10/2015. (III. 13.) înseamnă practică agricolă benefică din punctul de vedere al climei.

Având în vedere cele menționate anterior, în favoarea activării maxime a resurselor de finanțare disponibile fermele trebuie să respecte în cadrul regulamentelor de înverzire un pachet standard.

Elementul de bază al acestora este diversificarea produselor, selectarea așa-numitului EFA (Ecological Focus Area – zona de focalizare ecologică) și obligația de păstrare a pajiștilor permanente. În conformitate cu regulament diversificarea produselor înseamnă că fiecare agricultor care cultivă un teritoriu de 10 ha sau chiar și mai mare are obligația de a cultiva două tipuri de plante, în cazul unui te-

* * *

Teren agricol mosaic

Tabelul 2. Tipurile și regulamentele teritoriilor EFA în conformitate cu anexa ordinului de înverzire

Teritoriu de importanță ecologică	Locație	Modul de prezentare	Tipul teritoriului	Factor de conversie	Factor de ponderare	Mărimea minimă	Mărimea maximă
Terenuri lăsate în pârloagă	pe teren arabil	poligon	neliniar	**nu există**	1	0,25 ha	nu există
Terasă	pe teren arabil	linie	liniar	2 m	1	nu există	nu există
Benzi împădurile	adiacent	poligon	liniar	nu există	2	1 m	10
Copac solitar	pe teren arabil	punct	neliniar	20 m²	1,5	nu există	nu există
Alee	adiacent	linie	liniar	5 m	2	4 m	–
Grup de copaci și tufișuri	pe teren arabil	poligon	neliniar	nu există	1,5	0,01 ha	0,5 ha
Margini decâmpuri	adiacent	poligon	liniar	nu există	1,5	1 m	20 m
Lac mic	pe teren arabil	poligon	neliniar	nu există	1,5	0,01 ha	0,5 ha
Șanț	adiacent	poligon	liniar	nu există	2	2 m	6 m
Movile cunice	pe teren arabil	poligon	neliniar	nu există	1	nu există	nu există
Cumpănă	pe teren arabil	punct	neliniar	25 m²	1	nu există	nu există
Bandă de conservare a apei (apă curgătoare)	adiacent	poligon	liniar	nu există	1,5	1 m	5 m
Bandă de conservare a apei (lac)	adiacent	poligon	liniar	nu există	1,5	1 m	20 m
Teren agroforestier	pe teren arabil	poligon	neliniar	nu există	1	0,25 ha	nu există
Margini de pădure (cu producție)	pe teren arabil	poligon	liniar	nu există	0,3	1 m	10 m
Margini de pădure (fără producție)	pe teren arabil	poligon	liniar	nu există	1,5	1 m	10 m
Specii forestiere cu ciclu scurt de producție	pe teren arabil sau în afara terenului arabil	poligon	neliniar	nu există	0,3	0,25 ha	nu există
Zonă împădurită	pe teren arabil sau în afara terenului arabil	poligon	neliniar	nu există	1	0,25 ha	nu există
A doua cultură de importanță ecologică	pe teren arabil	poligon	neliniar	nu există	0,3	0,25 ha	nu există
Suprafața cultivată cu plante fixatoare de azot	pe teren arabil	poligon	neliniar	nu există	0,7	0,25 ha	nu există

ritoriu arabil de 15 ha în raport cu 5% din teritoriu trebuie să desemneze EFA, agricultorii cu un teritoriu cultivat de 30 ha au obligația de a cultiva un minim de 3 tipuri de plante. Există condiții în care nu se impune înverzirea, astfel există și ferme în cazul cărora nu se impune înverzirea. Prin desemnarea EFA agricultorul poate alege din elementele tabelului 2. Cerințele pajiștilor permanente înseamnă că la nivel de stat membru mărimea pajiștilor naționale nu poate scădea.

Fotografii: dr. Attila Rákóczi

* * *

Autor: Redacția revistei Valea Crișurilor

BÉKÉS

De la un loc cu cetate până la un oraș al tradițiilor și al valorilor verzi

BÉKÉS LOCALITATE DE PARC NATURAL

Orașul Békés chiar și în zilele noastre are o legătură strânsă cu regiunea naturală a Crișurilor

Nu este întâmplător că în zona în care se unește Crișul Alb și cel Negru s-a construit probabil în secolul al X-lea castelul misterios ce a dispărut fără urmă, și datorită acestui castel orașul Békés – ca așezare ce s-a dezvoltat într-un mod rapid în jurul unui castel – a devenit sediul ce a dat numele comitatului dinastiei Arpadiene. Se trage din numele Beke sau Béke, localitatea ce s-a aflat la intersecția rutelor comerciale acvatice și terestre a fost pustiită în timpul invaziei mongole din 1241. Locuitorii localității reorganizată peste mai multe decenii nu au reconstruit castelul, astfel așezarea Békés și-a pierdut rolul central de pe vremuri.

În a doua parte a secolului XV. localitatea Gyula având un castel din cărămidă a primit rangul de reședință de județ, iar după ocuparea acestuia în 1566 Békés a ajuns sub autoritate turcă. Din cauza hărțuirii trupelor turce, ce a ținut un întreg secol, populația a fost nevoită să trăiască într-un mod nomad, iar în războaiele de eliberare de la sfârșitul secolului XVII. când turcii când armata imperială a jefuit localitatea. În ciuda distrugerii complete – fiind singura localitate în rândul localităților de pe lângă Criș – Békés nu s-a depopularizat complet. În 1698 cu ocazia unei vizite din partea unui executor judecătoresc au găsit aici 10 oameni.

János György Harruckern a primit comitatul de la curte pentru serviciile lui, el a început popularea așezării Békés în 1720 cu familii maghiare care au sosit din județele nordice ale Câmpiei Ungare (Nyírség și Bihar) iar comunitatea din ce în ce mai mare și-a construit încă în acel secol bisericile impozante, iconice. De aceste biserci se leagă numele de „Madzagfalva" (Satul Șnur), poreclă de pe vremuri, dar de valoare legendară în zilele noastre, potrivit căreia localitatea a fost înconjurat cu un șnur de către locuitori ca sunetul clopotului să nu ajungă la aceia care nu au contribuit la construirea clopotniței.

Pe pragul epocii de industrializare ajungând din nou în rândul celor mai mari localități județene – după revoluția din 1848 – Békés a primit rangul de oraș. Însă

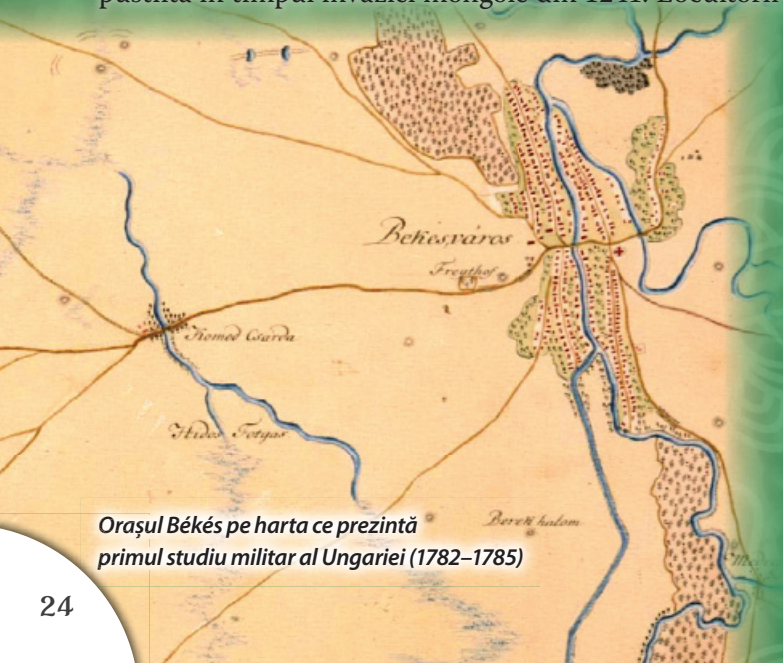

Orașul Békés pe harta ce prezintă primul studiu militar al Ungariei (1782–1785)

calea ferată Szolnok–Békéscsaba–Lőkösháza construită în 1858 nu a trecut prin localitatea Békés, astfel orașul și-a pierdut rangul în umbra dezvoltării industriale, a devenit comună. Ca efect al importanței agriculturii în jurul localității au apărut grădinile mici, precum și fermele, iar apariția acestora a fost ajutată de muncile de managementul apelor în cadrul cărora s-a aranjat albia râurilor și s-au efectual muncile pentru oprirea inundațiilor.

La începutul secolului XX., ca dovadă a apariției burgheziei, localitatea s-a îmbogățit cu clădiri semnificative: gimnaziul s-a construit în 1903, iar în 1904 primăria. După primul război mondial consiliul a ridicat din nou la rang de oraș localitatea Békés care și-a pierdut din nou rangul după înfrângerea Republicii Sovietice Ungaria, și a primit din nou rangul în 15 aprilie 1973.

În ciuda dificultăților de dezvoltare și deși industrializarea adevărată nu s-a realizat, localitatea Békés a reușit să-și câștige un aspect urban în ultimii decenii, dar și-a păstrat atmosfera rurală. Din punct de vedere al economiei această stare a afectat în mod negativ orașul, dar în noul mileniu această stare a așezat în prim plan valori datorită cărora orașul a devenit purtătorul de cuvânt al ocrotirii tradițiilor, al recreației turistice active și al valorilor verzi printre localitățile văii Crișurilor.

DESPRE LOCALITATEA BÉKÉS ÎN ZILELE NOASTRE

– PRIMARUL TIBOR KÁLMÁN

Békés este localitatea cea mai verde a județului în ciuda faptului că regiunea nu are valori naturale neatinse. Imediata vecinătate a Crișului Dublu, mediul înconjurător al Canalului de Apă Vie ce curge prin localitate (pe vremuri Crișul Alb), întreținerea și înnoirea copacilor și tufelor orașului, precum și cultivarea terenurilor din grădinile închise ce are o tradiție lungă în această zonă arată legătura strânsă a localnicilor cu natura. Un nou pas al angajamentului localnicilor va fi reînnoirea populație de plante din arboret și din piața centrală a orașului.

Pe lângă comorile naturale există nenumărate valori locale ocrotite, mai ales în ceea ce privește arborii bătrâni. Abordarea verde se regăsește și în programele preșcolare și în cele din ciclul primar școlar ce pun în evidență importanța valorilor naturale prin competițiile de desen organizate în fiecare an de ziua păsărilor și arborilor, precum și alte concursuri de științe naturale.

În localitatea Békés baza de masă a recreației naturale verzi este pescuitul, asociația locală a pescarilor în ultimul timp a reînnoit și a luat în folosință mai multe teritorii cu apă mici, neîngrijite, dar liniștea și calmul malurilor de apă este importantă tuturor oamenilor, ele constituie puncte de recreație.

Unul dintre cele mai importante elemente ale valorilor naturale este regiunea de pe malul Crișului Alb de odinioară (Canalul de Apă Vie de azi) ce șerpuiește prin localitate

Elementul cel mai semnificativ al patrimoniului cultural îl constituie șirul de evenimente Zilele Muzicii din Békés-Tarhos organizat în fiecare an începând cu 1976. În legătură cu acest eveniment e important de menționat că în viața localității Békés și a localității Tarhos, ce în trecut din punct de vedere administrativ a aparținut de Békés, ocrotirea tradițiilor de muzică folc este patrimoniu tradițional ce se evidențiază prin Școala de Muzică Békés-Tarhos, precum și prin activitatea Ansamblului de Dans Folcloric Belencéres recunoscut la scară națională. În oraș există organizații civice foarte active cum ar fi Asociația Nefelejcs (Nu-Mă-Uita) care are un rol important în ocrotirea patrimoniului popular sau Asociația de Înfrumusețare și Ocrotire a Orașului Békés care se ocupă de valorile construite.

Suntem mândrii de tradițiile culturii artizanale care trăiesc în Békés chiar și în epoca noastră modernă. Printre acestea se află creațiile unice din răchiță ale artistului Imréné Kocsor, precum și cercul de broderie condus de Eszter Lukács, dar în localitate există și oameni care se ocupă de crearea unor obiecte din lut și ceramică.

În cazul orașului Békés sunt de o importanță semnificativă zonele cu grădini ce se află chiar lângă zonele rezidențiale, și acestea asigură produse proaspete – mai ales legumele și fructele cele mai necesare

Ansamblul de Dans Folcloric Belencéres este invitatul obișnuit al sărbătorii Nefelejcs Vigalom (fotografie: revista Valea Crișurilor volumul II.– numărul 1.)

Produsele din piața din Békés își găsesc gazda aici local de la producători locali

– pentru mii de gospodării. Majoritatea produselor gustoase și sănătoase cultivate aici își găsesc gazdă la piața noastră plină de oameni și bogată în produse. Această piață stimulează producția locală și necesitatea produselor locale. Deoarece Békés se bazează mai ales pe valori de orășel rural de tip târg, acestea sunt foarte importante pentru noi.

Din păcate în ultima vreme a început declinul lumii grădinilor mici, iar pentru a facilita existența lor administrația locală a început îngrijirea a cinci grădini închise în care s-au plantat cinci mii de copaci pomiferi. O parte semnificativă a îngrijirii tradițiilor grădinărești este programul Tündérkert (Grădina Zânelor) care înseamnă conservarea genelor a 170 de specii de pomi fructiferi autohtoni. În strânsă legătură cu toate acestea este relansarea vieții la fermă în Békés ce a suferit o decădere dramatică după ultima inundație de mărimi catastrofice din valea Crișului din 1980.

Datorită caracteristicilor lui localitatea Békés pune în evidență turismul activ. Un antecedent semnificativ al acestuia este tura pe apă Vâslim în aceiași barcă organizat în fiecare an începând cu anul 2007. Această tură ajută promovarea turismului pe apă, așează într-o barcă familii, prieteni, primarii localităților învecinate, sportivi, persoane publice, activitate a cărei semnificație simbolică este evidentă pentru toți. Programul este foarte popular, deoarece în zilele noastre mai mult de două sute de oameni se așează în barcă să vâslească timp de două zile pe Crișuri de la Gyula până la Köröstarcsa, traversând localitatea Békés. Această tură pe apă a devenit un fel de pelerinaj, și este susținută și de Tamás Wichmann, campion mondial multiplu de canoe, care participă de fiecară dată la eveniment.

Începutul turei pe apă cu numele de Vâslim în aceiași barcă

Clubul de Caiac-Canoe din Békés întărește trecutul și prezentul de canotaj al orașului, asociația desfășoară o activitate diplomatică de sport în cadrul federației naționale.

Grupul de școlari în timpul Turei cu Bicicletă la barajul Crișului Dublu în Békés

Orașul Békés nu e doar un centru al turelor active pe apă. Este o localitate ce promovează ciclismul, astfel oferă oportunități excelente pentru ciclişti. Nu este întâmplător că începând cu anul 2018 în programul național de drumeții organizat și în regiunea Crișurilor baza excursioniștilor este Békés, pornind de aici ei pot explora regiunea pe bicicletă, iar apoi de aici pornesc pe apă mai departe.

Orașul Békés dispune de o bază turistică activă infrastructurală fără pereche, care pe de o parte înseamnă portul de agrement de pe Crișul Dublu, precum și Centrul de Recreație Dánfok ce se află în vecinătatea portului. Centrul de recreație este un loc minunat: este locul cultic al taberelor, programelor recreative, experiențelor de vară, de unde mii de oameni pleacă acasă cu amintiri de neuitat.

Dintre valorile naturale verzi și valorile legate de acestea nu putem emite apa termală ce constituie o adevărată comoară și servește la nivel înalt cerințele vizitatorilor băii noastre moderne ce oferă tratament medical și balneoterapic, precum și facilități sportive.

Centrul de Recreație Dánfok este locul magic al experiențelor de vară

Acest potențial poate întări dezvoltările din viitorul apropiat. Este în plan construirea unei alei iluminate pe malul Crișului, înființarea unui parc turistic de apă ce include dezvoltarea unui strand liber, precum și parcul genetic al speciilor de plante și animale autohtone la Békés–Dánfok.

Pe lângă toate valorile enumerate localitatea Békés are o comoară unică. Pe lângă tendințele turistice ale epocii moderne este capabil să servească un segment turistic nou, din ce în ce mai popular, „turismul calm". În Ungaria este tot mai puternic acel strat social al cărui membrii caută intenționat locurile fără zgomot, liniștea și calmul, inexistența festivalelor în zonă, apropierea de natură, dar doresc să găsească toate acestea în zona de comfort a unei localități sau în imediata vecinătate a acestuia. Orașul Békés poate oferi toate acestea și sunt sigur că aceste oportunități devin din ce în ce mai importante și deschid noi perspective în viața localității noastre.

Fotografii: György Tószögi

Autor: Redacția revistei Valea Crișurilor

MEZŐBERÉNY
ÎN UNITATEA NAȚIONALITĂȚILOR

Statuia din piața Prietenia dintre popoare

Biserica Parohiei Reformate

MEZŐBERÉNY, AȘEZARE DE PARC NATURAL

Localitatea Mezőberény a șaptea cea mai populată așezare a județului Békés cu puțin mai mult de 10 mii de locuitori trăiește în opinia publică a celor din Valea Crișurilor ca un oraș târg liniștit. Este de înțeles acest fapt deoarece localitatea nu are atracții turistice de mare vizibilitate, nici ofertă grandioasă de festivaluri, dar datorită lipsei acestora așezarea și-a putut păstra atmosfera calmă de câmpie unde merită descoperite valorile peisagistice semnificative, dar deloc grandioase.

Primii locuitori au fost slovaci, au venit din județele de graniță cu Ungaria a Slovaciei și din teritoriile nordice ale marii Câmpii în 1723 cu conducerea lui András Madarász. Aceștia au fost urmați în 1725 de coloniști germani, mai ales din Württenberg, Suabia și județele din partea vestică a Ungariei. Familiile maghiare s-au mutat aici din comunele și județele învecinate în 1731.

Această compoziție mixtă a localității a avut un impact special în viața acestei așezări. Localnicii s-au așezat separat unul de altul, astfel formând trei „sate” (capătul slovac, capătul maghiar, capătul german) care și-a construit separat biserică, școală, cimitir, cârciumă. Pentru o perioadă lungă de timp nu s-au întâlnit deloc, nu au mers în străzile altora, nu s-au cunoscut, nu s-au efectuat cununii printre tinerii diferitelor naționalități.

Soma Petrics Orlai și portretul lui Petőfi pictat de Orlai

La începutul secolului XIX. locuitorii localității Mezőberény deja s-au mândrit cu unicitatea așezării unde maghiari, germani, slovaci trăiesc „în înțelegere frumoasă”, și-au ales conducătorii (judecătorul satului, administratorul satului, paznici, cioban, etc.) proporțional cu distribuția celor trei naționalități.

Ca punct de referință a acestei mentalități aici și-a așteptat studenții primul gimnaziu evanghelic al județului între 1802-1834, iar în castelul Wenckheim a funcționat un internat pentru fete. (Júlia Szendrei, soția lui Petőfi a studiat în internatul pentru fete din Mezőberény).

Cele mai semnificative relicve culturale și istorice se leagă de Sándor Petőfi , precum și de perioada revoluției din 1848–1849. Cel mai renumit poet maghiar a avut legături strânse cu localitatea Mezőberény. A fost prietenul și ruda lui Soma Orlai Petrich, o personalitate semnificativă a picturii istorice maghiare. Petőfi a vizitat localitatea de trei ori, și a poposit la familia Petrich, familie de o ospitalitate excepțională. Aici Orlai a pictat portretul poetului de nenumerate ori.

În a doua parte a secolului ca rezultat al managementul apelor au crescut terenurile arabile, s-a dezvoltat agricultura, a fost lansat transportul feroviar în 1858, a crescut gradul de industrializare. Începând cu 1872 localitatea Mezőberény a primit

rangul de târg, acest fapt asumând statut de oraș. Interesele economice comune au dus la dispariția diferențelor etnice atât de semnificative în trecut, iar folosirea limbii maghiare ca limbă comună a avut un rol important.

Capătul slovac, capătul maghiar, capătul german – în prezent fiind doar un nume – trăiește viu în amintirea oamenilor din Mezőberény. Așa cum sunt tradițiile, sărbătorile, întrunirile naționale respectate de ceilalți. Astfel Mezőberény este nu doar purtător al valorilor universale din Valea Crișurilor, dar și reprezentantul exemplului frumos al convieţuirii diferitelor naționalități și al gândirii comune. Pe lângă comorile peisagistice aceste idei oferă o atmosferă deosebită, prietenoasă străzilor „cu trei sate" din Mezőberény, iar această atmosferă pătrunde și în prezent în viața de zi cu zi a localității care își caută neîntrerupt metodele de reînnoire

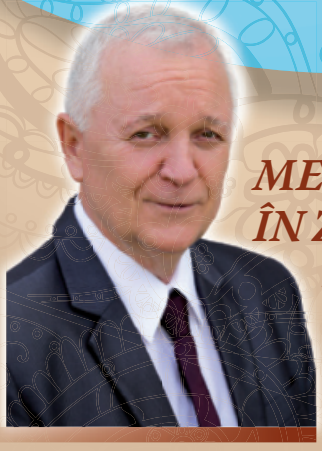

MEZŐBERÉNY ÎN ZILELE NOASTRE

– PRIMARUL IST'VÁN SIKLÓSI

În legătură cu noțiunea Parcului Natural Valea Crișurilor în ceea ce privește localitatea Mezőberény putem aminti ca purtătoare de valori nenumerate oportunități speciale, cu un potențial neexplorat în întregime. Localitatea noastră și împrejurimile acesteia sunt înzestrate cu oportunități care sunt ușor de integrat între prioritățile conceptuale, turistice, culturale, naturale ale peisajului durabil de parc natural. În cazul localității Mezőberény acești piloni sunt inseparabili.

Un bun exemplu este Centrul de Vizitatori și Recreație „Casa Păsărilor", al cărui scop principal este prezentarea, cunoașterea patrimoniului cultural și natural local al regiunii Crișurilor, precum și adunarea atracțiilor ecoturistice. Sprijinirea valorilor naturale este una dintre cele mai semnificative misiuni ale instituției, deoarece omul zilelor noastre – fie vorba despre tineri sau bătrâni – s-a îndepărtat foarte mult de comorile bogate ale acestui peisaj născut din apă, comori ce există și în zilele noastre.

Una dintre aceste comori ascunse este Lacul Medvefejes ce se află în limitele localității și este sub autoritatea Parcului Natural Criș-Mureș. Lacul e un fel de „rezervație de păsări", un habitat cu apă de importanță națională fiind printre ultimele lacuri sărate cu o suprafață mare din Bazinul Carpatic. Modernizarea traseului natural construit mai devreme, dar amortizat din cauza vremii și a vandalismului este elementul central al eforturilor ce țintesc stimularea turismului ecologic. Laleaua galbenă de pădure (Tulipa sylvestris) – așa de rară – este tot o caracteristică a localității Mezőberény, iar o populație mică a acestei lalele a fost găsită lângă cimitirul public în 2010.

Artistul popular János Debreczeni

Localitatea Mezőberény a fost prima în județul Békés care a înființat un comitet al valorilor, iar prin munca acestei instituții localitatea se mândrește în prezent cu 116 valori locale. Astfel putem recomanda valorile noastre în totalitate și pentru toți, valori ce vizează comorile noastre naturale și culturale, dar și munca unor personalități marcante sau chiar și produse, echipamente, societăți ce au un rol important în sprijinirea valorilor.

Aici, în localitatea Mezőberény deja în anii 1980 am recunoscut importanța organizării programelor turistice care prezintă de-alungul unei drumeții așezările, atracțiile Văii Crișurilor, oferind în fiecare loc câteva atracții ce tentează călătorul să mai poposească câteva zile acolo. Relevanța acestuia este semnificativă deoarece în zilele noastre chiar și localitățile cu o ofertă turistică mai semnificativă reușesc cu greu să facă vizitatorii să rămână mai mult de câteva zile. Referitoare la acest fapt avem multe idei legate de pescuit, vânat și turismul ecvestru. În ceea ce privește explorarea acestuia din urmă, ne-am gândit la ideea unei trăsuri a poștei care în perioadele potrivite ar transporta vizitatorii pe baraje prezintând zona Crișurilor, ducând vizitatorii chiar și la atracțiile turistice ale altor localități.

Laleaua galbenă de pădure

Formația de dans ocrotitoare de tradiții Berény

Un astfel de traseu ar putea include valori rare cum ar fi Muzeul De Apă Károly Bodoki ce se află pe malul Crișului Dublu și este colecția unor minuni tehnice și relicve istorice și artefacte referitoare la managementul apelor.

Opinia mea este că o astfel de gândire colectivă ce se referă la oferta mai multor așezări ar oferi posibilitatea fiecărui participant turistic al regiunii să-și coloreze, să-și diversifice „portfoliul", dar pentru acesta este necesar ca niciunul să nu se preocupe de vizitatorii celuilalt. Astfel programul localităților Gyula, Békéscsaba și Békés este un mare pas înainte, deoarece aceste așezări încearcă să dezvolte – ca teritoriu comun de dezvoltare – din punct de vedere turistic Canalul Élővíz (Canalul de Apă Vie) ce curge peste toate trei așezări. Sper că în viitor localitatea Mezőberény va fi și ea parte a unor parteneriate asemănătoare deoarece atracțiile turistice de aici de un volumen mai mic ar putea fi integrate într-un mod mai eficient într-o ofertă turistică regională.

Un bun mijloc ar fi apa termală ce constituie o comoară naturală semnificativă deoarece este foarte eficientă în diminuarea durerilor articulare, precum și a durerilor generale ale aparatului locomotor. Cultura ar fi un alt punct de legătură, aici e de ajuns să amintim tradițiile celor trei naționalități coexistente sau fondatorul picturii istorice maghiare, Soma Orlai Petrich în casa căruia a poposit deseori ruda și prietenul, Sándor Petőfi.

În general putem spune că deși localitatea Mezőberény nu are o ofertă ce poate dezvolta segmentul turistic, dar datorită nenumăratelor unicități este un reprezentant special al valorilor peisagistice în rândul așezărilor din Valea Crișurilor. Sarcina noastră cea mai importantă în viitor este să găsim oportunitățile de a adapta aceste valori într-un mod durabil nevoilor turistice, sociale și ale mediului.

Fotografie: Registrul de valori al Localității Mezőberény

Clădirea impresionantă a Primăriei și a Hotelului Berény

Autor: Redacția revistei Valea Crișurilor

De la simple drumeții până la ture de performanță:

Asociația Turistică Valea Crișurilor

Interviu cu József Túróczy, președintele Asociației Turistice Valea Crișurilor

Dacă ne uităm puțin la harta geografică a văii Crișurilor, putem observa fără a fi specialiști în domeniu că pe lângă relieful muntos frumos plin de bazine hidrografice, șesurile nu prea au teritorii clasice potrivite drumețiilor în natură. Câmpia străbătută de râuri pare mai anostă – și astfel mai puțin fermecătoare –, dar deși există aceste diversități marcante în relief, drumețiile pe Câmpia Ungară au o tradiție puternică care are puterea de a mișca grupuri mari de oameni cu ocazia unor evenimente. Asociația Turistică Valea Crișurilor cu sediul în Békéscsaba fiind cel mai vechi organizator de drumeții din regiune organizează multe evenimente de acest gen astfel având grijă să țină în viață spiritul drumețiilor pe teritoriile șesoase. József Túróczy, președintele asociației ne va da o viziune globală asupra faptului cum poate fi realizat acest lucru în aceste vremuri în care omul are nevoie de minuni extreme, de senzații, și ne va povesti de unde a pornit și unde se îndreaptă Asociația Turistică Valea Crișurilor.

– Începuturile se regăsesc în epoca de aur a drumețiilor organizate în teritoriile șesoase. Cine au fost întemeietorii care au visat ceva frumos și bun generațiilor viitoare?

– La mijlocul anilor optzeci tânărul profesor de maghiară și istorie la Școala Generală Nr. 10 din Békéscsaba, Mátyás Szarvas s-a gândit că ar fi bine să ducă copiii la drumeție undeva. Această idee s-a concretizat într-o excursie cu tren la Pilis în data de 20 aprilie 1985. Nimeni n-ar fi crezut că această tură va deveni precursorul unei asociații turistice. Excursia a avut un succes mare, aceste excursii școlare au fost organizate în fiecare lună, și cu timpul s-au alăturat tot mai mulți, printre altele chiar și noi, copiii de atunci și conducătorii de azi. S-a format un grup de excursioniști entuziaști care au organizat drumeții mai ales în zona Pilis pe traseele marcate.

Undeva în Pilis, în timpul uneia dintre primele drumeții

Traseul Turistic Național Albastru în 1991

Ca urmare a efectului Pál Rockenbauer atât de popular atunci, grupul s-a gândit să străbată Traseul Turistic Național Albastru de-alungul a șase ani. Acestei idei i s-a alăturat ca organizator-lider profesorul János Mokran. Străbaterea traseului albastru a continuat cu Traseul Albastru Transdanubia de Sud și Traseul Albastru Marea Câmpie Ungară, și deși mulți au abandonat comunitatea, dar cei mai entuziaști au înființat în mod oficial Asociația Turistică Valea Crișurilor în data de 5 octombrie 1990. Mulți dintre fondatori sunt membrii activi ai asociației, Mátyás Szarvas (președinte fondator), Zsolt Vidovenyecz, László Tolnai, Attila Bánszki, Lajos Torda și eu însumi, fiind președintele asociației începând cu 1997.

– Cu apropierea mileniului începătorii au devenit lideri tineri. În ce direcție ați pornit împreună cu predecesorii voștrii?

– Am dorit să ne formăm, să găsim principiile noastre. Pe atunci Uniunea Turistică a Județului Békés a avut o idee, Turele de Performanță. Pe termen lung nu s-a dovedit a fi profilul uniunii, astfel am preluat noi aceste ture. Pe atunci activitățile organizaționale au fost preluate de mai mulți și li s-a acordat mai mult timp, deoarece am putut distribui munca. Am organizat ture aici pe Marea Câmpie Ungară, în Munții Bihorului și în alte părți, ne-am ocupat în continuare de traseele noastre turistice, am grupat multe dintre evenimente în programe, astfel Drumețiile din Békés, dar avem membrii care au hoinărit până pe vârfurile Mont Blancului.

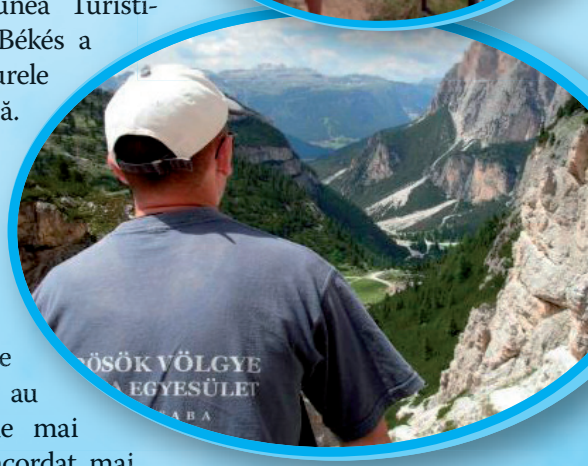

În jurul mileniului am fost tot timpul pe drum

Poate fi surpinzător, dar niciodată n-am dorit să avem prea mulți membrii, însă aceste ture au fost deschise, oricine oricând s-a putut alătura. Astfel, fiind o asociație cu un număr relativ mic de membrii, cu un număr maxim de 15-20 de oameni, am putut atrage grupuri mari de oameni în lumea drumețiilor. Cu trecerea timpului – mai ales datorită energiei dedicate organizării – ne-am concentrat energia mai ales pe regiunea noastră (Békéscsaba, Gyula, Békés), precum și pe evenimentele mai populare. Astfel în prezent pe paleta noastră de oferte se află patru ture tradiționale ale Câmpiei Ungare. Tura Spărgătoare de Gheață, ce deschide sezonul de 30 de ani este organizată la sfârșitul de săptămână ce se află cel mai aproape de ziua Mátyás (Matei), tura Luca ce închide anul, precum și Tura de Performanță Trei Orașe organizat în luna mai care atrage o mulțime imensă de oameni și Tura de Performanță din Mályvád organizată în august. Primele două se concentrează mai ales pe tradiția drumețiilor ce au la bază observarea peisajului, iar cele din urmă se bazează pe dinamica epocii moderne.

– Aceste evenimente sunt pătrunse de un spirit turistic de mai multe decenii ce atrag mulțimi în ciuda schimbărilor „moderne” ceea ce privește obiceiurile legate de drumeții. Ce este secretul existenței incontestabile?

– S-au schimbat mult taberele de cercetași și de pionieri ale copilăriei mele. Nu au existat plăcuțe ce indicau traseele, nu existau harte, sau semne turistice. În zilele noastre nici nu găsim trasee ce n-ar aveam măcar un track pe net. Mie personal îmi place atmosfera turelor clasice, când pornesc cu o hartă în mână și pe lângă performanță am vreme să admir peisajul. Turele noastre de performanță oferă această posibilitate deoarece timpul este determinat în concordanță cu un ritm confortabil. Surprinzător, Tura de Performanță din Mályvád în fiecare an are tot mai mulți participanți, în 2018 numărul total de membri a fost mai mare de 500 oameni.

Turele din timpul iernii sunt și în zilele noastre mai ales evenimente petrecute cu drumeții, cu familia, cu prietenii

– Acest fapt este foarte surprinzător deoarece multe din „bolile” zilelor noastre nu ajută deloc excursiile în natură.

– Ne mirăm și noi că la început această tură a avut 50-60 de participanți, și eram foarte mulțumiți, deoarece aici pe Câmpia Ungară acest număr este satisfăcător. Un rol important în creșterea numărului participanților l-a avut faptul că traseul cel mai lung de 55 kilometri poate fi realizat chiar și cu bicicleta, iar cei care merg pe jos pot alege dintre trasee mai scurte, „de familie”. Traseele sunt atrăgătoare deoarece pe lângă teritoriile cele mai semnificative ale județului Békés, teritoriile cu arbori din Mályvád, includ zone intravilane patinante, cum sunt Cetatea din Gyula, zonele de recreație cu strand de pe malul râului Criș, Városerdő și Szanazug, precum și Castelul în ruine din Póstelek împreună cu parcul lui dendrologic, toate acestea fiind puncte culturale și turistice relevante. Dar cel mai important motiv este faptul că oamenii iubesc drumețiile în natură, și dacă ca recunoaștere a performanței lor primesc câte o răcoritoare, fructe sau câte o felie de pâine cu unsoare, un baton de cereale, sau la destinație o broșă atunci sunt foarte fericiți. Aceste se referă și la Tura de Performanță Trei Orașe ce leagă Békés, Békéscsaba și Gyula care atrage pe lângă ciclești și amatorii drumețiilor pe jos chiar și turiștii iubitori de apă să vâslească pe canalul de Apă Vie ce leagă orașele.

– În general cine sunt participanții acestor ture de performanță ce se organizează cu un număr mare de participanți?

– Putem găsi printre participanți de la alergătorii maratoanelor și colectorii entuziaști de puncte până la turiștii obișnuiți, puțin mai sportivi, sau familiile iubitoare de natură, indiferent de gen și vârstă. Participanții sosesc din fiecare colț al țării, deoarece aceste evenimente sunt programe înregistrate în calendarul anual al turiștilor de performanță.

– Multe trasee turistice sunt întreținute de asociație. Câte trasee turistice sunt în județul Békés și cât de marcate sunt acestea?

– Mulți nici nu s-ar gândi, dar în județul Békés sunt mai mult de o sută șaptezeci de trasee turistice. Mai mult de o treime dintre acestea sunt marcate, ceea ce e o rată foarte bună dacă luăm în considerare că mai este o singură asociație, Asociația Turistică Câmpia Ungară din Mezőberény care se ocupă de întreținerea traseelor turistice. Marcajele turistice au o logică aparte și nu sunt plasate în mod ad hoc pe un copac sau stâlp. Aceste marcaje „operează” cu patru culori. Culoarea albastră indică drum de semnificație națională, culoarea roșie indică drum mai lung de semnificație locală, iar verdele și galbenul indică drumuri mai scurte. Forma marcajelor furnizează informații, poate indica drumuri pentru plimbare, drumuri secundare funcționale (izvor, peșteră, ruine, etc.), drumuri tematice, scurtături. În județul Békés regăsim benzi verticale ce indică drumuri pentru plimbare pe lângă multe altele. Uniunea Turistică Ungară poate oferi dreptul de a deveni îngrijitori ai unui traseu ceea ce înseamnă pictarea marcajelor turistice cu ajutorul unor șabloane și reguli, precum și întreținerea vegetației de pe lângă traseu. Este nevoie de un fel de devotament pentru a asuma o astfel de sarcină.

Turele de performanță contribuie la păstrarea în viață a turelor din Câmpia Ungară

– Cei care vă cunosc, știu că faceți o muncă minuțioasă, de calitate la nivel organizațional și de procurare a informațiilor.

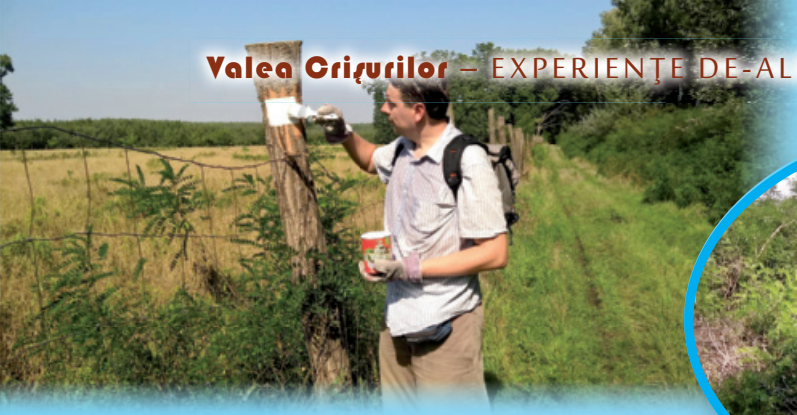

Pictarea marcajelor forestiere și traseele – programul de breaslă imprescriptibil de întreținere

– În activitatea asociației noastre un rol important îl are informarea. Avem o pagină web (www.kvte.hu), care prezintă în mod minuțios istoria și activitățile noastre, arată turele noastre cu descrieri și harte online, precum și descrie traseele județului, și este totodată o interfață de registrare la evenimentele noastre. O caracteristică specială a acestei pagini este faptul că se găsește pe ea în formă electronică ghidul de călătorie Körös-sárrét ce a fost publicat în format de carte în 1984 al cărui set de cunoștințe turistice este actual și în zilele noastre, și este biblia iubitorilor de natură. Ne străduim să ținem pasul cu vremurile și cu nevoile de bază ale vremurilor noastre, din când în când ca partener și consilier ne angajăm să luăm parte în dezvoltările determinante ale vieții turistice ale regiunii.

– Cum reușiți să păstrați în această epocă acea credință ce caracterizează viața asociației de mai mult de trei decenii?

– Multe asociații turistice și-au schimbat activitățile. Se străduiesc să facă profit, grupurile mai mici sau mai mari sunt acompaniați de ghiduri la destinații din ce în ce mai spectaculoase, oferă servicii conform așteptărilor, ceea ce nu este o problemă, înseamnă doar o adaptare nevoilor epocii. Noi rămânem acea asociație turistică de tip vechi ai cărei membrii într-o atmosferă familiară se adună din când în când la o drumeție sau la un eveniment al asociației. Ne organizăm programele pe bază voluntară cu unicul scop de a nu lăsa drumețiile în Câmpia Ungară să se piardă, păstrăm valorile tradiționale, încercăm ca acestea să fie accesibile și altora. Încercăm să implicăm în unele munci ce ajută realizarea unor evenimente mai mari propriile noastre familii, copiii noștri ceea ce este necesar în ceea ce privește „utilizarea resurselor umane” la punctele de control. Nu formulăm scopuri concrete, toți știu ce trebuie să facă, toți cunosc scenariul evenimentelor următoare.

– Va fi și în spatele vostru o generație care asemănător vouă va duce mai departe vechile idei și noile sarcini?

– Ceea ce privește succesorii situația este promițătoare. Avem membrii ai căror fii știu pe de rost toate informațiile despre traseele turistice din Mályvád. Auzim mult despre faptul că generațiile ce urmează după noi trăiesc la un nivel virtual, dar experiența mea este că o parte a tinerilor zilelor de azi sunt la fel de fașcinați de experiențele drumețiilor în natură cum am fost și noi. Poate regiunile Câmpiei Ungare nu sunt atât de atractive ochiului, dar sunt pline de secrete și povești ce pot fi descoperite doar prin drumețiile organizate în regiune. Cu îndrumarea noastră acestea sunt descoperite de tineri, și ei atrag, învață, inspiră unii pe celălalți. Încă nu predăm ștafeta, deoarece și noi suntem încă „tineri”. Dacă vrem să formulăm cu stil, și noi suntem încă doar la jumătatea parcurgerii traseelor din Valea Crișurilor din Câmpia Ungară, mai avem de cutreierat în această viață.

Fotografii: Asociația Turistică Valea Crișurilor

Un milion de pași în Valea Crișurilor

Autor: György Tószögi

În linie dreaptă teritoriul Crișurilor este de două sute kilometri în direcția est-vest și mai mult de o sută de kilometri în direcția nord-sud, și oferă posibilitatea practicării diferitelor moduri ale turismului, tururi cu bicicleta, activități de apă și plimbări pe jos, fie ele mai extreme sau având o formă mai blândă. Volumenul acesta recreativ imens nu este ușor de cuprins nici ca „turist privat" obsedat, dar e și mai greu să oferi altora experiențe de neuitat. Există însă excepții. Unul dintre acești lideri „all-in" este Róbert Zanócz din Békéscsaba, fondatorul Asociației Százlábú, care cu o energie imensă, ca iubitor al naturii a arătat peisajul diversificat al Crișurilor. Dacă cineva dorește să se informeze, atunci el este omul care știe tot despre Valea Crișurilor ca sit de turism activ unic.

– Robi! Ai în picioare deja un milion de pași în Valea Crișurilor?

– (Râde.) Probabil de mai multe ori! Dar nu a-și risca să spun că și în tragere de vâsle și pedalare. Nu demult am evaluat puțin trecutul, ultimii nouă ani am organizat aproape 400 de programe turistice, mai ales aici în Valea Crișurilor. Această muncă nu s-ar realiza fără sprijinul familiei mele, în special fără soția mea și părinții ei (tanti Ica și nenea Sanyi) care înseamnă puncte forte pentru mine, și pe această cale doresc să le mulțumesc pentru sprijinul acordat.

– Păi da ... Cei care te cunosc, știu bine că organizezi ture de noapte cu făclie cu canoe pe Canalul de Apă Vie din centrul orașului Békéscsaba, iar în ziua următoare ne faci cu mâna de pe vârful Cucurbăta Mare, iar în a treia zi poate primești deja un grup de ciclişti la Békés–Dánfok pe lângă Crișul Dublu. De gând pulsezi în acest ritm al râurilor și munților?

– Aproape de două decenii organizez drumeții, majoritatea acestora în Valea Crișurilor. Acesta poate fi considerată o experiență semnificativă, dar împlinirea mea profesională datează din timpul turismului activ „modern" din Valea Crișurilor. Dar sunt personaje care au început încă în vremuri îndepărtate...

– Cum au fost drumețiile active pe vremuri în această zonă?

– În anii 1970-80 și-au avut epoca de aur drumețiile în grup, organizate în mod colectiv, s-au organizat „petreceri tură" la nivel de intreprindere sau școală cu corturi, canoe sau biciclete. În zonele necunoscute de peste hotare s-a putut ajunge doar cu ajutorul unui profesor de geografie ambițios. Tinerii de azi poate se miră, deoarece vorbim despre zona ce se află doar la câteva sute de kilometrii de la hotarul din est al Ungariei, dar pe vremea socialismului nu s-a putut trece granița așa de ușor, și dacă s-a ivit o ocazie atunci a fost foarte greu să găsești infrastructura adecvată pe teritoriul român (cazare, masă, informații, etc.). După schimbarea regimului s-a schimbat totul și „capitalismul liber" a început să producă tot ceea ce până atunci a fost considerat deficit turistic. În paralel cu acestea organizarea drumețiilor în Valea Crișurilor, ca serviciu turistic a început să se dezvolte.

În drum spre izvorul Crișului Negru, la Cascada Sfânta Treime

– Aici începe și povestea ta...

– Putem spune că da. Cunoașterea totală a Văii Crișurilor – ce include și teritoriile de peste hotar, mai ales Munții Apuseni – a fost posibilă doar după schimbarea regimului, ce m-a atras foarte mult. Drumețiile dintr-o pasiune au devenit o activitate ce merită a fi considerată un serviciu turistic. Posibilitățile sunt imense, nu au hotare. Dar această perioadă s-a format într-o lume nouă din punctul de vedere al pretenției publicului ce urmărea să primească cât mai multe experiențe, era și este nevoie de o continuă adaptare deoarece tendințele se schimbă.

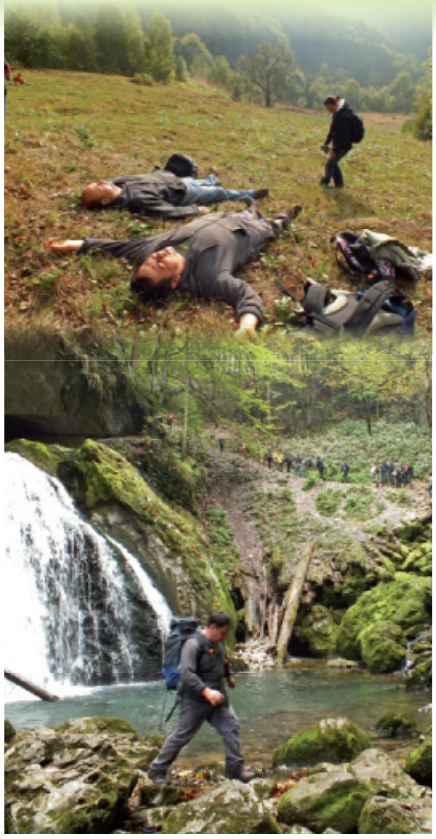

Undeva pe Circuitul Galbenei...

– Ce vrei să spui cu acest fapt?

– În ultimii zece ani s-a răspândit turismul în regim de auto-organizare. Oamenii nu doresc să meargă la drumeții cu bicicleta, în excursii pe munte sau la plimbări pe malul unui râu în grupuri. Grupuri mai mici de prieteni sau familiile organizează drumeții ce se adaptează nevoilor lor pe ambele părți ale graniței. Există harte exacte, există navigație gps, iar ceea ce privește mijloacele o bicicletă mai bună potrivită drumețiilor sau un canoe

de categorie medie nu sunt obiecte de lux inaccesibile. Dar cei care vor să găsească singuri experiențe de neuitat de-alungul drumețiilor au nevoie de multe cunoștințe. Unde sunt porturile, unde pot găsi o alimentară, serviciu medical sau chiar și serviciu de bicicletă, unde se află apă potabilă între două localități, cine poate ajuta în transportarea instrumentelor necesare drumețiilor, unde există camping, cazare, masă, etc. Toate acestea au dus foarte repede la o oarecare pretenție față de nevoile de bază. Dorința de a dobândi informațiile necesare.

– A, da ... Mulți au auzit de la tine propoziția, ce nu este pe internet, nici nu există!

– Da, și poate această afirmație poate sună cam puternică, dar în practică este din ce în ce mai adevărată. Turismul activ din Valea Crișurilor a fost timp de multă vreme o pată albă pe paleta turistică a țării din cauză că nu s-au putut găsi informații de bază despre ea. Acest fapt s-a schimbat când acum zece ani a apărut o hartă ce reprezenta întregul sistem de apă a Crișurilor din Ungaria. Paralel cu acesta informațiile despre acest teritoriu au început să fie accesibile chiar și online, și deși dezvoltarea e continuă, dar în zilele noastre dând câteva click-uri putem accesa diferite programe, evenimente ce merită văzute, vizitate.

– Ești foarte modest, dar trebuie știut că ai un rol foarte important în dezvoltarea turismului activ din Valea Crișurilor. Fiind cel care promovează acest tip de turism, fiind organizator, fiind cel care începe dialoguri cu cei implicați, putem spune că în acest mod fără tine...

– Acest zvon am auzit și eu! Dar vorbind serios, cred că această este o poveste cu mai mulți participanți unde fiecare are un rol determinant. Dacă luăm în considerare pionierii, trebuie să vorbim despre activitatea și rezultatele Asociației Parcului Natural Valea Crișurilor, această asociație a fost printre primele care s-a străduit cum se cuvine să ajute regiunea. Ca unitate geografică, ca regiune ce se întinde peste hotare, ca destinație turistică unică. Foarte multe dezvoltări, materiale promoționale și organizarea unor programe marchează munca lor, avem un strâns parteneriat cu ei.

– Dacă tot suntem la aceast subiect: a fost odată o extindere a spațiului Schengen...

– Adică aproape s-a realizat! Vremuri frumoase ... Era anul 2011 și am avut o idee, să sărbătorim extinde-

În timpul unei ture autoorganizaționale cu prieteni la Lacul Beliș, în regiunea puțin cunoscută din punct de vedere turistic al Munților Apuseni

Așa a început în 2011! – pe traseul din România al Drumețiilor de peste Hotare necunoscut de noi pe atunci

rea spre est a spațiului Schengen cu o drumeție pe apă și cu bicicleta ce pornește din România de la izvorul Crișurilor și va aduce în Ungaria, acum chiar fără granițe mesajul simbolic al valorilor fără hotare ale peisajului. Asociația Parcul Natural Valea Crișurilor a susținut această cauză și astfel a început o minunată aventură comună a cărui prim element a fost descoperirea unui traseu necunoscut și pentru mine din Valea Crișului Negru pe cealaltă parte a graniței. Extinderea spațiului Schengen nu s-a realizat, dar noi nu am renunțat. Drumeția de peste Hotare Valea Crișurilor ce oferă atâtea aventuri extreme anul viitor va aduce din România în Ungaria pe apă și pe uscat mesajul inexistenței hotarelor în cadrul sezonului aniversării a 10 ani de la început.

– Deci mesajul a pornit la drum de mai multe ori. Dar a și ajuns la destinație?

– În mai multe moduri. În anii trecuți s-a organizat la Tinca seria Conferința de Cunoaștere a Poporului și Peisajului - Valorile din Valea Crișului Negru, precum și anul acesta la Zerind s-a organizat Reuniunea Localităților de pe lângă Crișuri. Acestea sunt doar câteva exemple. Cred că acestea transmit nu doar spiritul drumețiilor, dar regăsim în ele fructul muncii cu scopul de a conecta valorile comune ale peisajului.

– MiCe dezvoltări și tendințe turistice ar putea ajuta turismul activ din Valea Crișurilor?

– Impulsul cel mai semnificativ din ultimii ani a fost dat de asfaltarea din 2010 a drumului cu serpentine ce leagă Valea Boga cu Platoul Padiș. Aceste investiții infrastructurale sunt determinante. Dacă rămânem la zona muntoasă, o investiție extraordinară este construirea autostrăzii ce leagă Platoul Padiș cu drumul național Oradea – în direcția Lacului Beliș, precum și modernizarea drumului greu de parcurs cu mașina în prezent, ce merge din direcția Stâna de Vale spre Lacul de acumulare Leș, în Valea Iadului ce oferă o panoramă extraordinară. Astfel Valea Crișului Negru și Valea Crișului Repede în Munții Bihorului pot fi parcurse pe drum asfaltat.

– În ce direcție merg dezvoltările turistice din Câmpia Ungară?

– Dacă luăm ca bază ultimii cel mult două decenii în ceea ce privește turismul activ din Valea Crișurilor, atunci putem afirma că drumețiile cu bicicleta precum și turele pe apă s-au dezvoltat mai mult decât turele, drumețiile pe jos. Deși datorită organizațiilor pentru drumeții – de exemplu Asociația de Drumeții din Câmpia Ungară, Asociația de Drumeții Valea Crișurilor – turele pe jos au tradițiile lor pe șesuri, dar totuși trebuie menționat că aceste drumeții sunt caracteristice munților. Datorită dezvoltărilor drumurilor de biciclete, porturilor drumețiile cu bicicleta și canotajul au început să se dezvolte și ele. Există tendințe care se bazează pe experiența „hibridă” a celor două tipuri de ture, ceea ce înseamnă că mulți turiști ar dori să includă în programul lor recreațional de două-trei zile turele cu bicicletă și canotaj. Căile navigabile romantice ale Crișurilor, rețeaua de drumuri de bicicletă, precum și prezența barajurilor oferă oportunități unice. Această dezvoltare este ajutată de Pro-

A X. Drumeție de peste Hotare în 2020 va fi o festivitate jubiliară

gramul Ungaria Ușor de Parcurs, precum și Programul Drumeții pe Jos care include Valea Crișurilor începând cu anul 2018 cu natură experimentală, și cu mult succes.

– Dincolo de dezvoltările acestea ce stă în spatele popularității turismului activ?

– În experiența mea este tot mai mare grupul acelor oameni care nu doresc să meargă deja la wellness sau cărora le-a fost de ajuns din mulțimea de pe plajele de la mare sau din orașele aglomerate. Ei caută calmul, liniștea, drumețiile active în natură. Valea Crișurilor este în stadiul turistic care este perfect pentru acești oameni. Vizitatorii sunt încântați să vadă că în timpul turelor nu se întâlnesc în fiecare pas cu cineva, cu turiști. Nu odată s-a întâmplat că participanții la turele pe apă m-au chemat la telefon să întrebe dacă nu s-a întâmplat vreo „cataclismă" în lume deoarece de când au pornit nu s-au întâlnit cu nimeni.

– Dezvoltarea nu periclitează această stare pură a naturii?

– Efecte există, deși suntem departe de coșmarul de pe Tisa când turiștii în sezonul din iulie-august au luptat unii cu ceilalți pentru bancurile de nisip. Dar Crișurile nu oferă posibilitățile turelor de apă asemănătoare cu cele de pe Tisa, și astfel aici niciodată nu va exista turism de masă, cei ce pornesc pe ture de canotaj aici vor fi întâmpinați de calmul imens al peisajului romantic.

– Nici nu trebuie menționat că întotdeauna ești plin de idei noi sau vechi ce urmează a fi realizate. Ai putea menționa câteva?

– Una dintre cele mai dragi mie este idea construirii unor turnuri de observare pe lângă râuri sau la punctul de intersecție al acestora. Din aceste turnuri am avea o priveliște minunată din punct de vedere turistic și ecologic asupra peisajului acesta jos intersectat de râuri. Mă ocup și cu gândul de a construi un centru de prezentare și drumeții din Valea Crișurilor, dar această este doar o utopie.

– În final o întrebare personală ... De unde izvorăște aceast devotament față de peisaj, de natură, dragostea față de râuri și Crișuri?

– Cred că am avut șase ani când de la un șantier din cartierul Lencsési din Békéscsaba cu prietenii am luat fără să întrebăm o paletă și am folosit această pe Canalul de Apă Vie la ecluza barajului circular. Iar eu – fără să știu să înot – am sărit pe această paletă. Cred că acolo atunci mi s-a pecetuit soarta deși au trebuit să cheme adulți să mă scoată de acolo. Plimbările cu vapor sau barca trebuie făcute simplu. Nu știu, poate serialul Familia Onedin s-a difuzat de atunci la televizor, sau s-a trezit în mine dorința profundă de a fi pe apă, dar știu sigur că instant s-a format o legătură veșnică între mine și râuri și canotaj. De atunci am fost în multe locuri din lume, și deși sunt foarte frumoase vârfurile din Alpi sau teritoriile de pe lângă Dunăre și Mureș, totuși în fiecare an am dorința arzătoare de a-mi liniști puțin inima după sezonul principal, la începutul toamnei, doar timp de câteva zile. Iar inima mă trage pe malul Crișului.

Fotografii: Ferenc Simon, György Tószögi

Autor: András Juhász

A FOST ODATĂ UN OM...

În memoria lui János Szabó Vágner, iubitor al peisajului Câmpiei Ungare și al peisajului județului Bihor

A fost odată un om, un homo ludens al zilelor noastre. Semnificația cuvintelor om jucăuș se referă la sensul cel mai nobil. A trăit printre noi, cu noi, și s-a jucat pentru noi. Numele lui oficial a fost János Szabó Vágner. Doar câțiva l-au chemat János, el a fost Jani, Jancsi, Jankó pentru cei ce au fost mai aproape de el, iar pentru prietenii mai tineri – și pentru autorul acestor rânduri – el a fost doar tati Jankó.

Jankó a apărut pe scenă în spectacolele teatrului Térszínház, deși nu a fost actor. Fondatorul și directorul-regizor teatrului, Hunor Bucz în necrolog l-a numit prieten de joacă. Poza lui apare printre membrii trupei – cu prefixul decedat.

(Teatrul Térszínház înființat în 1969 de către Hunor Bucz este teatrul alternativ cel mai vechi al țării ce funcționează în continuare. Înființarea teatrului e în strânsă legătură cu faptul că fondatorul, ca profesor al Gimnaziului József Hajnóczy din Tiszaföldvár, în 1965 a înființat cercul de arte dramatice a cărui renume s-a extins dincolo de hotarele orașului, creațiile lor au fost recunoscute la spectacole naționale.)

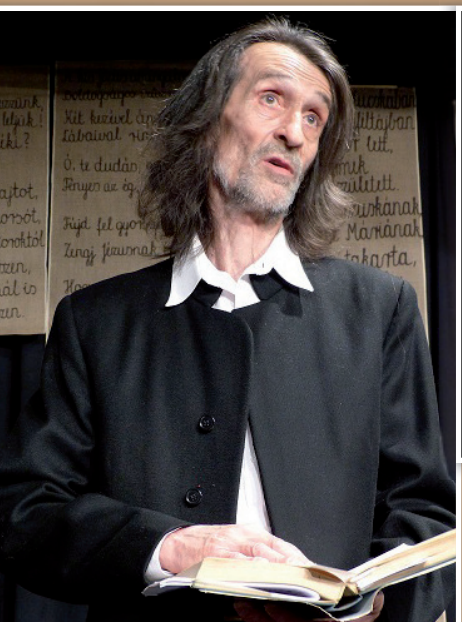

Sursă: www.terszinhaz.hu

János Szabó – care și-a luat numele de Vágner pentru a ieși în evidență – s-a născut la Szolnok în 1949, după ce și-a terminat studiile gimnaziale și și-a obținut diploma la secția cultură populară-bibliotecă, a devenit jurnalist. Niciodată n-a negat că provine din zona de pe lângă Tisa, în suflet casa lui a fost la Martfű. A lucrat la Szolnok, Békéscsaba, Eger, la ziare județene și la redacția Agenției de Presă din Ungaria.

Punctul culminant al împlinirii profesionale ca scriitor a fost când a început să lucreze la publicația *Trianoni Szemle*. În această revistă au apărut mai ales publicațiile lui despre județul Bihor, precum și materialele colectate despre Valea Crișului Negru. Într-o astfel de publicație a scris despre relațiile din Beiuș ale lui Béla Bartók. A povestit despre această întâmlare cu atât de multă emoție pură și simplă pe stradă, în timpul unei plimbări, în timpul unei călătorii sau la masă în timpul cinei, încât le-a dus pe cei care l-au ascultat înapoi în timp, pe vremurile compozitorului.

Are o operă remarcabilă ca scriitor și excepțională ca adept al culturei populare. Lungimea prezentului articol nu e de ajuns pentru a prezenta activitățile culturale al căror inventator a fost tati Jankó, și a ajutat și la realizarea acestora. Nu putem să uităm nici de activitatea lui de educare a poporului, jucând a educat pe toți care l-au ascultat.

Adevăratul homo ludens și-a găsit jucării și pe teren mai dificil

Mesajul lui tati Jankó sună așa: „Există poveri ce pot fi lăsate în seama sexului mai slab"

Fiind adept al culturii naționale, al culturii Ardealului și al Câmpiei Ungare, iubitor al scrisului maghiar și al literaturii maghiare a colectat de-alungul deceniilor scrierile, tradițiile, povestirile, poemele, nuvelele, studiile despre populația maghiară ce trăia în valea Crișului Negru, pentru a realiza o nu oarecare selecție. Astfel ar fi trebuit să apară *Fekete-körösi Olvasókönyv (Abecedarul Crișului Negru).*

Această publicație ar fi conținut cunoștințele locale de pe vremuri. O sinteză a cunoștințelor ce sunt amintite de mai multe reviste de specialitate despre regiunea Tisei, despre flora de demult a Crișurilor, a științei uitate în zilele noastre, dar lungă de mai multe secole a managementul luncilor, a binecuvântării livezilor inundate puțin din când în când cu apă bogată în nutrienți, precum și despre simbioza în care trăiau strămoșii noștrii cu natura pe aceste plaiuri.

S-ar fi putut citi în această carte despre planurile din secolul al XIX. de reglare a râurilor, precum și despre extrase mai puțin cunoscute, și despre faptul că construirea barajelor a împărțit opinia publică din acele vremuri. Deoarece erau oameni care nu au vrut să se despartă de casele lor, și dacă erau mai mulți s-au liniștit doar în cazul în care au fost amenințați cu cai și sabii.

János Szabó Vágner a călăuzit echipa programului turistic Hazajárók pe câmpiile bihorene

(O secvență dintr-un epizod al serialului Hazajárók întitulat Bazinul Beiușului)

Acest *Abecedar* ar fi amintit eroii ce au murit în marile războaie, adăpostul contruit la Petrani de unde soldații maghiari jertfindu-și viața pentru apărarea famiilor, a satului, și a țării au încercat să împiedice invazia armatei străine aici de-alungul Crișului Negru. Ar fi scris despre lacrimile ce au căzut pentru eroii martiri, și cad și acum atunci când văzând crucile din cimitire ne aducem aminte de sufletele decedate și de țară.

Publicația *Fekete-körösi Olvasókönyv (Abecedarul Crișului Negru)* ar fi putut fi opera de bază a lui tati Jankó. Din păcate, nu a putut să-l termine. Poate odată cineva va avea puterea, perseverența și devotamentul de a termina această lucrare.

Jankó a fost atras de toate acele lucruri ce ne-au rămas de pe vremuri, și a împărtășit aceste comori valoroase cu atât drag încât cei care au avut parte de ele au început să vadă aceste comori cu ochi diferiți.

Timp de două decenii la Tinca a fost casa lui, unde și-a găsit a doua familie, a doua casă în biserica reformată din localitate. A ajutat foarte mult comunitatea maghiară din Tinca, s-a străduit ca valorile culturale să nu dispară. A crezut în nenumăratele comori culturale din Valea Crișului Negru ce – din păcate – nu prea sunt valorificate.

La Tinca în județul Bihor s-a organizat conferința de cultură populară și natură cu titlul *Comorile din Valea Crișului Negru*. Organizatorul, Parohia Reformată din Tinca și conducătorul Cercului Cultural și de Educație Civică din Tinca, pastorul Sándor Berke, precum și tati Jankó au realizat ceva unic. La cererea lor în 2016 István Csűry, episcopul Parohiei Reformate de pe lângă Piatra Craiului și Ibolya Bereczki, directorul general adjunct al

La ceremonia de deschidere a Casei de Cunoaștere a Peisajului și a Poporului István Györffy alături de Ferenc Vura, Hanga Gebauer, József Dinnyés și Dr. Péter Granasztói, împreună cu care au ajutat mult înființarea casei diasporei maghiare

(Fotografie: Revista Valea Crișurilor volumul II. numărul 1.)

Muzeului de Etnografie în Aer Liber din Szentendre au acceptat patronajul evenimentului, astfel ridicând rangul acesteia.

Momentul unic, irepetabil al conferinței a fost o urare de ziuă de naștere, precum și inaugurarea unei plăci. Kálmán Csák, muzeograf emerit, creatorul colecției publice de istorie naturală a fost sărbătorit cu ocazia împlinirii a 90 de ani. Nenea Kálmán, polihistorul, autodidactul, omul de știință a pvestit cu modestia unui om înțelept despre cum s-a înființat cu 60 de ani în urmă în comuna din Valea Crișului Negru muzeul – fără pereche – ce prezintă flora și fauna regiunii, precum și rocile și descoperirile paleontologice ale acestei regiuni.

Discuția savanților: Nenea Kálmán Csák și tati Jankó la Muzeul de Științe Naturale din Tinca

Printre lectorii acestei conferințe se enumeră Hanga Gebauer etnograf-fotograf, urmat de membrul Muzeului de Etnografie din Budapesta, care a prezentat trecutul și prezentul acestei regiuni prin prezentarea fotografiilor lui István Györffy (1884–1939).

(Despre Györffy se cuvine să știm că a fost un etnograf excepțional, profesor universitar, academician, unul dintre primii creatori și primul profesor din Ungaria al etnografiei. A scris monografii excelente bazate pe cercetările lui legate de costumul popular și cultura populară, a fost precursorul literaturii cercetării rurale a scriitorilor populari, scrierile despre zona din sud a județului Bihor sunt și în zilele noastre opere de bază.)

László Szabó pastor reformat din Finiș a ținut o prezentare interesantă despre dialectul din bazinul Beiuș. József Réhon s-a născut la Beiuș, dar cu nostalgia unui scriitor și profesor arădean evocă evenimentele și chipurile vremurilor trecute, István Boros pastor reformat din Uileacu de Beiuș a prezentat trecutul glorios și prezentul-viitorul incert al moarei de apă cu turbină din Uileac, un monument industrial fără pereche, László Dénes scriitor, redactor, poet din Tinca, dar care s-a stabilit la Oradea a prezentat efectele din sudul Bihorului în literatura maghiară.

Din enumerarea de mai sus reiese cum s-a format viața culturală din Partium, și și-a arătat importanța la această conferință organizată în această așezare din sudul Bihorului, la organizarea căreia a fost nevoie de Jankó.

O altă operă de-a lui ce accentuează importanța Crișului Negru este aventura de ciclism și canotaj, participarea la organizarea Turei fără Hotare. Tura de cinci zile, lungă mai mult de 150 km e mai mult decât doar o plimbare în natură ce se concentrează pe atracții pornind din partea de vest a Munților Bihorului ajungând până în județul Békés. Este și un pelerinaj spiritual – cu canoe și bicicletă.

La Turele fără Hotare a luat parte ca misionar al peisajului, tovarăș de tură și prietenul multor oameni

Organizatorii Turei fără Hotare, asociația Tura Centiped au înțeles misiunea lui tati Jankó, se roagă la Cascada Sfânta Treime pentru un tovarăș de tură ce a decedat mult prea repede, se odihnesc după o zi obositoare de tură la masa de cină, sau beau și glumesc în cârciuma locală.

Viața și Crișul Negru merge mai departe, iar omul, misionarul, educatorul poporului, iubitorul văii Crișului, actorul glumăreț și zâmbăreț, scriitorul, tatăl și bunicul nu mai este printre noi de mai mult de un an. O placă îi păstrează memoria pe peretele Muzeului de Științe Naturale din Tinca, și îi păstrează toți aceia care încearcă să ducă mai departe făclia jucăușă a culturii și a credinței.

Fotografii: András Juhász, György Tószögi

GALERIE DE FOTOGRAFII

Se prezintă: DR. GUSZTÁV JAKAB

Mă numesc Dr. Gusztáv Jakab, sunt conferenţiar la Campusul Tessedik al Universităţii Szent István. M-am născut la Kemecse, o aşezare din judeţul Szabolcs-Szatmár-Bereg, mi-am petrecut tinereţea în Nyírség, zona din Nord-Est a ţării, unde dragostea câmpiei ungare mi s-a înfiltrat în vene. După terminarea universităţii am fost repartizat în judeţul Békés. Am lucrat câţiva ani ca botanist în Parcul Naţional Criş-Mureş din Szarvas, dar n-am renunţat la ideea mea originală de a lucra ca cercetător, astfel am început să desfăşor o activitate de cercetare la Universitatea din Seghedin şi să-mi urmez studiile doctorale. Întotdeauna m-au interesat relaţiile serioase din spatele fenomenelor naturale, m-au interesat mai ales cauzele istorice, astfel m-am alăturat grupului de biologi şi geologi, precum şi cercetători ai mediului paleoliticului. Domeniul meu de cercetare este istoricul vegetaţiei din epoca cuaternară în bazinul carpatic. După obţinerea doctoratului în 2007 am fost repartizat la Universitatea Szent István unde în prezent sunt directorul Institutului de Management al Apei şi Mediului. În 2016 am început să lucrez ca partener academic al Institutului Arheologic al Centrului de Cercetare Umanistică al Academiei Ştiinţifice Maghiare. În Institutul Arheologic tema mea de cercetare este istoria mediului din evul mediu în bazinul carpatic. Împreună cu colegii mei am reuşit să obţinem rezultate semnificante mai ales în domeniul istoriei climei şi pisciculturii din evul mediu.

Aproape de 30 de ani mă ocup de fotografia de natură. Întotdeauna m-am străduit să documentez cu fotografii de calitate munca ştiinţifică. Pe lângă cercetările academice am avut timp să descopăr valorile naturale ale regiunii, ceea ce este dovedită prin descoperirea a multor specii noi de plante în ţară şi peste Tisa. Pasul cel mai important al acestei munci a fost apariţia în 2012 a cărţii ce prezintă flora Parcului Naţional Criş-Mureş, şi a cărui redactor, fotograf şi autor sunt eu. În cele şase ani de la apariţia acestei cărţi am încercat să completez fotografiile „ce lipsesc", să descopăr speciile de apariţie incertă, ce se ascund încă. Această muncă adesea a dus la descoperirea altor plante rare. Fotografiile şi lucrările mele apar periodic în revista *Földgömb (Glob)*. Numărul articolelor mele educaţionale depăşeşte cincizeci. În galeria de fotografii a revistei Körösök Völgye (*Valea Crişurilor*) apar acum poze ce au fost făcute în regiune după apariţia cărţii mele ce prezintă flora parcului naţional.

43 / 1 • Ephemerum cohaerens. Muşchiul enthostodon hungaricus este foarte rar, apare doar în puţine fotografii. Specia a fost descrisă la Kétegyháza în 1924

44 / 1 • Pădurea de pe lângă râu, în lunca Crişului, lângă localitatea Szarvas

44 / 2 • Nufărul alb este pe cale de dispariţie în regiunea Crişurilor

45 / 1 • Iarba broaştei e o plantă răspândită în gârla Crişului

46 / 1 • Negruşca este planta rară ce creşte pe păşuni uscate şi diguri. Este răspândită în barajul Crişului la Szarvas

47 / 1 • Albia uscată a lacului Fehértó din Kardoskút cu părţi uscate de suaeda pannonica

47 / 2 • Specia ocrotită jaleşul de stepă sau salvia nutans în hotarul localităţii Kondoros. Populaţia se măreşte frumos datorită protecţiei

48 / 1 • Specia ocrotită, degeţelul roşu şi polenizatorul acestuia. Fotografia a fost făcută lângă Furugy

49 / 1 • Zambila monochoria korsakowii este o buruiană de origine subtropicală ce creşte pe câmpurile de orez din judeţul Békés

50 / 1 • Ruşcuţe de primăvară în pusta din Királyhegyes

50 / 2 • Aster sedifolius este o specie foarte răspândită în judeţul Békés

51 / 1 • Gândacul longhorn din Arboretul din Szarvas

Interviu cu Mihai Togor
comisar șef la Garda de Mediu Bihor

Autor: György Tószögi

Județul Bihor, comoara cea mai verde a văii Crișurilor

Este incontestabil faptul că județul Bihor este cea mai bogată regiune a văii Crișurilor din punct de vedere al valorilor naturale. Ar fi prea lungă lista dacă am încerca să enumerăm regiuni turistice semnificative cum ar fi Padiș, Munții Pădurea Craiului, Valea Iadului sau Peștera Urșilor din Chișcău, sau minuni mai mici cum ar fi malul cu albinărei al Crișului Negru, văile cu leurdă din Beliu sau peșterile, cascadele, cheile din Munții Pădurea Craiului. Garda de Mediu a Județului Bihor este responsabilă de ocrotirea la nivel național a acestei imense comori verzi. Dar ce înseamnă aceasta, și cât de multă dăruire este necesară ne va spune directorul instituției, Mihai Togor, inspectorul de ocrotire a naturii al județului Bihor.

– Ocrotirea naturii nu este ceva nou în viața dumneavoastră. În 2007 ca director al Centrului Regional de Supraveghere Ecologică Munții Apuseni împreună cu mai mulți activiști așezându-vă în fața utilajelor de construcție ați oprit la Oradea asfaltarea unei porțiuni a Crișului Repede.

– Am fost întotdeauna adeptul protejării valorilor naturale. Campania din Oradea amintită mai sus „Lăsați Crișul verde!" este într-adevăr un epizod memorabil al trecutului, presa a fost foarte interesată de această acțiune. Am încercat să blocăm un plan de organizare mult contestat în trecut, ce a inclus chiar și tăierea unor copaci bătrâni de pe malul râului, la început prin adoptarea copacilor, dar până la urma am fost nevoiți să ne așezăm în fața utilajelor de construcție. Am avut succes, planul a fost modificat în cele din urmă.

Campania „Lăsați Crișul verde!" din Oradea în 2007

– Organizația APS Aqua Crisius este administratorul nenumăratelor teritorii de ocrotire a naturii Natura 2000.

– Asociația, a cărei membru am fost până în 2016, administrează din punct de vedere al ocrotirii naturii șapte teritorii. Câte o secțiune dintr-o parte și din cealaltă a orașului Oradea a Crișului Repede, cele două secțiuni ale Crișului Negru ce includ Cheile Borzului, valea Iadului ce e bogată în cascade și ce se află între Stâna de Vale și Barajul Leșu, pășunea din Diosig importantă pentru populația de popândău ce trăiește aici, precum și Rezervația Naturala „Pârâul Peța" din Băile Felix. Pe lângă acestea este partener în întreținerea teritoriilor Natura 2000 din Cheile Vadu Crișului, precum și Parcul Natural Cefa. Organizația APS Aqua Crisius și-a început activitatea ca asociație de pescari, dar în zilele noastre activitatea acestei organizații se concentrează pe valorile de mediu ale habitatelor umede. Datorită creării continue a relațiilor, sarcinilor de proiect, activității profesionale la nivel înalt organizația a devenit parte determinantă a sistemului de ocrotire a naturii a regiunii Crișurilor din România.

– Pe lângă activitatea de ocrotire a naturii Aqua Crisius a efectuat dezvoltări turistice pe vremea dumneavoastră.

– Părerea mea este că în zilele noastre fiecare organizație ce se ocupă de ocrotirea naturii ar trebui să se ocupe și de dezvoltări turistice, în special, în cazul în care se ocupă de teritorii cu un volumen mare de atracții turistice, ca Aqua Crisius. Din acest punct de vedere este afectată Valea Iadului, aici am construit trasee marcate pentru drumeții, poduri peste râuri, terase de observare, am operat adăposturi, am organizat tabere pentru copii, am organizat diferite evenimente.

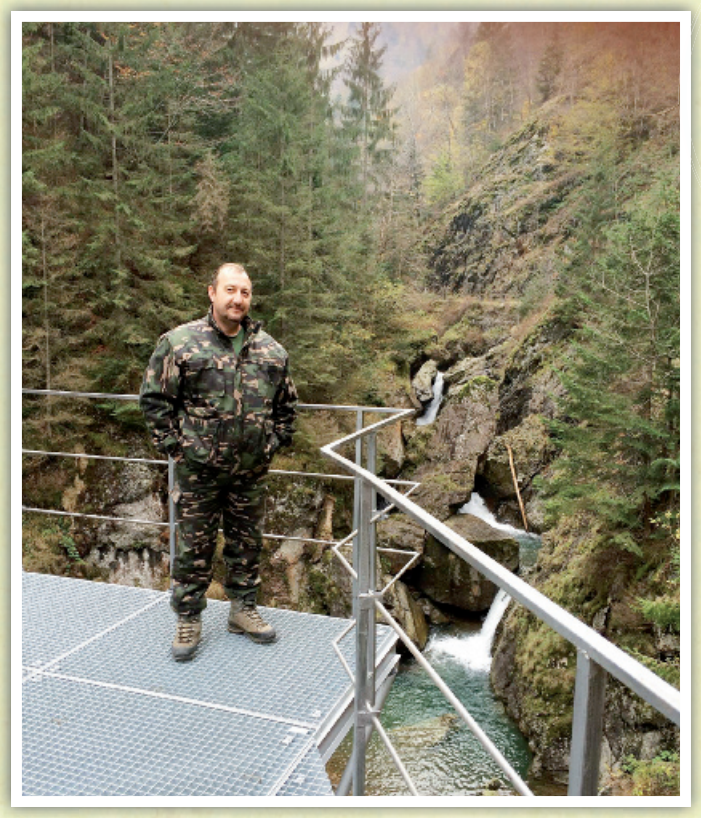

Platoul de observație construit de APS Aqua Crisius la cascada Iadolina (Valea Iadului)

– Se pune problema, că aceste „antecedente" profesionale au ajutat numirea în postul de inspector de ocrotire a naturii?

– În mod indirect, dar desigur. Ministrul și secretarul de atunci care se ocupa de problemele de ocrotire a naturii au oferit un post în zona de protecție cea mai importantă a României, importantă și la nivel european, în Delta Dunării. Am petrecut un jumătate de an acolo, după ce am revenit, în data de 14 septembrie 2017 am fost numit comisar șef la Garda de Mediu Bihor.

– Cum funcționează în România aparatul național de ocrotire a mediului?

– Înalta autoritate este Ministerul Mediului, sub acesta se află autoritățile județene de mediu, iar organismul de control și execuție este Garda de Mediu, care în alte țări corespunde inspectoratului de mediu. Elementele naturale și de mediu, precum și problemele acestora se află sub competența lor, fie acestea daune față de natură, degradarea habitatelor sau probleme de deșeu. În ceea ce privește teritoriile protejate în România se află parcuri naționale și parcuri naturale, dar caracterul și rolul acestora din urmă este de importanță naturală contrar celor din Ungaria. Există teritorii Natura 2000, precum și valori naturale de protejare unică, de exemplu copaci bătrâni sau teritorii speciale ceea ce privește valoarea lor naturală.

Ca comisar șef al gardei de mediu îi învață cu drag și pe copii

– Ce teritorii protejate sunt în județul Bihor?

– În județul Bihor nu sunt parcuri naționale. Însă sunt în număr semnificativ parcuri naturale, teritorii Natura 2000, precum și alte teritorii de protecție a naturii. Cea mai semnificativă și cea mai mare este Parcul Natural Munții Apuseni de care aparțin Munții Bihorului, în parte mai mică la nord Masivul Vlădeasa și o parte din Munții Gilăului. Găsim aici – chiar și în denumirea lor extraordinare – regate carstice cum ar fi Cetățile Ponorului, Lumea Pierdută, Cheile Someșului Cald, Cheile Galbenei sau Valea Boga. Printre cele mai semnificative se numără Parcul Natural din Cefa, munții din împreju-

Panoramă în Munții Bihorului

rimile Cheilor Vadu Crișului, precum și teritoriile Natura 2000 cu râuri și pârâuri de lângă Crișul Alb, Negru, Repede, precum și de lângă râul Barcău.

– Dintre minunile mai puțin cunoscute care pot fi menționate?

– Valorile naturale mai mici sau cele ce nu se află pe cele mai semnificative destinații turistice sunt imposibile de enumerat, deoarece fiecare albie de râu, fiecare munte sau curbură reprezintă câte o valoare. Doresc să menționez doar câteva dintre preferințele mele personale, ca populația de narcise albe dintr-o poiană a pădurii din Căuașd aproape de Tinca, zona mlăștinoasă de lângă localitatea de graniță, Santăul Mare sau Valea Roșie de lângă Oradea. Multe valori sunt neexplorate. Nu demult APS Aqua Crisius a explorat cu canoe unele segmente ale Crișului Negru, și au descoperit și au înregistrat nenumărate salcii și plopi bătrâni care au o vârstă de 100 sau chiar și mai mult de 200 de ani. Bogăția naturală a județului Bihor este incredibilă și impresionantă.

Minuni mari și minuni mici – sus: Cheile Borzului; jos: o vale plină de leurdă în Munții Codru-Moma

– Ce activități desfășoară Garda de Mediu a Județului Bihor?

– Activitatea de bază este detectarea contaminărilor industriale, ceea ce înseamnă verificarea continuă a fabricilor, uzinelor mai mari, de la cariere până la spitale. Acest fapt este relevant mai ales în cazul aerului și a apelor naturale. O provocare serioasă este lupta împotriva deșeului municipal, aici în comparație cu normele europene avem ce învăța în ceea ce privește colectarea-administrarea, precum și în ceea ce privește abordarea problemei de către populație. Monitorizarea anuală a teritoriilor ocrotite este parte a muncii noastre, dar noi ne ocupăm și de monitorizarea drumului deșeurilor periculoase, precum și problema braconajului împreună cu verificarea exploatărilor forestiere. Inspecția comerțului speciilor ocrotite de animale și plante potrivit acordului CITES aparține de competența noastră.

– Ce cazuri, probleme concrete pot fi enumerate ca să avem o imagine mai clară a activităților de zi cu zi?

Depozitele de deșeuri urbane ilegale sau care funcționează ilegal constituie o problemă de mediu serioasă

– Câteva exemple din anii trecuți raportate chiar și de către presă: verificarea depozitului de deșeuri radioactive de lângă Mina de cupru, cazul depozitului ilegal de deșeu stabilit de către o firmă județeană de salubrizare pe un teritoriu Natura 2000 sau contaminarea soiului la Suplacu de Barcău cauzată de ruperea unei conducte de gaze naturale, precum și problema gestioná-

rii pagubelor. Dar acestea sunt doar vârful „aisbergului” prezentate de presă. Adevărul este că ar fi foarte dificil să arătăm toate activitățile cu care ne ocupăm. Găsirea braconierilor, verificarea activităților forestiere, monitorizarea oficială a teritoriilor ocrotite, etc.

– Din punct de vedere al sensibilității sociale-turistice un loc important îl are problema exploatării forestiere ilegale care a luat dimensiuni îngrijorătoare în județul Bihor.

– Nu doar aici, în întreaga Românie este o problemă uriașă acest fenomen, astfel statul în strânsă legătură cu inspectoratul silvic și cu poliția au elaborat un program efectiv pentru combaterea fenomenului. În trecut din munții Bihorului au fost transportate mai multe camioane de încărcături ilegale de lemn, dar această activitate a fost eliminată datorită colaborării autorităților, precum și datorită creșterii prețului lemnului de foc și scăderii cererilor.

– Cum se desfășoară zilele la garda de mediu?

– În primul rând se desfășoară coordinarea activităților de care dispune garda de mediu, precum și gestionarea activităților de muncă ale comisarilor de mediu. Comisarii șefi dispun de prerogative de putere publică, deci dacă este cazul aplică amenzi, inițiază proceduri, ceea ce înseamnă multă muncă administrativă. Aici trebuie menționat că în România doar în legătură cu protecția naturii se pot aplica cele mai mari amenzi, nivelul lor poate ajunge la 25 mii de euro. Fiind comisar șef sunt în strânsă legătură cu aparatul superior de stat, totodată chiar și mass-mediei trebuie furnizate informații, declarații.

Colindă peisajul bihorean nu doar ca comisar șef al gardei de mediu, dar și ca ghid turistic

– Turismul este o temă specifică care înseamnă o provocare pentru ocrotirea naturii.

– Într-adevăr. Din ce în ce mai mulți oameni sunt interesați de minunile naturale ale județului Bihor, nu doar aici în România, dar și venind de peste hotare. Astfel în județul Bihor s-au înființat nenumărate puncte de informare – Oradea, Aleșd, Beiuș, etc. – unde turiștii se pot informa despre destinațiile turistice, despre regulamente și alte informații importante în mod tradițional și interactiv. Acest management ajută chiar și activitatea noastră, deoarece este foarte important ca teritoriile conservate să fie vizitate de turiști care sunt „calificați”, deci sunt bine informați.

– Aveți vreo valoare naturală preferată în județul Bihor?

– Existența speciilor de pești rari îmi oferă satisfacție, când apare câte o specie în timpul examinării faunei de pești. La fel mă interesează destinul habitatelor umede degradate, de exemplu destinul gârlelor care pot fi redate naturii cu ajutorul programelor de reabilitare. Un bun exemplu îl constituie porțiunea de albie a gârlei Crișului Negru ce se întinde în spatele băii din Tinca. Dintre plantele acestei regiuni îmi place foarte mult bujorul bănățean și liliacul carpatin, probabil și datorită lui Marossy Anna botanistul din Oradea care a decedat în 2015 la vârsta de 84 de ani, al cărei angajament față de valorile naturale am apreciat întotdeauna. Activitatea lui tanti Anna este un exemplu de urmat de către fiecare protejator al naturii. Chiar și la bătrânețe a vizitat populația de liliac carpatin din Stâna de Vale, iar teritoriile cu bujor bănățean considerat o raritate au fost descoperite în Munții Codru-Moma în anii 1970 de către tanti Anna. Până în ultimele clipe ale vieții ei a luptat pentru rezervația de nufăr din Băile 1 Mai, și a recunoscut importanța prezervării valorilor naturale ale acestei zone minunate pentru generațiile următoare. În mod fundamental și eu sunt pătruns de acest spirit când hoinăresc munții și văile județului Bihor, precum și lumea minunată a râurilor și pârâurilor ca comisar șef sau ca simplu cetățean

Episcopul greco-catolic Virgil Bercea și bujorul bănățean atât de rar

Cu tanti Anna (Marossy Anna) „în vizită la” liliacul carpatin din Stâna de Vale în 2013

Fotografii: Mihai Togor, György Tószögi

Parcul Natural Szigetköz

Autor: Parcul Natural Szigetköz

- **Anul publicării: 2018**
- **Teritoriul pe 26 localități: 50.748 ha, populație: mai mult de 39 mii de locuitori**
- **Localități: Ásványráró, Darnózseli, Dunakiliti, Dunaremete, Dunaszeg, Dunaszentpál, Dunasziget, Feketeerdő, Győrladamér, Győrújfalu, Győrzámoly, Halászi, Hédervár, Kimle, Kisbajcs, Kisbodak, Kunsziget, Lipót, Máriakálnok, Mecsér, Nagybajcs, Öttevény, Püski, Rajka, Vámosszabadi, Vének**
- **Reprezentant și operator: Asociația Parcul Natural Szigetköz**

Așezarea Dunasziget văzută din avion

ANTECEDENTELE FORMĂRII PARCULUI NATURAL

Ideea parcului natural a apărut la mijlocul anilor 1990, după aceea Slovacia în mod unilateral a deviat cursul Dunării în 1992. Atunci parlamentul a adoptat o decizie de atenuare a daunelor suferite de Szigetköz. Această decizie prevedea înființarea unui parc național, dar s-a dovedit că această decizie nu a fost în concordanță cu nevoile locuitorilor acestei regiuni, astfel a apărut ideea parcului natural. În anii următori inițiativele nu au avut succes. În data de 29 iunie 2015 la Dunakiliti a avut loc un forum pentru locuitorii regiunii, organizat de secretarii de stat dr. István Nagy (ministrul agriculturii în prezent) și Zsolt Németh, precum și directorul Parcului Național Fertő-Hanság, și din partea Consiliului Județean dr. Péter Pető. Aici participanții au sprijinit în unanimitate înființarea parcului natural. A urmat o activitate de organizare de doi ani, iar în munca de pregătire a luat parte Consiliul de Dezvoltare Regională din regiunea Szigetköz - Felső Duna, Asociația LEADER Szigetköz Câmpia Moson, Asociația pentru turismul așezării Szigetköz, precum și Cercul Păstrăv. Aceste organizații în primăvara anului 2017 au hotărât înființarea unei organizații de parc natural, și prin implicarea administrațiilor locale au înființat Asociația Parc Natural Szigetköz, al cărei președinte a devenit dr. Péter Pető. Organizarea muncii ține de competența asociației LEADER. Noua asociație și-a pregătit propriul studiu profesional, și și-a organizat atelierele necesare acestora. În data de 28 martie 2018 s-a realizat visul de un sfert de secol al regiunii: așezarea Szigetköz a primit titlul de parc natural.

CARACTERISTICILE GEOGRAFICE, NATURALE ȘI DE PEISAJ

Regiune de parc natural este clasificarea „oficială" de peisaj geografic (Dövényi Z. 2010); în concordanță cu această clasificare Mica Câmpie Ungară este un teritoriu ce include două regiuni, Szigetköz ce se află între Dunăre și Dunărea de la Moson sau Dunărea Mică, precum și pe o parte mai mică ca unitate de peisaj geografic a Câmpiei Moson ce se întinde pe malul drept al Dunării Mici. Regiunea de parc natural are ca hotar pe cealaltă parte a graniței regiunea istorică Csallóköz. Patrimoniul natural al regiunii este extrem de bogată. Valorile naturale se leagă de Dunăre și de sistemul de afluenți ai acestuia. Conul aluvionar din Szigetköz-Csallóköz este o formă de relief în continuă formare și în prezent din punct de vedere geomorfologic. Pe malul Dunării formele mici geomorfologice – zonele ridicate, bancurile de nisip, etc. – sunt în continuă transformare chiar și în zilele noastre. Aici se găsește una dintre cele mai mari și coerente păduri de luncă care – mulțumită curgerii apei în urma erodării bazată pe factori naturali – este în mod relativ „neatinsă". Rocile ce formează solul în regiunea parcului natural sunt formațiuni tinere, tipic nisipo-argiloase. Caracteristica lor este compoziția mecanică ușoară și caracterul carbonat, sub ele – la adâncimi diferite – se află pietriș. Pe terenurile inundabile de pe

Egretă pescuind într-o gârlă

Junglă pe un recif din Dunărea Mare

lângă râuri elementele importante ale formării solului sunt inundațiile tot mai rare în zilele noastre. În zonele unde nu sunt caracteristice inundațiile sunt determinante luncile. În zonele unde apa subterană este la o adâncime mai mare se manifestă cernoziomuri. În brațele cu un flux mai lent ale Dunării trăiesc grupuri de alge marine ce plutesc și sunt înrădăcinate în gârle. Este semnificativă alga Ranunculion fluitantis ce în Ungaria se regăsește doar în Dunărea Mică. În apele cu o adâncime mai mică și pe lângă maluri se găsesc grupuri de trestie și stuf. Sunt demne de amintit și grupurile rare, de natură relictă de rogoz Carex. Pe insulele Dunării se află lacuri mici, din când în când desecate, precum și brațe care sunt locurile de adăpost ale grupurilor de plante acvatice bogate în diferite specii. Habitatele forestiere naturale sunt reprezentate în mare parte de zăvoaie și tufișuri de sălcii ce se regăsesc mai ales pe terenurile inundabile ale Dunării. În zonele ce se află cel mai departe de apă și la un nivel mai înalt pe vremuri au avut un rol important pădurile mixte riverane cu stejar-frasin-ulm.

CARACTERISTICILE CULTURALE ȘI SOCIALE

În peisajul din Szigetköz creat de ape viața omului care s-a stabilit aici a fost întotdeauna determinată de Dunăre. La începuturi populația stabilită aici a încercat să se adapteze mișcării apelor prin locul unde s-a stabilit și prin metodele de construcție. În regiunile mlăștinoase, lovită de inundații primele locuințe s-au construit pe dealuri mici formate de natură. Pe „insulele” dintre zonele umede la început s-au format localități cu ferme. Economia din Szigetköz în mod tradițional a fost caracterizată de diversificare în ceea ce privește gestionarea pădurilor și utilizarea apelor ce s-a regăsit și în structura diversificată a peisajului. În zona Szigetköz meseriile străvechi s-au legat în mare parte de apă. Dintre acestea cea mai semnificativă și răspândită a fost pescuitul, precum și meseriile legate de acesta (de exemplu țesutul plasei, prelucrarea peștelui). Economia din Evul Mediu târziu a fost caracterizată de remorcare de ambarcațiuni și morărit, iar spălarea aurului are o tradiție de asigurare a existenței de mai multe secole. În viața populației din Szigetköz a adus o schimbare semnificativă construirea barajelor de protecție pe lângă Dunăre deoarece acestea au ajutat la ocrotirea teritoriului de capriciile mișcării râului. Pe lângă meseriile tradiționale o tot mai mare importanță a

Recif la Szőgye

Lebede tinere în brațul din Barkás

Bondar pe piciorul cocoșului în Dunărea la Moson

Cerb în vadul de pe insula Kormos

primit agricultura, pe teritoriile fertile producția agricolă a devenit tot mai sigură. Caracteristica importantă a agriculturii regiunii de parc natural a fost sistemul latifundiar ce s-a întărit mai ales după perioada ocupației turcești. Printre relicvele semnificative ale parcului natural se enumeră Fântâna Sfântă din Máriakálnok, șiruri de arbori cu copaci bătrâni, parcurile castelelor (Hédervár, Dunakiliti, Dunaremete, Öttevény). Diferitele relicve și valori culturale și naturale, precum și tradițiile etnice constituie stropul de culoare al regiunii de parc natural. În localitățile din parcul natural religia are un deosebit de important. Exemplele cele mai expresive ale acestei spiritualități sunt tradițiile populare religioase. Tradițiile artizanale sunt la fel de semnificative ca și tradițiile gastronomice și folclorice în localitățile acestei regiuni.

Poroinic în lunca din Dobrohošť, Slovacia

Ghiocel în pădurea Derékerdő

Căprioare în pădurea Parti-erdő

SCOPURILE ȘI VIZIUNILE PARCULUI NATURAL SZIGETKÖZ

Printre scopurile parcului natural se află întărirea și dezvoltarea organizatorică a cooperărilor la nivel de peisaj. În concordanță cu structura dezvoltată de-alungul pregătirii parcului natural sunt reprezentative pilonii profesionali de parc natural: conservarea patrimoniului natural peisagistic, educația ecologică, dezvoltarea mediului rural, turism, recreație. De-alungul cooperării este important ca parcul natural să-și desfășoare activitățile de protecție a naturii și de conservare a patrimoniului cultural în strânsă cooperare cu comunitățile locale, accentuând interesele acestora. Astfel este de o semnificație extrem de importantă întărirea atașamentului față de natură și a identității peisajului în oamenii care trăiesc în regiunea parcului natural. Are o prioritate mare organizarea programelor de creare și formare a comunităților de parc natural, educație ecologică și organizarea programelor de formare a mentalității, rezolvarea problemei pagubelor cauzate de castori și problema combaterii țânțarilor, precum și crearea autonomiei operaționale a sistemului fundal de organizare.

Dunărea la Gazfű de pe podul Siszler

DESTINAȚIILE TURISTICE IMPORTANTE ALE PARCULUI NATURAL SZIGETKÖZ

Zona Szigetköz – bazându-se în primul rând pe Dunăre și pădurile de luncă de pe lângă mal – este cea mai frecventată destinație de turism ecologic și activ din Ungaria. Dintre cele mai semnificative destinații turistice dezvoltarea rețelei de piste pentru biciclete poate aduce progrese considerabile în viitor în ceea ce privește îmbunătățirea relațiilor regionale, și poate mări atractivitatea turistică a parcului natural. Un alt scop este prezentarea și ocrotirea valorilor arhitecturale diverse și bogate, astfel mărind numărul atracțiilor turistice. Pentru obținerea unei bogate oferte de programe în parcul natural este necesară dezvoltarea infrastructurii turistice. În zona Szigetköz bogată în ape sunt caracteristice activitățile recreaționale, și totodată pescuitul, care ar aduce rezultate pozitive ceea ce privește caracteristicile turistice ale localităților din regiunea parcului natural dacă ar fi folosită în mod optim. În general, este extrem de semnificativă menținerea potențialului turistic din regiunea parcului natural ce în prezent este doar parțial folosită, precum și utilizarea totală a oportunităților din viitor.

Fotografii: Zoltán Fűzfa

Rațe sălbatice sub Podul de Piatră

Parcul Natural Tápió

Autor: Fundația Tápió

- **Anul publicării: 2019**
- **Arie: 729 km² pe 18 localități, 75 000 locuitori**
- **Localități: Sülysáp, Káva, Kóka, Úri, Gomba, Bénye, Pánd, Tápiószecső, Tápióság, Tápióbicske, Nagykáta, Tóalmás, Szentlőrinckáta, Farmos, Tápiószele, Tápiószentmárton, Tápiószőlős și Tápiógyörgye**
- **Reprezentant și operator: Fundația Publică pentru Valorile din regiunea Tápió (pe scurt: Fundația Tápió)**
- **Sediul central: 2711 Tápiószentmárton, Kossuth L. u. 3.**
- **Pagină web: www.tapionaturpark.hu**

În partea sud-vestică a parcului natural se găsesc dealuri cu loess pline de flori sălbatice

ANTECEDENTELE ÎNFIINȚĂRII PARCULUI

Parcul Natural Tápió este primul parc natural al regiunii din centrul Ungariei care s-a înființat în data de 22 iunie 2019 prin parteneriatul al 18 așezări în partea de sud-est a județului Pesta, în vecinătatea capitalei. Ideea înființării parcului natural a apărut printre planurile de dezvoltare a regiunii de lângă râul Tápió în jurul mileniului, și au început nenumărate dezvoltări ecoturistice care au constituit baza înființării parcului natural.

CARACTERISTICI GEOGRAFICE

Parcul Natural Tápió se află la întâlnirea dealurilor Gödöllő cu Câmpia Ungară, astfel este foarte diversificat atât în relief, cât și în caracterul peisagistic. Pe teritoriul parcului se află nenumărate habitate unul în vecinătatea celuilalt în pădurile dealurilor cu loess, peste câmpurile cu flori sălbatice și peste câmpiile umede până la terenurile saline aride.

Așezările includ mai multe regiuni mici învecinate care îmbogățesc diversitatea habitatelor. Zona centrală a regiunii este *Regiunea Tápió* ca regiune mică geografică, în partea vestică se învecinează cu *dealurile Gödöllő* și *Monor-Irsai*, în parte de nord și est cu *șesul Hatvani*, precum și *regiunea Jászság*, iar în partea de sud cu *șesul Gerje-Perje*. Și-a primit numele după râul Tápió al cărui braț de Sus și de Jos curge dinspre Nord-Vest spre Sud-Est, în multe locuri chiar și paralel unul cu celălalt. Afluentul cel mai semnificativ este *pârâul Hajta* de-a lungul al cărui braț s-a întins pe vremuri un ținut mlăștinos de la Farmos până la Jászberény care este o rezervație naturală chiar și în zilele noastre.

Muzeul Blaskovich din Tápiószele

CARACTERISTICI PEISAGISTICE, VALORI NATURALE

Pe teritoriul parcului natural se află 4500 ha de teritoriu ocrotit la nivel național în 12 blocuri mai mici și mai mari ca parte a *Zonei Protejate Regiunea Tápió-Hajta* care sunt sub administrația Direcției Parcului Natural Duna-Ipoly. În zonă există aproape atâtea teritorii Natura 2000, precum și regiuni desemnate de administrațiile locale ca teritorii protejate local. În urma diversității peisajului în ceea ce privește flora și fauna se regăsesc aici elementele florei munților și a câmpiei. Cea mai mare regiune coerentă protejată se află între Nagykáta și Farmos care este caracterizată de șesuri umede, mlaștini, zone cu

Pulsatilla pratensis, popular cunoscută ca iarba vântului este planta protejată a stepelor nisipoase

loess și teritorii aride. *Pe pajiștea Nyík* din Nagykáta paște într-un cadru pitoresc, ce ne duce cu gândul la pusta din Hortobágy impozanta turmă de bovine gri a parcului național.

Aici se găsește cel mai mare stoc de *iris spuria, ruscuța de primăvară* în număr de mai multe mii, sau florile *polygala major* și nardul lui Hristos atât de rare în Câmpia Ungară, toate acestea arată cât de netulburată este această regiune. În partea estică aria extinsă de stuf și teritorii alcaline ale barajului I-II din Farmos se întind până la sat. Fauna atât de bogată a teritoriului cu trestii este cercetată de 15 ani de către specialiștii și voluntarii organizației Farmosi Madárvárta care operează și o tabără de inelare ce poate fi vizitată gratuit în fiecare august. Regiunea lacurilor de pescuit din Tápiószecső este la fel un habitat al păsărilor acvatice unde se organizează ture de observare a păsărilor în cadrul zilelor de observare a păsărilor din octombrie de către voluntarii locali ai MME.

Casă țărănească veche în partea cunoscută sub numele de Öregfalu a localității Tápióság

Pe lângă teritoriile șesoase sunt semnificative dealurile cu leoss și flori sălbatice ale luncii râului Gombai, dumbrăvile și pajiștile de pe lângă lunca râurilor ce curg printre dealuri, precum și secțiunea dintre *Tápióság* și *Tápióbicske* a râului Tápió de Sus, unii dintre ultimii reprezentanți ai prezenței cursurilor de apă mici ale Câmpiei Ungare de odinioară. Dunele de nisip ce se află la nord de râul Tápió de Sus constituie habitatul a mai multor specii protejate – *alkanna tinctoria, iris humilis, pulsatilla pratensis* – , iar pajiștile cu colilii ne reamintesc de regiunea Kiskunság.

Grup de excursioniști pe traseul educațional Sóvirág din Farmos

OCROTIREA TRADIȚIILOR ȘI VALORILE CULTURALE

Pe teritoriul parcului natural mai multe castele și moșii construite în secolul XVIII.-XIX. păstrează amintirea proprietarilor de pe vremuri. Cel mai impozant dintre acestea este *Castelul Andrássy* din Tóalmás care este înconjurat de un minunat parc englez cu copaci uriași, lacuri și alei. La Tápiószele se află *Muzeul Blaskovich*, singura moșie din țară unde este prezervată mobilierul de pe vremuri și care a funcționat ca muzeu încă pe vremea proprietarilor. Frații Blaskovich și-au cheltuit aproape toată averea pe îmbogățirea colecției lor de artă și pe descoperirile arheologice din regiune. Astfel pe lângă nenumărate descoperiri din epoca scită și sarmațiană, a apărut *cerbul de aur* în legătură cu săpăturile de la dealul Attila din Tápiószentmárton care în prezent se află la Muzeul Național. Iapa invincibilă *Kincsem*, o legendă născută pe aceste meleaguri are legături strânse cu familia Blaskovich; iapa a crescut pe pajiștile din Szentmárton și a adus faima curselor de cai din Ungaria.

Din păcate patrimoniul arhitecturii populare nu se prea regăsește în regiune, amintirea caselor țărănești cu acoperiș de paie din regiunea Câmpiei Ungare este prezervată doar de muzeele sătești și de câte o casă în ruine. Cele mai multe se regăsesc în zona *Öregfalu* a comunei Tápióság, câteva dintre acestea au fost renovate pentru a servi ca hanuri sau alte scopuri. Ceea ce privește ocrotirea tradițiilor trebuie menționat că multe așezări păstrează memoria revoluției din 1848-49. În hotarul așezărilor Tápióbicske și Nagykáta la data de 4 aprilie a fiecărui an se organizează așa-numita *„bătălie de la pod”* care comemorează una dintre bătăliile victorioase ale Campaniei din Primăvară a Războiului de Independență al Ungariei din 1848-49. Bătălia de la Tápióbicske a devenit cel mai spectaculos joc de război în ultimii 30 de ani și este vizitat în fiecare an de mii de vizitatori, ocrotitori ai tradițiilor.

PROGRAME, ȚINTE TURISTICE RECOMANDATE

Dintre programele ecoturistice cea mai cunoscută la nivel național este salvarea broaștelor din Farmos organizată de un deceniu și jumătate, la care sunt așteptați voluntari în fiecare martie. Ca punct culminant al salvării Direcția Parcului

Turma de bovine gri pe pajiștea Nyík a parcului național

Șirul de scânduri de lemn a traseului educațional Kékbegy în stufișul din Farmos

O scenă din bătălia de la pod din Tápióbicske

Național Duna-Ipoly în colaborare cu organizațiile civile organizează în fiecare an *Ziua de Salvare a Broaștelor și de Întâmpinare* a Barzelor care oferă vizitatorilor programe diversificate pentru copii, precum și un târg de produse meșteșugărești. Membrii *Centrului de Educare a Protecției Naturii Casa Vieții* din Farmos organizează programe de o întreagă zi pentru toate generațiile de la preșcolari până la pensionari. Expoziția permanentă a Centrului de Educare prezintă habitatele cele mai caracteristice regiunii Tápió în cadrul unei diorame uriașe, totodată se pot observa peștii râului Tápió în șase acvarii mari. Pe lângă vizitarea expoziției cei interesați au oportunitatea de a parcurge traseele naturale educaționale, precum și habitatele cu ajutorul unui ghid, sau de a face ture mai lungi pe teritoriile ocrotite din împrejurimi cu trăsure cu cai. *Școala de Pădure Bíbicfészek (Cuib de Nagăț)* din Tápiógyörgye și *Școala de Pădure Hajta Partja (Malul Râului Hajta)* din Tápiószentmárton organizează programe de mai multe zile pentru grupuri de școlari. Trasee turistice marcate ajută explorarea localităților și a habitatelor în mai multe localități ale parcului natural. Pentru a vizita aceste locuri cu ajutorul unui ghid avem nevoie de programare prealabilă. De-alungul anului se organizează plimbări în natură și ture de performanță anunțate în prealabil (Kincsem, Aranyszarvas, Sóút, Mackó, Nőszirom, Tápió-Hajta), la care cei interesați se pot înregistra. Zilele de alergare de lângă râul Tápió (din Sülysáp, Zilele de alergare din Szecső, Libatelő) atrag din ce în ce mai mulți vizitatori în ultimii ani, iar aceste zile oferă oportunități de drumeții.

Albia râului Felső-Tápió la granița așezării Tápióbicske

Turiști cu bicicleta pe terasamentul Nagy-nádas

Festivalul de taragot

Dintre programele culturale trebuie amintit jocul de război deja menționat „bătălia de la pod” organizată în fiecare an la 4 aprilie. *Festivalul de taragot* din Tápiószele cu invitați de muzică populară a devenit o tradiție. *Tápiófest* este cel mai mare festival gastro-cultural din regiune, care este organizat la Nagykáta la fiecare început de septembrie împreună cu *Festivalul Internațional de Dans din Káta*, cu concurs culinar regional, târg și concerte. Festivaluri gastro-culturale sunt organizate ți în alte localități ale parcului natural. Din ce în ce mai mulți vizitatori merg la Festivalul de Ștrudel din Tápióság, la Festivalul Popândău din Szecső, la Festivalul de Bere din Tóalmás, la parada PegaPata din Gomba.

Muzeul Blaskovich din Tápiószele așteaptă vizitatorii cu expoziții permanente, la fel și muzeele satului, sau casele tradiționale ale regiunii care se regăsesc în aproape fiecare localitate. În *Parcul Ecvestru Kincsem* din Tápiószentmárton un muzeu micuț prezintă viața iapei invincibile. Parcul Ecvestru Kincsem este destinația acelora care doresc să se recreeze, să se trateze datorită dealului Attila recunoscut pentru efectele terapeutice, precum și unui hotel comfortabil. Șrandurile și băile termale ale parcului natural sunt oportunități excelente pentru relaxare. La Tóalmás, Nagykáta, Tápiószentmárton și Tápiógyörgye bazine cu apă caldă și rece așteaptă vizitatorii dornici de a se delecta.

Revista Tápió+ accesibilă și pe internet, pagina web și siteul de socializare a Parcului Natural Tápió dau informații actuale despre programele și viața localităților Parcului Natural Tápió.

Fotografii: Csaba Antalicz, András Németh, Tamás Vidra

La excursie cu trăsura cu cai în hotarul localității Nagykáta

Cu undița în Valea Crișurilor

Autor: György Tószögi

Dacă privim cu lupa la centrele de recreație legate de natură ale acestei regiuni diversificate, nu putem ignora importanța pescuitului cu undița ca activitate recreațională. Regiunea Crișana ce se află pe Marea Câmpie Ungară a fost în mod tradițional acropola semnificativă a pescuitului, iar în zilele noastre cu mii de pescari, cu o grămadă de râuri, gârle, iazuri miniere și canale pline de pești plasați îndeplinește în mod unic nevoile vizitatorilor. Importanța locului este evidențiată de faptul că tabăra celor care caută experiența pescuitului depășește orice stratificare de turism al mediului în regiune în ceea ce privește numărul pescarilor, precum și indicatorii economici. Iar această poveste doar acum începe cu adevărat…

Epoca de aur a pescuitului în Valea Crișurilor

Printre pescari deja în anii 1960–80 numele Valea Crișurilor a fost un nume răsunător. Imensa suprafață de apă naturală, mai ales numărul mare de râuri și gârle a creat pe de o parte comunități din ce în ce mai puternice de pescari în regiune, iar pe de altă parte a oferit la nivel național experiența de captură de pește astfel atrăgând pescari din alte părți.

Acest statut pozitiv a devenit mai slab în urma efectului unor procese negative ce s-au format în anii 2000 (contaminarea apelor, pescuitul, degradarea habitatelor, etc.), dar în ultimii ani s-a întărit din nou, iar ca rezultat al impulsului vizibil pescuitul își trăiește din nou epoca de aur în Valea Crișurilor.

Poze de arhivă din epoca de aur a vieții pescarilor din regiunea Crișurilor – sursă: Revista Körös-Horgász

Plasă de pescuit uriașă aproape de gura de vărsare în Crișul Triplu a râului Hortobágy-Berettyó în aprilie 2008

Imaginea de pe stradă a „sediului pescarilor și vânătorilor" renovată în 2017, în care se află biroul central din Békéscsaba al Uniunii Asociațiilor de Pescuit a Regiunii Crișurilor

Adunarea din 2017 a asociației de pescuit din județul Békés

Putem enumera câteva evenimente istorice ce au dat un impuls uriaș acestui potențial unic de pescuit cum ar fi transformarea organizațională a Uniunii Naționale a Pescarilor Maghiari, interdicția începând cu anul 2016 a pescuitului comercial în habitatele piscicole naturale, precum și darea în folosință a apelor ce erau în mare parte sub administrarea pescarilor.

Pe apele de pescuit din regiunea Crișurilor de odinioară este permis doar pescuitul

Prin acest ultim factor, Uniunea Asociațiilor de Pescari din Zona Crișurilor ce a fost și în trecut cea mai importantă asociație de pescari în zona Crișurilor – cu o extindere de suprafață de apă de aproximativ patru ori mai mare – a devenit cel mai semnificativ utilizator de apă a regiunii, precum și asociația de pescari cu cea mai mare acoperire teritorială.

Uniunea Asociațiilor de Pescuit a regiunii Crișurilor (www.khesz.hu)

Uniunea Asociațiilor de Pescuit a Regiunii Crișurilor (abreviat KHESZ) s-a înființat la data de 23 septembrie 1993 ca succesorul Uniunii Naționale a Pescarilor Maghiari parte a Comitetului Administrativ al Județului Békés. Fiind asociația de reprezentare și apărare a intereselor pescarilor și asociațiilor de pescari din zona Crișurilor are ca membrii mai mult de 24.000 pescari în cele 94 asociații membre (date din anul 2019). Are în folosință 2400 ha de apă de pescuit în sistemul de apă a Crișurilor, astfel este cel mai important utilizator de apă din regiune.

Uniunea folosește mai mult de 55% a încasărilor din biletele de pescuit la plasarea peștilor, astfel în apele uniunii ajung anual aproape un milion de peștișori și aproape 200 de tone de pești mari (crap, șalău, somn, știucă, plătică, mihalț, lin, biban, avat, cegă și văduviță). 14 de paznici piscicoli profesioniști ai Uniunii răspund de ocrotirea stocului de pește, precum și de verificarea condițiilor legale ale pescuitului, pe lângă inspectarea sistematică a propriilor lor teritorii acești paznici efectuează acțiuni de ocrotire a peștilor pe apele mai frecventate într-o strânsă colaborare cu forțele de ordine, cu paznicii piscicoli ai asociațiilor membre, precum și ocazional cu paznicii piscicoli ai județelor învecinate.

Printre activitățile principale ale Uniunii se enumeră organizațiile de interese județene, regionale și naționale

Uniunea Asociațiilor de Pescuit a Regiunii Crișurilor plasează în mod regulat exemplare mari ale multor specii de pești, precum și plasează ca raritate cegi cu scopul de a mări experiența pescuitului

Prin modernizarea sarcinilor paznicilor piscicoli și a cadrului juridic conduita pescarilor s-a îmbunătățit în mod semnificativ în ultimii ani

Locul pentru competiții stabilită în 2019 pe gârla din Fűzfás-zug din Gyomaendrőd a deschis calea către organizarea unor competiții naționale de pescuit în județul Békés

ale asociațiilor membre, precum și ajutorarea condițiilor de operare ale asociațiilor membre. Totodată Uniunea comercializează documente, publicații referitoare la pescuit, precum și operează un sistem de vânzare al biletelor de pescuit pe bază de comision în magazinele de pescuit și alte spații comerciale frecventate ce se află în localitățile mai mari ale județului. Comisia Uniunii organizează competiții de pescuit sportiv de nivel național și județean, echipa lor reprezintă cu rezultate excelente județul Békés chiar și la competițiile naționale. Ceea ce privește educarea tineretului are efecte pozitive datorită

Copii împreună cu Szilárd Szilvási campion mondial la pescuit într-o tabără – educarea tineretului are o importanță deosebită între obiectivele asociației de pescari

Clubului de Pescuit pentru Tineret ce operează începând cu anul 2010. Acest club organizează numeroase programe pentru copii și tabere de vară în fiecare an.

Cele mai frecventate ape ale uniunii de pescuit

RÂURI

Uniunea Asociațiilor de Pescuit a Regiunii Crișurilor răspunde de mai mult de 300 kilometri de apă vie. Râurile zonei în ceea ce privește natura lor sunt foarte diversificate, astfel oferă nenumerate oportunități de pescuit. Secțiunea de sus a Crișului Repede din Ungaria este un râu îngust, cu bancuri de nisip, nu prea adânc, în timp ce Crișul Triplu în unele secțiuni poate ajunge la o adândime de 13 de metri, iar albia acestuia e largă de o sută de metri. Astfel metode de pescuit cum ar fi pescuitul la spinning, pescuitul cu boilies, pescuitul la muscă pot fi practicate în mod ideal. În aceste ape vii trăiesc peștii cei mai semnificativi. Cei mai răspândiți sunt plătica, crapul comun sălbatic, avatul, șalăul, somnul, știuca, bibanul, cleanul, mreana, amurul, carasul, sângerul, în unele locuri putem prinde chiar și scobar, șalău vărgat, mihalț. Teritoriile așezărilor oferă multe locuri de pescuit, facilități de acces ușor, cele mai frecventate zone fiind teritoriile de pe lângă Békés, Gyomaendrőd și Szarvas.

Râul Crișul Triplu (1), Hortobágy-Berettyó (2), Râul Crișul Dublu (3), Râul Crișul Repede (4), Râul Berettyó (5), Râul Crișul Negru (6), Râul Crișul Alb (7)

GÂRLE

Uniunea folosește mai mult de 20 de gârle. Aici se găsesc albiile de aproape 30 de metri ale gârlelor din Kákafok și Peres, cele mai mari din țară. Unele dintre ele sunt protejate, așa numite gârle „sanctuar”, unde este interzis pescuitul. Datorită plasărilor sistematice de pești și creșterii stocului gârlele oferă de-alungul întregului an o oportunitate de pescuit echilibrată, mai ales în ceea ce privește crapul în vârstă de trei veri și plătica. În gârlele folosite mai ales în trecut se află specii mari ale stocurilor de pește

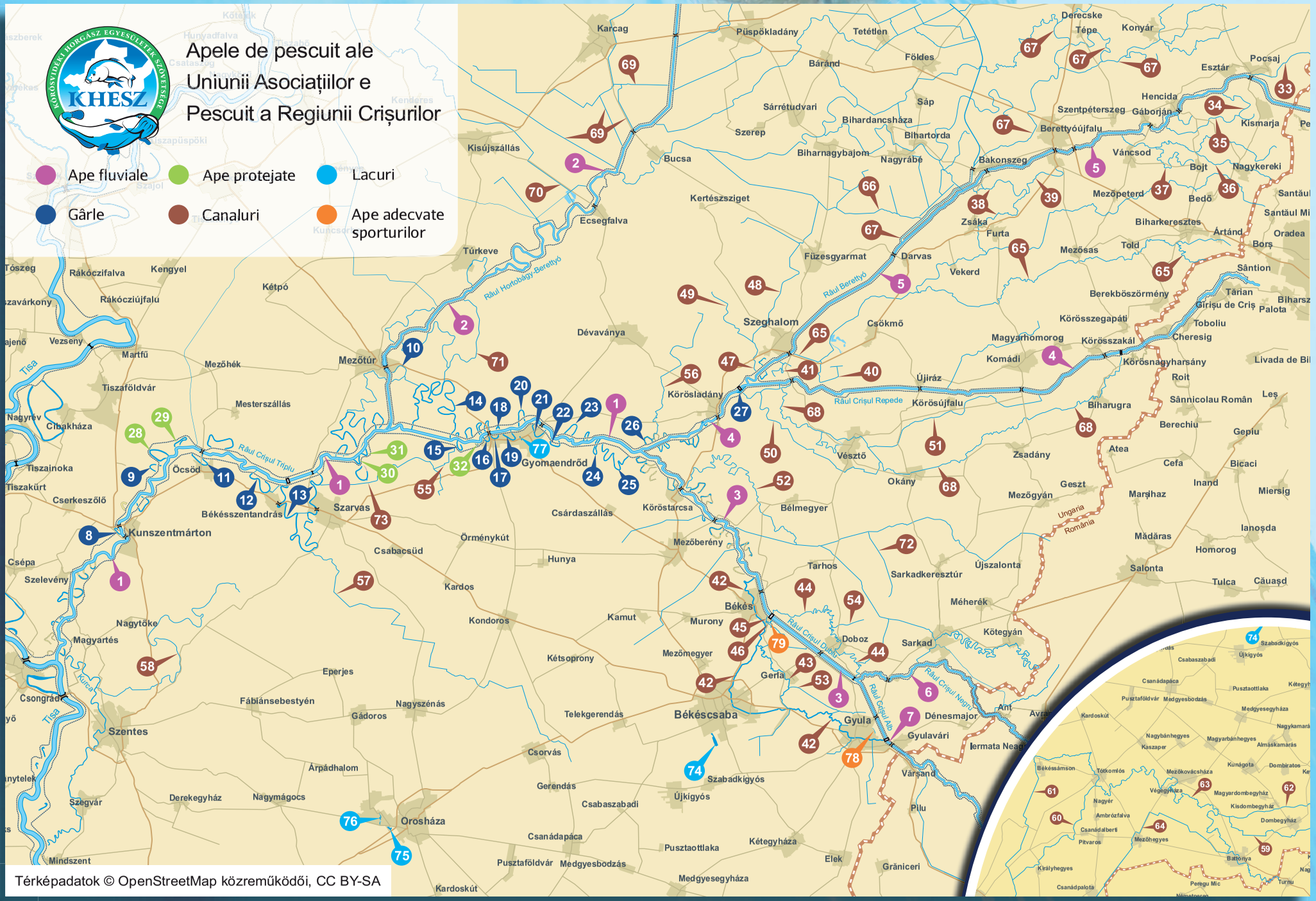
KHESZ
KÖRÖSVIDÉKI HORGÁSZ EGYESÜLETEK SZÖVETSÉGE
Apele de pescuit ale Uniunii Asociațiilor e Pescuit a Regiunii Crișurilor
Ape fluviale
Ape protejate
Lacuri
Gârle
Canaluri
Ape adecvate sporturilor
Râul Crișul Repede
Râul Crișul Negru
Râul Crișul Alb
Râul Crișul Pocol
Râul Crișul Triplu
Râul Berettyó
Râul Hortobágy-Berettyó
Tisa
Ungaria
România
Szeghalom
Gyomaendrőd
Szarvas
Békéscsaba
Gyula
Szentes
Orosháza
Kunszentmárton
Békés
Mezőtúr
Szabadkigyós
Dénesmajor
Gyulavári
Vărșand
Iermata Neagră
Mindszent
Szegvár
Csongrád
Tiszaföldvár
Mesterszállás
Mezőhék
Kétpó
Kengyel
Rákóczifalva
Rákócziújfalu
Martfű
Vezsény
Tiszainoka
Tiszakürt
Cserkeszőlő
Csépa
Szelevény
Nagytőke
Magyartés
Csabacsüd
Kardos
Kondoros
Kamut
Murony
Doboz
Sarkad
Mezőmegyer
Kétsoprony
Eperjes
Fábiánsebestyén
Gádoros
Nagyszénás
Telekgerendás
Csorvás
Gerendás
Csabaszabadi
Csanádapáca
Pusztaottlaka
Kétegyháza
Pusztaföldvár
Medgyesbodzás
Medgyesegyháza
Kardoskút
Elek
Grăniceri
Pilu
Ant
Avrig
Târgu Mic
Turnu
Szabadkigyós
Újkigyós
Csabaszabadi
Csanádapáca
Pusztaottlaka
Pusztaföldvár
Medgyesbodzás
Medgyesegyháza
Kétegyháza
Kardoskút
Nagybánhegyes
Magyarbánhegyes
Almáskamarás
Kaszaper
Battonya
Mezőkovácsháza
Magyardombegyház
Kisdombegyház
Dombegyház
Csanádalberti
Csanádpalota
Pitvaros
Mezőhegyes
Ambrózfalva
Nagyér
Tótkomlós
Békéssámson
Végegyháza
Kunágota
Dombiratos
Derecske
Tépe
Konyár
Esztár
Pocsaj
Hencida
Szentpéterszeg
Gáborján
Kismarja
Berettyóújfalu
Váncsod
Bojt
Nagykereki
Mezőpeterd
Bedő
Biharkeresztes
Ártánd
Oradea
Borș
Santăul
Sântion
Târian
Girișu de Criș
Palota
Toboliu
Cheresig
Livada de Bihor
Roit
Sânnicolau Român
Leș
Gepiu
Berechiu
Atea
Cefa
Bicaci
Inand
Miersig
Marșihaz
Ianoșda
Homorog
Mădăras
Salonta
Tulca
Căuașd
Biharugra
Berekböszörmény
Körösszegapáti
Körösszakál
Körösnagyharsány
Magyarhomorog
Komádi
Újiráz
Körösújfalu
Csökmő
Füzesgyarmat
Darvas
Vekerd
Zsáka
Furta
Bakonszeg
Told
Mezősas
Biharnagybajom
Nagyrábé
Bihardancsháza
Bihartorda
Sáp
Sárrétudvari
Szerep
Bucsa
Kertészsziget
Ecsegfalva
Túrkeve
Kisújszállás
Karcag
Püspökladány
Tetétlen
Báránd
Földes
Köröslادány
Dévaványa
Vésztő
Okány
Bélmegyer
Mezőberény
Csárdaszállás
Köröstarcsa
Hunya
Örménykút
Tarhos
Sarkadkeresztúr
Újszalonta
Méhkerék
Kötegyán
Zsadány
Geszt
Mezőgyán
Szarvas
Békésszentandrás
Öcsöd
Cibakháza
Nagyrév
Tiszaföldvár
Tiszakürt
Tiszainoka
Szelevény
Szentes
Mindszent
Szegvár
Derekegyház
Nagymágocs
Árpádhalom
Orosháza
Gerendás
Csabaszabadi
Csanádapáca
Pusztaottlaka
Kétegyháza
Pusztaföldvár
Medgyesbodzás
Medgyesegyháza
Kardoskút
Elek
Grăniceri
Pilu
Ant
Avrig
Târgu Mic
Turnu
Szabadkigyós
Újkigyós
Csabaszabadi
Csanádapáca
Pusztaottlaka
Pusztaföldvár
Medgyesbodzás
Medgyesegyháza
Kétegyháza
Kardoskút
Nagybánhegyes
Magyarbánhegyes
Almáskamarás
Kaszaper
Battonya
Mezőkovácsháza
Magyardombegyház
Kisdombegyház
Dombegyház
Csanádalberti
Csanádpalota
Pitvaros
Mezőhegyes
Ambrózfalva
Nagyér
Tótkomlós
Békéssámson
Végegyháza
Kunágota
Dombiratos
Derecske
Tépe
Konyár
Esztár
Pocsaj
Hencida
Szentpéterszeg
Gáborján
Kismarja
Berettyóújfalu
Váncsod
Bojt
Nagykereki
Mezőpeterd
Bedő
Biharkeresztes
Ártánd
Oradea
Borș

prădător și pașnic. Cele mai frecventate gârle ce generează turism piscicol sunt secțiunea Szarvas-Békésszentandrás a Crișului, gârla Félhalmi, gârlele Sirató din Békésszentandrás și Gyoma, precum și gârla din Fűzfás-zug.

Brațul Betekincs (8), Gârla din Kerekes-zug (9), Gârla din Álom-zug (10), Gârla din Öcsöd (11), Gârla Sirató din Békésszentandrás împreună cu canalul din Kákafok (12), Gârla Crișului la Szarvas-Békésszentandrás (gârla din Kákafok) (13), Gârla din Peres (14), Gârla Crișului din Nagyfokzug (15), Gârla din Endrőd-révzug (16), Gârla din Endrőd-Középső (17), Gârla din Kocsorhegy-borbélyzug (18), Gârla din Fűzfás-zug (19), Gârla din Német-zug (20), Gârla din Hantoskert (21), Gârla din Torzsás-zug (22), Gârla Sirató din Gyomaendrőd (23), Gârla Danzug (24), Gârla Félhalmi (25), Gârla din Folyásér-szilvarévzug (26), Gârla Crișului Repede (27)

APE PROTEJATE

Gârla Gyiger (külön zöldhatósági engedéllyel horgászható) (28), Gârla din Őzény-zug (29), Gârla din Aranyos (30), Gârla Borza (31), Gârla din Kisfok (32)

CANALE

Uniunea de Pescuit din Județul Békés folosește aproape cincizeci de canale. Canalul Élővíz (Apă Vie) ce leagă orașele Gyula, Békéscsaba și Békés se bucură de o popularitate în ceea ce privește pescuitul, deoarece unicitatea acestuia se află în faptul că oferă experiența pescuitului în centrul orașelor, ceea ce în trecut a fost doar caracteristică apelor mai mari. Alte locuri agreate, bune pentru pescuit sunt canalul principal Büngösd, canalul principal Folyásér, canalul principal al gârlei Crișului Repede. Peștii caracteristici acestor ape sunt crapul, carasul, știuca, amurul, linul, bibanul, babușca, roșioara,somnul pitic.

Canalul Nagyér (33), Canalul Esztár-nagymarjai (34), Canalul Hencida-csereerdői (35), Canalul Crișul Mic (36), Canalul Ördögárki (37), Canalul Zsáka-furtai (38), Canalul Nyártói (39), Canalul Poltralápi (40), Canalul Pappzugi (41), Întreaga lungime a canalului Élővíz (Apă Vie) (42), Gârla din Gerla (43), Canalul principal Vargahossza (44), Canalul Dánfokéri (45), Canalele Dánfoki-Diófás (46), Canalul principal din Szeghalom (47), Canalul din Szeghalom (48), Canalul de transvazare din Szeghalom (49), Canalul principal Dióéri (50), Canalul principal Cigányfoki (51), Canalul principal Büngösdi (52), Canalul principal din Póstelek (53), Canalul V3 din Óvár (54), Canalul principal Fazekaszugi (55), Canalul principal Folyáséri (56), Canalul principal Dögös-kákafoki (57), Canalul Veker (58), Canalul mare din Battonya (59), Canalul principal Királyhegyesi (60), Canalul Sámson-apátfalvai (61), Canalul Cigánykaér (62), Canalul Szárazér (63), Canalul de apă vie din Mezőhegyes (64), Canalul principal Kutas; râul Kutas; canalul Kutas (65), Canalul Alsó-Ó-Berettyó (66), Canalul Kálló cu brațul Derecskei-, Konyári-, Tépe-horgasi (67), Canalul principal al gârlei Crișului Repede (68), Canalul principal Villogó; Canalul principal Karcagi, (69), Canalul principal Kakat (70), Canalul Malomzug-simafoki (71), Canalul Almári (72), Canalul Malomzug-décsipusztai (73)

Experiențe deosebite de pescuit, efecte turistice în dezvoltare

Facilitățile de pescuit ale sistemului de apă a Crișurilor centrat în județul Békés au fost întotdeauna considerate unice, dar datorită practicilor de utilizare ale apei ale Uniunii ce pun accentul pe aspectele de turism de pescuit, precum și experienței prinderii peștilor în general considerați buni, de multe ori mai mari apele pentru pescuit ce se găsesc aici sunt considerate destinații recreaționale din ce în ce mai atrăgătoare. În această zonă și în vicinitățile acestor ape sunt din ce în ce mai mulți pescari nu doar locali, dar și numărul pescarilor vizitatori crește din ce în ce mai mult. Pescarii vin aici nu doar din Ungaria dar chiar și din zonele de pe lângă granița ale României, iar mulțumită stocului mare de pești, frumuseții și farmecului apelor acești pescari revin aici.

Începutul concursului de pescuit la muscă în toamna anului 2016

LACURI

Pe lângă lacurile de pescuit mai mici sau medii cea mai mare și semnificativă apă a regiunii Crișurilor este Lacul Fás din Békéscsaba ce se află în folosința uniunii de pescuit. În zona sudică a orașului Békéscsaba se află cariera de 45 hectare care este foarte agreată datorită accesibilității ușoare, malului îngrijit, locurilor de pescuit excelente. Popularitatea locului însă este datorată stocului extraordinar de pești, aici putem pescui plătică, șalău și crap.

Lacul Fás (74), Lacul de pescuit de la cariera de nisip Béke din Orosháza (75), Lacurile Gyopárosi (lacul din nord, din sud și cel mijlociu) (76), Lacul Vajda (77)

APE PENTRU PESCUIT SPORTIV

Printre apele Uniunii Asociațiilor de Pescuit a Regiunii Crișurilor se găsesc ape bune pentru pescuit sportiv. Canalul Poklás în Gyula, precum și partea de canal a canalului Diófás în Békés ce se află în Centrul de Recreație Dánfok sunt teritorii de apă prioritare cu pești plasați la care se referă un ordin de pescuit special ce pune accent deosebit pe ideea pescuitului sportiv.

Canalul Poklás (78), Canalul Dánfoki-Diófás (partea de pe teritoriul Centrului de Recreație Dánfok a canalului (79)

Dezvoltarea turismului a dus la o bruscă dezvoltare economică în multe regiuni (de exemplu Szarvas și Gyomaendrőd) în ceea ce privește locurile de cazare, cifra de afaceri a magazinelor de pescuit, vânzarea imobilelor de pe malul apei și valoarea de preț a acestora. Dar nu suntem încă pe vârful aisbergului. Oportunitățile de pescuit ale Văii Crișurilor prezintă potențialuri excepționale, iar explorarea lor a început doar recent. Niciun segment recreațional legat de natură nu se poate mândri cu o astfel de viziune a prezentului și viitorului. E greu să facem predicții referitoare la drumul malurilor apelor noastre în ceea ce privește efectul social, civil, turistic și economic, dar este sigur că datorită pescuitului suntem martorii nașterii unei povești adevărate de succes de recreere în Valea Crișurilor.

Fotografii: György Tószögi

Ferme în Împrejurimile Crișurilor

Autor: Gabriella Pócsi

– O nouă inițiativă în viața fermelor din județul Békés

În județul Békés – asemănător zonelor cu ferme din țară – fermele își arată fața din ce în ce mai diversificată începând cu anii 2000. Regăsim aici în continuare fermele clasice unde este caracteristică producția agricolă și agricultura de subzistență – deși numărul acestor ferme este din ce în ce mai scăzută și mai ales cei vârstnici ocrotesc aceste valori. Este în creștere numărul fermelor care își extind gospodăriile cu activități noi sau își găsesc un nou scop – nici nu mai funcționează ca gospodării clasice. Au însă un punct comun: ocrotirea unor valori ale gospodăriilor tradiționale, precum și transmiterea acestor valori generațiilor următoare.

Asociația Parcul Natural Valea Crișurilor ca parc natural are ca scop accentuat ocrotirea valorilor peisagistice, astfel organizația noastră a avut ca obiectiv să ajute ocrotirea valorilor ce se regăsesc în viața la fermă. Astfel a apărut ideea rețelei de ferme și a traseului natural cu numele Ferme în Împrejurimile Crișurilor. Scopul de lungă durată a organizației este pe de o parte să ajutăm ocrotirea fermelor ce constituie valori peisagistice ale Câmpiei Ungare, pe de altă parte obiectivul nostru este ajutorarea și sprijinirea activităților gospodăriilor la ferme, precum și promovarea fermelor prin activități de marketing în ceea ce privește rețeaua. Rețeaua înființată în 2018 are două elemente principale. Prima este un Traseu Natural de la Fermă – la care s-au alăturat 15 ferme din 10 așezări – ce prezintă de la Szarvas până la Tarhos prezentul, trecutul, dezvoltarea fermelor din Parcul Natural și din județul Békés. Al doilea element principal este Rețeaua gospodăriilor deschise la care s-au alăturat ferme care prezintă cu plăcere vizitatorilor viața de zi cu zi a fermelor. Printre membrii rețelei se regăsesc gospodării cu un trecut de mai multe decenii, spații comunitare de ferme, ferme ce oferă cazare și masă turiștilor. Vizitatorii fermelor pot afla informații despre viața la fermă, despre frumusețile și complexitatea vieții la fermă.

Dar cine sunt ei? Cine sunt acei oameni care au fost membrii fondatori ai rețelei Ferme în Împrejuriile Crișurilor în județ? Acest articol prezintă membrii și activitățile rețelei, precum și ne arată viața la fermă în secolul XXI.

FERMELE DIN ÎMPREJURIMILE LOCALITĂȚII SZARVAS

În Szarvas și în împrejurimile localității găsim o rețea puternică de ferme, mai ales o rețea de ferme construite în șir, una lângă cealaltă. În această regiune este foarte importantă recreația, turismul datorită turismului bazat pe gârla Kákafok. Un exemplu bun sunt unitățile turistice **Bartha Porták**. În regiune este scăzută numărul fermelor tradiționale, cu funcție agricolă, însă aici se află grupul de ferme clasice, cu un caracter țărănesc, Szarvasi- Ezüstszőlők.

BARTHA PORTÁK

Cazare rustică, cabane cu putine pentru scăldat, gusturi locale și parcul secuiesc cu statui așteaptă vizitatorii care doresc să-și petreacă timpul liber la Bartha Porták.

FERMELE DIN ÎMPREJURIMILE LOCALITĂȚII CSORVÁS

Localitatea Csorvás de asemenea face parte din regiunile cu multe ferme. Fiind aproape de Békéscsaba scăderea populației la periferie este de o rată mai mică, dar și aici găsim ferme vechi și în ruine. În regiune este determinantă funcția rezidențială și cea agricolă; un exemplu bun este stația traseului natural, **Ferma Eszter** de aproape 100 de ani. Ferma este un exemplu excelent al fermei tradiționale unde se regăsește într-o unitate locul de muncă și domiciliul. Însă și aici se regăsește extinderea funcției: funcționează și ca cazare rurală, precum și oferă și masă vizitatorilor ferma Eszter într-un cadru tradițional, autentic.

FERMA ESZTER

La ferma Eszter pe lângă masă și cazare, în cadrul programului de pedagogie la fermă copiii pot experimenta viața de zi cu zi la fermă – chiar și dacă doar pentru timp de câteva zile -, pot fi parte a acestei vieți.

FERMELE DIN ÎMPREJURIMILE LOCALITĂȚII BÉKÉSCSABA

Békéscsaba are un număr moderat de ferme, se numără printre localitățile cu ferme ce se reînnoiesc. Datorită reînnoirii regiunii – spre deosebire de alte teritorii cu ferme – aici se regăsește o structură mai tânără. Fermele au funcție agricolă și funcționează ca domiciliu, așa cum este **ferma Nagy-Réthy**, **Livada lui Ilonka**, sau **ferma Zahorán** care este exemplul bun al modului de viață clasic de fermă. În ultimii ani a apărut cazarea la fermă al cărei exemplu este **ferma Frankó**. În cazul nenumăratelor ferme se poate observa că proprietarii fermelor cu funcție agricolă nu își au domiciliul la fermă, ci trăiesc în imobilele lor urbane, astfel revenind la modul de viață caracteristic pe vremea când s-au format fermele, acest fapt este demonstrat și de **Koronás kert (Livada cu coroană)** și **Herczegi Ízek (Gusturi Herczeg)**. Pe lângă acestea sunt multe ferme de cai – **Ferma de cai Nimród** – dar regăsim aici și ferme cu funcție unică, de exemplu **ferma Remonda** care funcționează și ca spațiu comunitar rural.

FERMA NAGY-RÉTHY

Ferma de pe vremuri a lui Zsigmond Réthy pe lângă faptul că este un bun exemplu al vieții tradiționale la fermă – caracterizată de fostul proprietar – ferma = „relaxație autogenă”.

LIVADA LUI ILONKA

În cadrul excursiilor educaționale școlarii se întâlnesc aici cu activitățile de muncă dintr-o livadă. În timpul coacerii fructelor vizitatorii pot observa recoltarea fructelor, iar dacă doresc atunci pot avea acces la observarea prelucrării, și pot gusta fructele prelucrate.

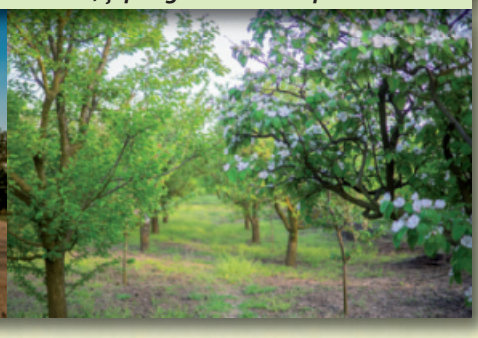

FERMA ZAHORÁN

La ferma Zahorán ne putem întâlni cu forma de viață clasică, cu animalele tradiționale ale fermei, precum și cu o activitate tradițională meșteșugărească aproape uitată – prelucrarea, împletirea și filarea lânei animalelor ca oaia Țigaie și iepurele de Angora.

FERMA FRANKÓ

Vizitatorii fermei Frankó pot observa gospodăria diversificată și bogată a fermei, își pot pregăti propria gălușcă, iar copiii pot participa la o oră de științe naturale neobișnuită, iar oaspeții care vin de la distanță pot fi cazați la fermă.

LIVADA KORONÁS

În livada plină de pomi fructiferi se găsesc nenumărate fructe delicioase, ele pot fi gustate în ordinea coacerii, iar vizitatorii pot participa la recoltarea fructelor gustoase, pot ajuta în îndepărtarea sâmburilor, în procesul de conservare și uscare.

TANYÁK
A KÖRÖSÖK KÖRÜL
Ferma de cai a Fundației Nyeregben (În Șa)
Crișul Dublu
Tarhos
Mezőberény
Ferma Libás
Békés
Silver Horse Ranch
Gyula
Ferma Steigervald
Kétegyháza
Szabadkígyós
Ferma Kereki Kertek
Békéscsaba
Ferma Kemencés
Kétsoprony
Ferma Eszter
Csorvás
Ferma Tusjak
Kardos
Bartha Porták
Békésszentandrás
Körösök Völgye Natúrpark
Livada lui Ilonka
Ferma Frankó
Ferma Nagy-Réthy
Livada Koronás
Ferma Remonda
Ferma de cai Nimfod
Ferma Zahorán
Gusturi Herczeg
470
47
44
10 km
N
Gospodărie deschisă
Traseu natural rural
Drum de țară
Drum
Drum principal
Realizat în cadrul programului de dezvoltare a fermelor din anul 2017, în cadrul realizării tenderului „Ferme în împrejurimile Crișurilor – Formarea traseului natural rural și a rețelei de gospodării deschise".
AGRÁRMINISZTÉRIUM

GUSTURI HERCZEG

Grădina cu trandafiri a fermei Gusturi Herczeg poate fi vizitată cu un ghid, pot fi cumpărate produsele făcute acolo (dulceață din flori, gem de fructe, sirop).

FERMA DE CAI NIMRÓD

Ferma de cai Nimród așteaptă vizitatorii cu lecții de călărie, cu activități recreaționale și evenimente colorate.

FERMA REMONDA

Ferma fiind un spațiu comunitar Asociația își așteaptă vizitatorii cu programe colorate: tabere, activități tematice cum ar fi ocrotirea mediului, modul de viață sănătos, „gastronomie tradițională de fermă". Lecțiile de călărie includ pe lângă călărit și familiarizarea cu viața de zi cu zi a fermei.

FERMELE DIN ÎMPREJURIMILE LOCALITĂȚII KÉTSOPRONY

În localitatea Kétsoprony se găsesc multe ferme. Datorită faptului că este foarte aproape de Békéscsaba și datorită tradițiilor slovace, depopularizarea la periferii nu este semnificativă, dar găsim și aici ferme vechi și în ruine. **Ferma Kemencés** este una dintre cele mai semnificative ferme din regiune cu o putere de formare a comunității, care deși în zilele noastre nu își are funcțiile tradiționale, dar totuși ca spațiu comunitar are o funcție cu ajutorul căreia scopul este ocrotirea activităților tradiționale de la fermă.

FERMA KEMENCÉS

Aici sunt organizate programe comunitare cu scopul ocrotirii vieții tradiționale de la fermă și reînvățării elementelor acestuia.

FERMELE DIN ÎMPREJURIMILE LOCALITĂȚII SZABADKÍGYÓS

În județul Békés asemănător zonelor din sud localitatea Szabadkígyós se numără printre așezările cu puține ferme. În ultima jumătate de deceniu această zonă a fost caracterizată de micșorarea rețelei de ferme, astfel s-a diminuat numărul fermelor unde trăiesc oameni. O excepție este **ferma Kereki Kertek** care își poate mulțumi existența faptului că este foarte aproape de localitatea Békéscsaba și datorită cultivării plantelor medicinale valorificate la piață.

FERMA KEREKI KERTEK

Vizitatorii acestei ferme pot primi informații despre îngrijirea plantelor aromatice și cele perene, precum și prezintă câteva dintre lucrările actuale ale pepinierei de plante aromatice și perene.

FERMELE DIN ÎMPREJURIMILE LOCALITĂȚII TARHOS

În raionul Békés rețeaua de ferme este caracterizată de puțină înviere, prezența funcției de domiciliu și a funcției agricole, dar în regiunea Tarhos această este minimă. Aici găsim în număr mare ferme vechi, dar găsim aici și ferme cu o funcție agricolă puternică, de exemplu **Ferma Libás** (Ferma cu Gâște). Asemănător stațiilor traseului natural și aici se regăsesc fermele unde trăiesc și muncesc oameni, dar și aici se observă o extindere a funcției (masă de oaspeți în mediul rural, spațiu comunitar rural).

FERMA LIBÁS

Ferma Libás își așteaptă vizitatorii cu cazare și masă într-un spațiu rural, precum și cu programele culturale Kultúrpajta: ziua Sfântului Gheorghe, Sărbătoarea Pâinii Noi, evenimentele zilei Sfântului Martin.

FERMELE DIN ÎMPREJURIMILE LOCALITĂȚILOR BÉKÉS ȘI MEZŐBERÉNY

Fermele din împrejurimile localităților Mezőberény și Békés s-au transformat în mod asemănător. După micșorarea rețelei de ferme se poate observa o stabilizare și o reînnoire minoră. La periferiile celor două localități se regăsesc tipurile morfologice semnificative de ferme. Pe teritoriile aproape de centru și pe periferiile cu infrastructură există mai multe ferme care s-au reînnoit, în timp ce pe teritoriile ce sunt mai departe se poate observa o îmbătrânire și dispariție a fermelor. Asemănător localității Békéscsaba, și aici multe ferme s-au transformat, și-au schimbat funcția, ferma a devenit fermă de cai.

FERMA DE CAI A FUNDAȚIEI NYEREGBEN (ÎN ȘA)

Pe ferma de cai a Fundației Nyeregben se găsește colecția articolelor de echitație, articolelor populare de uz de zi cu zi din Mezőberény și împrejurimile acestei localități, ferma totodată își așteaptă vizitatorii cu cazare și masă într-un mediu rural, precum și oaspeții au ocazia de a călări.

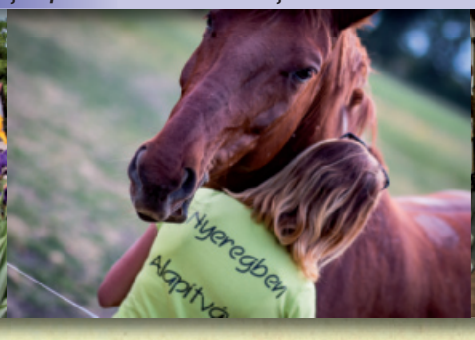

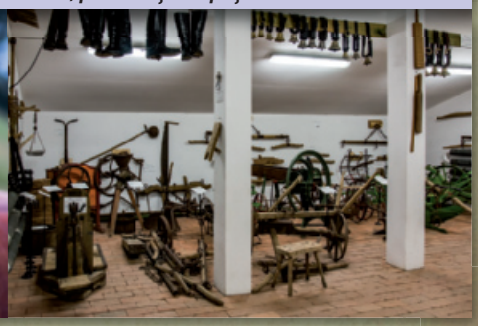

SILVER HORSE RANCH

Ferma Silver Horse Ranch are un rol activ în adunarea „societății ecvestre" din localitatea Békés, în asigurarea experienței profesionale, precum și în promovarea sporturilor ecvestre.

FERMELE DIN ÎMPREJURIMILE LOCALITĂȚII GYULA

a Gyula cunoscută după teritoriile cu ferme adunate și împrăștiate după anii 1990 depopularea s-a oprit, la periferii s-a observat o creștere a populației. În județ a crescut numărul fermelor hobbi, iar pe lângă funcția de domiciliu și funcția agricolă a devenit determinantă turismul pe din ce în ce mai multe ferme. Toate acestea se datorează rolului localității Gyula în turism. **Ferma Steigervald** transmite tot ceea ce înseamnă în zilele noastre o diversificație clasică de la fermă, activitatea agricolă și activitatea turistică activă se regăsește aici într-un singur loc.

FERMA STEIGERVALD

La ferma Steigervald găsim cai, animale mici și animale băștinașe, o floră și faună aparte acestui teritoriu de rezervație naturală, iar pe lângă Muzeul Fermei avem oportunitatea de a încerca activități sportive și recreaționale necesare unei excursii bogate în experiențe.

FERMELE DIN ÎMPREJURIMILE LOCALITĂȚII KARDOS

Localitatea Kardos și așezările din împrejurimi sunt exemple model ale comunităților de ferme clasice. La periferii găsim ferme în șir și ferme împrăștiate cu funcție clasică de domiciliu și funcție agricolă. Depopularea a afectat regiunea și după schimbarea regimului, astfel sunt din ce în ce mai multe ferme în ruine fără locatari. **Ferma Tusjak** este stația din Kardos a Traseului natural, un exemplu bun al modului de viață durabil și ecologic în trecut și în zilele de azi.

Mai multe informații:

FERMA TUSJAK

Vizitatorii fermei Tusjak pot cunoaște fiecare colț al gospodăriei clasice, animalele de fermă (hrănirea și mângâierea animalelor de către vizitatori), precum și învățarea preparării produselor de fermă.

Autor: Éva Garay

„Acasă ar trebui mers
Oare ce vor crede?
Du-mă, iubire acasă cerul e întunecat,
Îți voi mulțumi cumva”

(Colecție din Țara Călatei)

MUZICĂ POPULARĂ FĂRĂ HOTARE!

În Valea Crișurilor este deja o tradiție că membrii entuziaști ai organizației civile Asociația Culturală Csaba pentru Arta Dansului organizează în fiecare an la începutul lunii iunie la Mezőmegyer Întâlnirea de Muzică Populară Maghiară din Bazinul Carpatic.

Trupa de organizatori

În 2012 ca inițiativă locală Zsolt Futó a înființat comunitatea online *Eu ascult muzică populară maghiară* – numărul membrilor este mai mult de 18000 oameni. Printre aceștia se enumeră folcloriști, ansambluri și organizații folclorice, precum și persoane fizice din Ungaria, Slovacia, regiunea de pe lângă granița cu Ungaria a Ucrainei, Partium, Transilvania și Voivodina.

Printre membrii grupului la începutul anului 2015 s-a născut dorința de a se îndepărta de viața virtuală, și de a se cunoaște personal, să formeze o comunitate adevărată, și să se întâlnească într-un sfârșit de săptămână liber. La această inițiativă s-au alăturat aproape 100 de oameni – folcloriști, persoane fizice și ansambluri folclorice. Văzând această atitudine pozitivă un grupuleț de oameni din Békéscsaba au început organizarea. Au reușit să găsească un loc potrivit în Căminul Cultural János Arany din Mezőmegyer, și s-a format o echipă de organizatori voluntari. Au reușit să atragă atenția tuturor, și astfel între 3-5 iulie 2015. au organizat cu mare succes, cu muncă voluntară, prin inițiativă civilă la Mezőmegyer prima întâlnire al cărei slogan a devenit „Muzică populară fără hotare!”.

Ca rezultat al locului potrivit, mediului înconjurător prietenos și plăcut, muncii serioase și entuziaste a organizatorilor în aceste trei zile localitatea Mezőmegyer s-a transformat într-o mică Vale a Artelor. Căminul Cultural și împrejurimile acestuia, terenul de joacă din strada Dohány dintr-odată a devenit scena unui târg meșteșugăresc precum și al muzicii și dansului popular de dimineața până seara.

Succesul și satisfacția au dat un impuls organizatorilor, și în anul următor au organizat din nou întâlnirea. La inițiativa lor în 2016 în programul evenimentului s-a inclus și o

Ágnes Herczku predă cântece

întrunire de olari, iar de atunci în fiecare an cu conducerea olarului Gábor Farkas vizitatorii pot admira și încerca munca și activitatea a 7-8 olari.

În 2017 echipei i s-a alăturat un localnic din Mezőmegyer, Gusztáv Boldog, specialist de protecție a naturii, cine a lansat atelierul de film și fotografie populară în cadrul căruia cei interesați își pot petrece timpul uitându-se la filme și participând la workshopuri.

Evenimentul fără vedete și competiții în fiecare an oferă ceva nou vizitatorilor. Ca rezultat al impactului local al întâlnirii în cei cinci ani a început o cooperare între comunități, grupuri, organizații civile, instituții și antreprenori, precum și o extindere a relațiilor. S-a înființat Satul Meșteșugăresc care adună meșteșugarii locali și prezintă orașului și celor interesați un meșteșug în fiecare lună. Deși există nenumerate puncte de referință, elementul central al acestui eveniment îl constituie muzica populară maghiară autentică. La cele cinci sezoane ale seriei de evenimente de trei zile ce se desfășoară în mai multe locații au participat formații și soliști din Ungaria și de peste hotare, au prezentat comorile muzicii populare maghiare de la Burgenland până la Ucraina, de la Transilvania până la Slovacia. Astfel au oferit posibilitatea schimbului de experiențe profesionale, precum și oportunitatea pentru câtăreții și dansatorii de muzică populară de peste hotare să se întâlnească.

Însă ca orice eveniment ce dorește să devină una tradițională, Întâlnirea de Muzică Populară Maghiară din Bazinul Carpatic a avut perioade mai favorabile și mai nefavorabile. Cerințele, presiunea, problemele de cooperare și lipsa de bani au generat situații greu de rezolvat.

Ca rezultat al extinderii evenimentului echipa organizatorică a început să se confrunte cu sarcini tot mai uriașe. S-a format o stare de „tot mai extinsă, tot mai greu de organizat". Cu creșterea satisfacției participanților s-a mărit nemulțumirea organizatorilor. Creșterea, extinderea a dus la dispariția ideii de bază a organizatorilor „să îndrăznim să rămânem mici", și sentimentul de „nu dorim să devenim un festival". Ca rezultat al acestora în 2018 organizatorii au început a replanifica evenimentul și a reflecta supra schimbărilor.

S-a întărit ideea importanței educării în locul extinderii. Astfel importanța spectacolului trebuie să se diminueze, iar scopul formulat inițial – întâlniri reale, buna dispoziție, dragostea față de dansul și muzica populară trebuie să fie în prim plan.

În loc de a urma producția și consumul de masă ce sunt atât de răspândite în zilele noastre, a trebuit să ne centrăm în jurul ideii de „a fi împreună" ce se bazează pe comunitate și pe importanța atenției nedivizate acordată unei persoane. Astfel scopul inițial al evenimentului a putut fi reânviat (comunitate în loc de public!), iar progresul către NOI – ce implică oportunități pozitive – în loc de EU-ul egoist poate să înceapă.

Ansamblul de Dans Popular al Naționalităților Csaba

Pentru a ajunge la acesta erau necesare nenumărate scimbări ale căror element cheie a fost problema scenei. La început spectacolele s-au desfășurat pe o scenă mare deoarece „așa e tradiția". Muzicienii erau obișnuiți cu scena mare care a constituit locul natural pentru un eveniment. Dar construirea și „punerea în funcțiune" a scenei a avut cheltuieli mari, și s-au ivit probleme tehnice neașteptate, astfel nu s-a conformat normelor de durabilitate. Acestea au încălcat scopurile noi ale organizatorilor, astfel scena a dispărut și a apărut în locul acesteia un spațiu pe care era așezat paie. Aprecierea acestui spațiu de către public și participanți a fost o mare întrebare.

Tamás Gombai, Zoltán Patyi, Szilveszter Schaffer

Schimbarea însă s-a bucurat de un impact pozitiv. A adus mai aproape publicul și artiștii, a generat situații naturale, oportunități reale de cunoaștere. A dispărut distanța dintre public și artiști datorată până atunci dublei perspective - faptului că publicul se uită în sus la muzician, iar muzicianul se uită în jos la public –

care a rezultat mai devreme într-un public mai pasiv.

Elementul semnificativ al formării comunității a fost suportul din partea producătorilor locali, a meșteșugarilor și a acțiunilor acestora. Paralel cu acesta a devenit semnificativă apariția tinerilor talentați, deoarece suportul dat generației succesoare a însemnat garanția cea mai importantă a viitorului muzicii populare. Datorită schimbărilor în următorii doi ani tot mai multe organizații civile și comunități i s-au alăturat evenimentului astfel au extins activitatea comunității și a participanților. Astfel tendințele revizuite au fost întărite.

Formația din Magyarpalatka

Învățare de muzică sub un nuc

În ultimii ani la Mezőmegyer a fost creată o nouă tradiție, și în 2019 Întâlnirea de Muzică Populară Maghiară din Bazinul Carpatic și-a sărbătorit jubileul. Între timp evenimentul a rămas o inițiativă non-profit, cheltuielile acesteia sunt finanțate de licitații, ajutoare și contribuții locale mai mici, membrii echipei își îndeplinesc sarcinile organizatorice prin muncă voluntară, precum și în timpul lor liber.

Dar lângă bucurii și sentimentele de îndeplinire organizatorii se întreabă dacă ar trebui să continue și anul următor. Organizarea unei întruniri de prezervare și conservare a tradițiilor, ce ține trei zile și ce cuprinde o mare regiune geografică, și unde situațiile obișnuite de viață aduc schimbări neașteptate. Astfel, dacă întreabă cineva despre următoarea întâlnire de muzică populară din 2020, acum răspunsul este: Chiar și acest articol e greu de terminat, deoarece aș mai avea atât de povestit…

Fotografii: Pál Milyó, Grupul Creativ M3, Centrul Cultural Csabagyöngye (Perla lui Csaba)

ORGANIZATORII MAI IMPORTANȚI:

Zsolt Futó – *inițiator*
Éva Garay – *organizator principal*
Lóránd Tibor Ilyés – *organizator*
Sándorné Varga – *președintele Asociației Culturale Csaba pentru Arta Dansului*
Tibor Pintér – *membru fondator*
Gábor Farkas și d-na Farkas, Anikó Szegfű – *gazda întrunirii olarilor*
Gusztáv Boldog – *organizatorul atelierului de film și fotografie*
Anikó Molnár – *prezentator*

SPONSORII EVENIMENTULUI DE CINCI ANI:

- **Asociația Culturală Csaba pentru Arta Dansului**
- **Institutul de Cercetare a Strategiei Naționale**
- **Primăria Municipiului Békéscsaba**
- **Centrul Cultural Csabagyöngye**
- **Căminul Cultural János Arany**
- **Clubul Bătrânilor din Mezőmegyer**
- **Asociația Gărzii Civile din Cartierul Jamina**
- **Asociația Dansatorilor Populari din Județul Békés**

…precum și voluntari, organizații civile, biserici, școli

Autor: Éva Garay

Înălțarea Vulturilor din Oradea pentru Hotelul Rimanóczy

Oradea se mândrește cu multe clădiri istorice, multe dintre ele renovate, ce se înalță maiestuos în agitația de zi cu zi a orașului ce pulsează cu elanul proaspăt al zilelor noastre. Dar Hotelul și Băile Rimanóczy – deși constituie o valoare culturală a orașului – e neîngrijită de multă vreme, și într-o stare din ce în ce mai deteriorată își așteaptă salvatorii, dar în același timp se înalță impozant ca monument istoric neîngrijit printre clădirile de pe malul Crișului Repede.

Multe s-ar putea povesti despre istoria clădirii construită la începutul anilor 1890, deoarece pe de o parte această istorie se leagă de familia renumită de arhitecți, Rimanóczy, iar pe de altă parte în cafeneaua ce funcționa aici în primele zile ale anului 1900 a apărut Endre Ady, poetul care sosind la Oradea a devenit și el – cu ceilalți mari intelectuali contemporani – un client regulat al acestui loc frecventat.

Sunt nenumerate alte perioade semnificative în istoria acestei clădiri a cărei salvare a fost stabilită ca obiectiv de către o comunitate mică și ciudată.

Vulturii din Oradea în fața clădirii deteriorate dar impozante a hotelului

Studenții clasei 11.D ai Liceului de Arte din Oradea participând la concursul Gardienii patrimoniului nostru (Örökségünk Őrei) din Transilvania au devenit părinții adoptivi ai Hotelului Rimanóczy, dar să lăsăm să povestească ei ce înseamnă acest lucru defapt:

Gabriella Nagy, director adjunct: Din întregul județ Bihor de ce s-a alăturat doar școala noastră la acest program?

– Școala noastră este singura instituție de învățământ secundar cu clasele V.-XII. ce asigură educație artistică în limba maghiară în județul Bihor și în regiune. În prezent în acest liceu se învață muzică și arte plastice. Unicitatea școlii noastre constă în faptul că studenții constituie o parte creativă a procesului de

Vulturii au prezentat și în școala unde învață piesa învățată pentru competiția Gardienii patrimoniului nostru (Örökségünk Őrei) ce evocă viața de zi cu zi a cafenelei hotelului

predare-învățare. Dorim ca studenții să aibă parte de un sentiment de împlinire, și asigurăm pentru ei spațiul unde își pot practica și dezvolta abilitățile, în timp ce se pot descoperi pe ei înșiși. În timpul spectacolelor muzicale și ale expozițiilor studenții află ce înseamnă să fii generos! În zilele noastre această caracteristică e de neprețuit! În acest an școlar s-a înființat secția maghiară la arhitectură. Astfel a apărut numele lui Kálmán Rimanóczy, care împreună cu fiul său a lucrat la Oradea, nu e deloc exagerat să spunem că ei au format în mare parte imaginea orașului la început de secol.

Întâlnirea dintre Ady și Léda

Tamás Petrus (11. D): Cine a fost Kálmán Rimanóczy senior?

– Kálmán Rimanóczy senior a devenit zidar, iar mai târziu a absolvit examenul de arhitect astfel el a răspuns de toate activitățile din construcție. În 1867 canonul János Nogáll, episcop consacrat, l-a chemat să ajute la construcția Institutului Sfântul Vincențiu. Munca lui a fost recunoscută, iar el s-a mutat în orașul de pe malul Crișului. Își are amprenta pe mai mult de o duzină de clădiri din Oradea (Hotel și Băile Rimanóczy – 1892; Clădirea Bazarului – 1900; Palatul Rimanóczy – 1905; etc.) precum și execuția

lucrărilor a mai multor clădiri se leagă de numele lui. Fiind planificatorul, arhitectul și proprietarul Hotelului și Băilor Rimanóczy a fost foarte atașat de această clădire, deoarece în testamentul lui a lăsat această clădire pe mâna orașului. Cererea lui a fost totodată ca această clădire eclectică să poarte numele creatorului și să păstreze scopul original, astfel orice încasare să fie folosită pentru ajutorarea săracilor și a persoanelor nevoiașe.

Hotelul și Băile Rimanóczy în zilele noastre

Alexandra Miclo (11. D): Ce este scopul programului?

– Scopul programului Gardienii patrimoniului nostru (Örökségünk Őrei) este să adoptăm și să promovăm o clădire, și să atragem atenția oamenilor asupra acestei clădiri. Alegerea noastră – în mod normal – a căzut pe Hotelul și Băile Rimanóczy, clădire cam deteriorată, dar cu un trecut semnificativ. Pentru a atrage atenția oamenilor asupra acestei clădiri ne-am gândit la nenumărate programe: am organizat un concert com-

Despre Kálmán Rimanóczy s-a făcut și bandă desenată

binat cu o expoziție, unde studenții secției de muzică au fost responsabili de atmosfera bună, în timp ce cei interesați au putut admira picturile noastre în partea ce funcționează ca restaurant, precum și filmul despre hotel, am scris poezii, am făcut benzi desenate, și nu în ultimul rând am folosit cu scop publicitar canalele mass-media.

Tamás Szűcs (11. D): – De ce am devenit Vulturii din Oradea?

– Această e o poveste drăgălașă. Am luat parte la o excursie unde ne-am distrat foarte mult. Un membru al grupului a imitat un papagal dintr-un filmuleț de pe net care spunea fără întrerupere: Sunt vultur! Spunând în continuare acest slogan în drum spre casă ne-am distrat foarte bine. După cum se știe un nebun face o sută. Astfel această frază a devenit zicala clasei, iar mascota clasei a devenit vulturul, și ne-am atașat așa de mult de acesta încât am pictat pe peretele clasei noastre un vultur. Vulturul simbolizează libertatea, dorința de înălțare, deoarece și noi ne înălțăm cu ideile noastre.

Poză de grup în clasa 11.D a Liceului de Arte din Oradea

Eszter Mihut (11. D): Ce oferă nouă acest program? Ce oferă comunității?

– Un imens număr de cunoștințe și experiențe. Am reușit să descoperim fiecare colțișor al acestei clădiri adoptate. E o experiență imensă faptul că putem descoperi, organiza, învăța. Ne bucurăm că ne așteaptă locuri misterioase, izolate ale trecutului pe care le vom descoperi. E ca o călătorie în timp, o excursie aventuroasă în trecut pe care o împletim în prezent. Când ne ocupăm cu prezervarea clădirii, proiectăm în fața noastră un filmuleț cu amintirile frumoase, grele, fericite, triste ale clădirii. Am realizat cu tristețe că cea mai mare parte a clădirilor istorice lăsate generației de azi e într-o stare deplorabilă datorită neglijenței și indiferenței. Este obligația noastră de a face schimbări. Dorim să accentuăm importanța protecției patrimoniului ce trebuie să devină parte integrantă a zilelor noastre. Pe lângă toate acestea s-au legat prietenii mai strânse între noi, suntem mai toleranți unul cu celălalt. Împărțim sarcinile și ne ajutăm reciproc. Profesorii ne ajută și ne susțin într-un mod imens.

Singurul spațiu al complexului de clădiri ce poate fi vizitat funcționează ca restaurant – cafeneaua Royal de pe vremuri a fost considerată prima cafenea comfortabilă și impozantă din Oradea care a unit ziariștii, actorii, intelectualii

CURIOZITĂŢI DESPRE CLĂDIREA HOTELULUI ŞI BĂILOR RIMANÓCZY

1. Printre primii administratori ai hotelului se află Antal M. Walter, el a invitat prima trupă de femei din Oradea în cafeneaua lui, iar în vara anului 1893 a organizat în fiecare zi concerte cu program variat.

2. În 1895 a adus patru chelneri afro-americani din Boston, care şi-au pictat pe nas steagul şi aşa au servit clienţii.

3. Spaţiul cafenelei Royal de odinioară n-a fost folosit, mai târziu a devenit magazin de mobilă. Doar în 2012 şi-a deschis din nou porţile ca restaurant.

4. În timpul primului război mondial administratorii hotelului şi ai restaurantului au promis mâncăruri tradiţionale maghiare gustoase, mic dejun proaspăt şi abundent, bere la halbă proaspătă, vinuri de calitate, dar datorită greutăţilor războiului standardul serviciilor restaurantului a scăzut.

5. Mór Jókai, venind de la Cluj de la dezvăluirea statuii lui Matei Corvin sculptată de János Fadrusz, a stat în acest hotel în data de 14 octombrie 1902. Scriitorul a fost iubit la Oradea, iar Jókai de la balconul acestui hotel a salutat mulţimea entuziasmată ce s-a adunat pentru întâmpinarea lui.

Henrietta Szabó (11. D): Ce planuri avem pentru salvarea clădirii?

– Avem a grămadă de idei. Ádám Csiki, membru al echipei noastre a elaborat un joc de cărți ce conține clădirile Rimanóczy din Oradea. Acest joc de cărți este promovat printre tineri, și am vizitat mai multe școli cu scopul de a prezenta clădirile în mod jucăuș. Planul nostru este de a întreba oamenii de pe stradă, evaluând câți cunosc Hotelul Rimanóczy. Între timp vom distribui broșurile pregătite. Un alt membru, Szilvia Csengeri se ocupă de pregătirea unui caiet cu activități a cărei mascotă, Sas Pali (Pavel Vultur) a fost desenată de ea înșiși. Deci privim cu speranță către viitor, deoarece scopul nostru este de a ocroti patrimoniul și de a nu lăsa să dispară în ceața uitării!

Szilvia Csengeri (11. D): Ce mesaj transmitem oamenilor?

– Efort colectiv! Cu devotament și efort colectiv și noi, studenții putem realiza lucruri la care alții nici nu se gândesc. Cine s-ar gândi să adopte o clădire? Mărturisesc, nici nouă nu ne-a trecut prin minte, dar fiind un grup, povestim, ne împărtășim gândurile, astfel se nasc din teorii prostuțe lucruri mărețe. Adoptând un monument istoric ne-am formulat un scop. În lume sunt nenumărate monumente istorice abandonate, în ruine ce ar putea fi salvate cu efort colectiv. Dacă avem un scop comun și voință comună, chiar și lucrurile ce par imposibile devin posibile.

Studenții clasei 11. D ce fac parte din grup: *Ábel Catona, Szilvia Csengeri, Ádám Csiki, Ádám Benjámin Galambos, Alexandra Miclo, Eszter Mihut, Roland Molnár, Tamás Petrus, Abigél Porsztner, Diana Sabău, Henrietta Szabó, Viktória Szabó, Tamás Szűcs; profesori: Mónika Kémenes istoria artei, Andrea Mados limba și literatura maghiară, Gabriella Nagy istorie.*

Fotografii: Vulturii din Oradea pentru Hotelul Rimanóczy – Păzitorii patrimoniului; Szabolcs Serar/BlinkMedia; György Tószögi, Ádám Benjámin Galambos

Elementele clasiciste și neo-renascentiste ale clădirii în stil eclectic constituie decorațiunile impozante ale clădirii

Poze făcute la competiția finală națională

Autor: Éva Garay

Fundația Emberöltő

Autonomie clădită pe ordinea naturii

Verandă, curte de păsări, cuptor, lighea vechi, cămară și nenumerate obiecte de folosință ce ne duc înapoi în lumea bunicilor. Toate acestea se găsesc într-o casă cu „lalele" la Szarvas, casă îngrijită de Fundația Emberöltő care își desfășoară activitatea în acest oraș de 14 ani.

Casa este încălzită cu lemn și în munca de zi cu zi se folosesc obiecte simple. Farmecul, familiaritatea, vocea și mesajul locului îi vrăjește pe vizitatori, deoarece are la bază valori fundamentale și funcționează în strânsă legătură cu natura. Laleaua roșie – ca simbol al feminității în folclorul tradițional – poartă în ea razele soarelui, nașterea vieții, învierea.

În Casa Comunitară cu Lalele zburăm înapoi în timp. Mă întâlnesc aici cu Mara Tamásné Tóth, președintele organizației din 2008.

– Sunt prezentă încă de la începuturi în viața fundației – începe Mara conversația, precum și prezentarea fundației și a casei comunitare. – Este o parte din mine, pot să spun că: aici sunt acasă. De-alungul anilor am învățat că nu doar președintele determină funcționarea unei organizații, dar și oamenii care lucrează aici. Fără ei Casa Comunitară cu Lalele n-ar funcționa, și în zilele noastre o comunitate solidară este indispensabilă.

– De ce Emberöltő (o viață de om, o perioadă)?

– Voi folosi cuvintele bunicului meu drag pentru a răspunde la această întrebare. În copiărie am petrecut foarte mult timp în atelierul bunicului meu urmărindu-i mișcările cum lucra la repararea câte unui pantof. Odată a împărțit cu mine o înțelepciune cu privire la faptul că Dumnezeu a creat omul să trăiască 100 de ani, și a împărțit această în patru perioade ce funcționează în concordanță cu natura. Primele 25 de ani sunt perioada de primăvară. În această perioadă se petrece nașterea, pornim spre drumul către maturitate, evoluăm, devenim mai puternici, sădim semințele și devenim

fete și feciori puternici. A doua perioadă de 25 de ani este perioada de vară. În această perioadă se coc fructele, fetele și feciorii își aleg perechea, ne facem cuibul, ne întemeiem o familie, suntem puternici, ne înmulțim, creștem și educăm. A treia perioadă de 25 de ani este toamna. Omul se uită înapoi la tot ceea ce a realizat. În această perioadă semănăm cei 50 de ani trecuți, tot ceea ce am sădit și am crescut. Ce semeni, aia culegi – spune proverbul. A patra perioadă de 25 de ani este iarna. Omul stă liniștit, se odihnește, stă și se uită la ceea ce se întâmplă în jurul lui, copacii își pierd frunzele, se retrag, se odihnesc. Oamenii se comportă la fel, și așteaptă primăvara, care dă speranța unei alte vieți, a eternității, ce nu aparține de această lume. Se zice că ai trăit bine dacă ai trăit aceste patru perioade în concordanță cu natura. Aceste perioade însă nu sunt interschimbabile, fiecare își are locul și rândul. Atunci când totul se întâmplă la timpul lui potrivit, mai multe generații pot trăi împreună. Familia, legătura dintre membrii familiei sunt necesare în viață. Activitatea Fundației Emberöltő este caracterizată de acest gând, iar spațiul comunitar al fundației este Casa Comunitară cu Lalele.

– Cum putem să ajungem la omul zilelor noastre cu acest mod de viață ce pune în centru natura?

– Prin dorința primară de a fi autonomi, independenți deoarece acest mod de viață este parte a subconștientului colectiv. Apare involuntar, apare în viața femeilor. Să ne gândim doar la procesul preparării gemului. Muncim cu ea, producem fructul, culegem, curățăm, și apoi preparăm gemul care ajunge pe rafturile cămarei. Procesul „creării” precum și rezultatul sunt pline de bucurie.

În viața noastră accelerată nu prea există aceste teste care pe vremuri erau normale și au contribuit la supraviețuirea familiei. Copiii acestei epoci folosind lumea virtuală apăsând un buton ajung la cunoștințele care pe vremuri au fost transmise pe cale orală de la bunici la părinți și apoi la copiii. Lanțul s-a rupt, procesul a dispărut, și astfel s-au schimbat rolurile părintești. Nu mai avem timp să aflăm, să folosim și să transmitem copiilor noștrii cunoștințele luate din natură. Lumea noastră a devenit o lume bazată pe consum, nu se orientează pe producție.

Fundația Emberöltő încearcă să transmită cunoștințele uitate prin activități de ajutare a familiilor și de ocrotire a copiilor. Membrii comunității sunt familiile și copiii ce provin din medii dezavantajate, unde mediul natural există, dar nu știu sau nu vor să valorifice potențialul ce se află în natură. În Casa Comunitară cu Lalele ei „învață din nou” cum să folosească

posibilitățile oferite de natură. Familiile, comunitățile sunt mișcate din lumea virtuală, și sunt învățate să fie independenți prin întărirea rolurilor din familie.

Elementul de cheie al realizării, al îndeplinirii este învățarea „culturii de cămară". Cămara este locul unde se recunosc valorile, deoarece aici se vede pe ce set de valori trăiește o familie, ce țin în cămară, ce fel de alimente consumă, și arată și ce irosește o familie. În cămara casei comunitare se află bunuri produse la casă, precum și gemurile și compoturile preparate în cadrul unor activități comunitare din fructe primite din donații.

Cu ajutorul copiilor și a familiilor în grădina de legume și plante aromatice produc legumele și plantele necesare. Produsele sunt consumate împreună în cadrul diferitelor activități când toți se adună să gătească.

Pentru a dezvolta familiile și copiii ce provin din medii dezavantajate fundația oferă un program de studiu în cadrul căreia copiii sunt educați pe baza acestor principii și valori.

În această casă funcționează și un Cerc cu lalele pentru femei ce se formează în mod voluntar. Pentru a deveni membru trebuie să ai o pătură roșie proprie în care fiecare membru trebuie să-și brodeze numele și simbolul. Atunci devine cu adevărat un membru al cercului de femei. Scopul lor este de a se aduna din când în când pentru a povesti și să-și planifice activitățile caritative.

Fundația oferă și nenumărate activități de vară. Copiii sunt așteptați cu tabere, activități tematice, fundația se mândrește și cu nenumărate relații de peste hotare și din bazinul carpatic. O importantă cooperare există între fundație și părintele Csaba Böjte, precum și cu orfelinatele Fundației Sfântul Francisc din Deva operate de părinte.

Cei care au un fel de atașament față de valorile tradiționale, vor simți căldura casei comunitare. Atmosfera de demult, amintire ce ne duc cu gândul la bunici sunt de-a dreptul terapeutice. Funcționarea și principiile fundației sunt purtătoare de valori deoarece sunt în stare să ne învețe să trăim o viață ce se bazează pe ordinul naturii, pe independență.

Fotografii: Éva Garay

URARE DE DRUM BUN DESPRE SINCERITATE ȘI IMPORTANȚA ACESTEIA

Există caracteristici umane care sunt importante în relația dintre oameni. Una dintre acestea este sinceritatea. Pentru mulți aceast sentiment este greu de asumat. Bunicul meu a spus pe vremuri: „Dacă vine toamna, sincer voi fi tocmai." Această înțelepciune se referă la faptul că a treia perioadă simbolizată de toamnă este perioada când dăm socoteală despre viața noastră, când ajungem să fim sinceri cu noi înșine, precum și cu lumea întreagă. *(Mara Tamásné Tóth)*

Autor: Líviusz Gurbán, Sára Gulyás

Emil și Lenke
Dar unde au dispărut rândunelele? 2.

„Din păcate nu putem face nimic” – a răsunat în urechile lor, cum s-au dus în jos pe scările primăriei. Au ajuns acasă la tanti Klári ca o armată care a pierdut războiul, dar ea i-a așteptat cu supă fierbinte.

– Ce s-a întâmplat? Povestiți-mi! Aveți o față de parcă ați mușcat într-o lămâie.

– Hai, nici nu întreba! N-am ajuns la nimic.

– Și de aceea sunteți așa de supărați? Îmi amintesc, în copilărie, când au vrut să taie pădurea mică, am făcut pamflete, ne-am adunat în piața centrală a orașului și am distribuit aceste pamflete. Și vedeți, pădurea mică există și acum. Poate ar trebui să facem la fel. Aduc mașina de imprimare a tatălui vostru….dacă mi-aș aminti unde zace….. și avem nevoie și de hârtie, și ne putem apuca de muncă.

Chipul copiilor s-a luminat dintr-odată, un zâmbet satisfăcut a apărut și sub mustața bunicului. Nu doar datorită ideii…..Într-adevăr, și-a amintit după amiaza de acum 60 de ani când a văzut-o pentru prima oară pe tanti Klári care distribuia pamflete în piața centrală cu temperamentul ei impulsiv care se potrivea cu codițele ei și cu rochia roșie, și dintr-odată s-a îndrăgostit de ea.

Când a sosit bunica cu mașina mică de imprimare, toți patru s-au apucat de muncă. Lenke a desenat rândunele în colțul de sus a hârtiei, și apoi au formulat împreună ce text să scrie pe postere.

RÂNDUNELELE SUNT ÎN PERICOL! VĂ AȘTEPTĂM DUMINICĂ DUPĂ AMIAZĂ LA ORA 4 ÎN PIAȚA CENTRALĂ! HAI SĂ GĂSIM O SOLUȚIE PENTRU A ÎMPIEDICA DISPARIȚIA RÂNDUNELELOR!

– Și acum să pregătim o prăjiturică! Egon, tu ar trebui să pregătești un ulcior de limonadă! –a distribuit sarcinile tanti Klári. –

Nu putem să chemăm o mulțime de oameni fără ai servi cu ceva gustos.

Când au gătat cu posterele, copiii au umblat prin oraș și în orice loc posibil au lipit câte un poster. Au lipit pe panoul școlii, în magazinul mixt, la bibliotecă și pe panoul publicitar din piață.

Emil și Lenke au așteptat cu nerăbdare duminica, dar timpul a trecut foarte lent. Până la urmă a sosit ziua cea mare.

Grupul s-a așezat în piața centrală, și au așteptat ca să sosească oamenii. La ora doi deja piața micuță a orașului era plină de cei interesați. A venit nenea Pista, poștașul, Juli, învățătoarea, Pirike, vânzătoarea din chioșc, tanti Sári, olăreasa, nenea Konrád, directorul școlii, și foarte mulți cunoscuți și prieteni. Când toți s-au așezat, Lenke s-a ridicat pe piedestalul statuii din piață și a povestit despre ce s-a întâmplat. Povestirea lui Lenke a fost ascultată cu mult interes, dând din cap, oamenii erau uluiți.

Cineva a venit cu ideea de a face cuiburi artificiale din lut. Tanti Sári, care în olăria ei mică a făcut vase și ulcioare din ceramică, a oferit că în olăria ei toți își pot pregăti propriul cuib pentru rândunele.

– Dar pentru acest proiect avem nevoie de o imensă cantitate de lut. De unde facem rost de lut? – a întrebat.

Atunci într-un mod cam timid Juli, învățătoarea tânără a ciclului primar a spus:

– Am putea organiza un spectacol cu copiii. Un spectacol despre rândunele. Vom invita pe toți din oraș care pot participa și pot contribui. Din donații putem cumpăra lutul și tot de ce avem nevoie.

Nenea Konrád, directorul școlii, a dat din cap recunoscător, aproape aplaudând cu bucurie.

– Excelentă idee! – au strigat într-o uniune toți participanții la întrunire. Obrajii învățătoarei Juli s-au îmbujorat în urma entuziasmului neașteptat.

Toți s-au entuziasmat de la succesul ideii învățătoarei Juli, și au început să apară idei noi:

– Să pregătim locuri unde putem aduna nămolul! – a venit ideea din ultimele rânduri.

– Vom avea nevoie și de scutece pentru rândunele – a adăugat cineva.

– Va trebui să adunăm observațiile: dacă vedem ceva mișcare într-un cuib sau dacă vom vedea cuiburi noi – a venit noua sugestie.

Vestea întrunirii s-a răspândit ca focul în oraș.

– Ai auzit ce ideea a avut bătrânul

Egon!? – au întrebat unul de la celălat femeile în magazin (așa a numit bunicul supermarketul). – Acum vrea să salveze rândunelele.

– De aceea sunt așa de mulți copiii pistruiați mai nou – a spus cu o înfățișare atotștiutoare tanti Pirike tutoror care au mers să cumpere ceva în choișcul ei.

– Nepoții lui Emil au dreptate, de la întrunire caut pretutindeni doar cuiburi de rândunele, dar nu am găsit nici unul. – și-a împărțit observațiile nenea Pista, poștașul.

Într-un fel sau altul, toți au început să discute despre rândunele, pentru toți au devenit importante aceste păsărele micuțe care pe vremuri au indicat venirea primăverii prin cântecul lor vesel.

Juli și copiii s-au apucat de pregătirea spectacolului cu un entuziasm uriaș. Câțiva s-au ocupat de scrierea textului, alții au pregătit costumele și scena, unul s-a oferit să fie regizor, s-a format orchestra, și s-au distribuit rolurile. În două săptămâni totul a fost gata pentru prezentarea spectacolului. La data anunțată sala mare a școlii a fost plină până la refuz de spectatori. Cei care au sosit mai târziu nu și-au găsit deja scaune, dar nimeni nu s-a plâns. Spectacolul copiilor a fost urmat de aplauze și de o agitație uriașă deoarece cutia de pantofi ce a fost așezată la intrare pentru a colecta donațiile s-a dovedit a fi prea mică.

S-a adunat suma de bani necesară cuiburilor de rândunele, și a fost suficient și pentru alte lucruri. Au început muncile. În atelierul lui tanti Sári toți au lucrat cu elan. În oraș nicio casă n-a rămas fără cuib. S-au așezat și scutecele pentru rândunele pregătite cu ajutorul lui nenea Karcsi, tâmplarul. Au evaluat unde ar putea instala locurile pentru adunarea nămolului și au ales câte o persoană responsabilă de acest loc.

Entuziasmul locuitorilor orașului de a atrage rândunelele a ajuns în urechile primarului. A apărut vestea de a suspenda folosirea insecticidelor împotriva țânțarilor. În oraș au venit oameni de știință care au cercetat cum s-ar putea apăra împotriva țânțarilor într-un mod ecologic.

A venit iarna, dar locuitorii orașelului nici nu au observat acest lucru. Toți au simțit o căldură în inimă când

s-au gândit la cauza comună. Dacă oamenii s-au adunat undeva în ciuda frigului și a întunericului timpuriu, întotdeauna au vorbit despre rândunele și muncile pe care le-au făcut de-alungul toamnei.

Apoi vremea dintr-odată s-a îmbunătățit, și a sosit primăvara. A venit ziua lui Iosif. În trecut în sate aceasta a fost ziua când au sosit primele rândunele. Toți locuitorii orașului s-au holbat la cer toată ziua. „Unde sunt? Ar trebui să sosească deja! Poate toată munca noastră a fost în zadar. Poate vor sosi în câteva zile, poate doar întârzie câteva zile, anul acesta avem o primăvară mai răcoroasă” – au spus unul celuilalt.

Dar în câteva zile a apărut prima rândunică veselă cu cântecul ei vioi, iar în ziua următoare a apărut o pereche, iar în a treia zi nenumărate păsări au apărut din toate direcțiile.

Cântecul lor vesel a umplut străzile orășelului.

„Dacă simți în aer misterul,
Nu te uita inactiv la cer,
Fă ce au făcut Emil și Lenke,
Și vei vedea nu va fi în zadar!”

Stimați Prieteni!

DORIM SĂ VĂ INVITĂM LA O MUNCĂ DE CERCETARE.

Dacă observați rândunele sau cuiburi de rândunele în împrejurimea caselor, școlii voastre, pregătiți un jurnal de rândunele, și marcați când și ce ați văzut, cum a fost vremea, cum s-au comportat păsările. Dacă puteți faceți poze sau pregătiți desene despre păsări.

Observațiile voastre le puteți trimite la adresa de e-mail info@korosoknaturpark.hu sau în mesaj pe pagina noastră de Facebook.

Cornul cu gem făcut în cuptor la Endrőd şi plăcinta cu varză

Autor: Éva Garay

Facem focul...

Casa este corpul omului, cuptorul este sufletul, fereastra este ochiul – ține folclorul. Dintre acestea două sunt caracteristicile caselor şi în zilele noastre, dar cuptorul, elementul de bază al clădirilor pe vremuri, a pierdut teren. La Gyomaendrőd este o căsuță mică țărănească unde în fiecare vineri se aprinde focul în cuptor şi spațiul se umple cu suflet...

Brutăria Sfântul Anton s-a construit în 1903 cu ajutorul lui Márton Kisely, fermier din Endrőd cu scopul de a coace pâine şi cozonac nevoiaşilor cu ocazia marilor sărbători. Clădirea reînnoită începând cu iunie 2015 vesteşte ideea faptelor bune ale „pâinii lui Sfântul Anton": organizează copt de pâine, arată femeilor zilelor noastre cum se coace o pâine sau un cozonac, cum se prepară sucuri cu pulpă, cum se face gemul de casă. Zsuzsanna Barna, pedagogul muzeu al Casei Țărăneşti şi Colecției de Istorie Locală din Endrőd, precum şi János Blaskó „maistrul de cuptor" aşteaptă cu bucurie să-i introducă pe cei interesați în misterele trecutului.

Zsuzsanna Barna şi János Blaskó sunt adepții mâncărurilor tradiționale gătite în cuptor, precum şi predarea pregătirii acestora

Cum spune Zsuzsanna, căldura cuptorului ne aminteşte de vremurile de demult, atunci când femeile au gătit în mod tradițional în cuptor – în special preparate din aluat dospit. În acest proces totul trebuie să se întâmple în ordine la timpul potrivit.

Sufletul aluatului dospit este un cuptor bine încălzit şi combustibil adecvat – spune János, el începe prepararea cuptorului la ora 3 dimineața, pentru a avea un cuptor bine încălzit atunci când aluatul e dospit. Aprinderea focului e un adevărat ritual. Generarea temperaturii adecvate cere experiență, deoarece cuptorul nu e ca aragazul unde putem regla temperatura doar apăsând un buton. În timp ce carnea necesită 250 grade, aluatul are nevoie de 180-190 grade, iar pentru a regla această temperatură este nevoie de multă experiență.

Dacă tăciunul se aprinde şi apar scântei, cuptor este gata

Cuptorul în trecut s-a încălzit cu ştiulete de porumb – în limba populară cocean de mălai –, tulpină de floarea-soarelui sau paie. S-a folosit orice deşeu vegetal natural ce s-a găsit în jurul casei. Aici se face la fel. Aici crengile uscate sau tăiate nu ajung în containerul de deşeuri verzi.

După spusele lui János cuptorul trebuie umplut prima dată cu „măruntaie", apoi se măreşte treptat temperatura. Când se formează tăciunul din arderea crengilor, vreascurilor, trebuie agitată cu un vătrai, iar când face scântei cuptorul e gata pentru a coace aluatul. Atunci tăciunul trebuie împins la peretele cuptorului, astfel partea din mijloc a cuptorului e curată şi goală, aici se aşează tavele cu aluat.

Ingredientele plăcintei cu varză şi ale cornului cu gem:

- *1 litru de lapte*
- *250 g margarină*
- *4 linguri de zahăr*
- *50 g drojdie*
- *1 lingură de sare*
- *1,80 kg făină*

Modul de preparare al aluatului: Încălzim 1 litru de lapte, apoi adăugăm 250 g de margarină și 4 linguri de zahăr. Apoi adăugăm 50 g drojdie sfărâmată în bucăți mici. După dizolvarea drojdiei, adăugăm 1 lingură de sare. Se frământă făina cu laptele, și lăsăm la dospit (la această cantitate timp de 30 minute).

Pentru a obține un aluat de calitate bună, trebuie să păstrăm o temperatură adecvată, și este important să acoperim aluatul să nu se usuce. Formăm chifle rotunde, mai mici pentru plăcinta cu varză, mai mari pentru cornul cu gem. Secretul aluatului bun e să dospim de mai multe ori în procesul preparării: lăsăm aluatul la dospit după ce sunt amestecate ingredientele, după formarea chiflelor acoperim și lăsăm la dospit, și în final, înainte de coacere, lăsăm la dospit când așezăm pe tavă și ungem cu ouă.

Prepararea cornului cu gem:

Formăm o chiflă mare din care se prepară 8 cornuri. Părțile mai groase se umple cu gem și se rulează formând cornuri. Așezăm cornurile într-o tavă unsă, și ungem cornurile cu ouă. Umplutura de bază a cornului este gemul de prune de casă, dar se poate folosi și mac, nuci, brânză, scorțișoare sau cacao.

Prepararea plăcintei cu varză:

Formăm o chiflă mai mică. Se întinge aluatul, o parte se umple cu varză, iar cealaltă parte se întinde peste umplutură, se apasă marginile și se așează pe tavă. Partea superioară a plăcintei cu varză se unge cu unsoare. Pentru umplutură radem varza cu ajutorul răzătoarei de cașcaval și adăugăm sare. Lăsăm 2-3 ore, apoi stoarcem apa din varză și amestecând varza cu puțină unsoare lăsăm puțin pe aragaz să se înmoaie. Adăugăm piper.

(Plăcinta în cuptor este o mâncare tradițională din Endrőd, dar este foarte asemănătoare cu kapustnica slovacă. Diferența constă în umplutură. Kapustnica slovacă conține mai mult piper negru și roșu, iar aluatul e mai subțire și mai mic.)

Procesul de gătire:

Așezăm tavele în cuptor, și coacem la 180 grade timp de 15-30 minute până ce devine galben-aurie. Deoarece temperatura cuptorului nu se poate regla, când așezăm în ea una sau două tave, trebuie să verificăm permanent aluatul, trebuie să ajustăm tavele ca aluatul să se coace în mod egal pe fiecare parte. Un truc de gătire: dacă temperatura este prea ridicată, atunci acoperim tava cu o

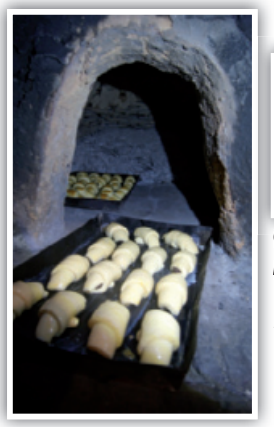

O caracteristică a aluatului copt este culoarea minunată galben-aurie

Mária Polányi, soția lui Lajos Lapatinszki (tanti Mariska), datorită ei prepararea aluatului din Endrőd este o tradiție vie și în zilele noastre

Specialitatea aluatului din Endrőd:

Endrőd este un oraș în majoritate catolic, și pe vremuri acest fapt a însemnat 8-10 copii. Sărăcia a avut un rol important în tradiția aluatului, deoarece ingredientele simple s-au regăsit în fiecare gospodărie.

Mária Polányi, soția lui Lajos Lapatinszki (tanti Mariska) a lăsat ca moștenire prepararea aluatului Brutăriei Sfântul Anton. Ea a trăit 95 ani și a fost membru activ al comunității. Mama lui tanti Mariska a murit în masacrul din Endrőd din 1935, astfel ea ca orfan la 13 ani a învățat rețetele de la bunici și le-a transmis generațiilor următoare. A avut un obicei unic, a uns cornul cu gem cu unsură, fiindcă ea spunea că aluatul astfel devine moale. Dacă folosim ouă, atunci e strălucitor, dar se usucă mai repede.

Fotografii: Éva Garay